PUČKA KNJIŽNICA

IZDAVANA

DRUŠTVOM SVETOJERONIMSKIM.

KNJIGA LXXXII.

NAŠI SVAKDAŠNJI GRIESI

OD

IVANA FILAKOVCA.



ZAGREB

TISAK DIONIČKE TISKARE

1891.

Novost

NAŠI
SVAKDAŠNJI GRIESI.



ZA HRVATSKI PUK NAPISAO

IVAN FILAKOVAC

UČITELJ GARČINSKI.

NA SVIET IZDALO

DRUŠTVO SV. JERONIMA.



ZAGREB

TISAK DIONIČKE TISKARE

1891.

Liepa rieč narodu.

Čim se danas sastanu dva ukućanina, dva susjeda, dva kuma, dva prijatelja ili dva znanca, i povedu razgovor o svojem kućanstvu, prijateljstvu, kumstvu, crkvi, djeci, porezu, školi ili o nerodici govore i uzdišu: »Blažena stara vremena! Gdje ste sada?«

I zaista bijahu blažena i sretna, da se za njimi uzdiše; ali ne toliko sâma po sebi, koliko po naraštaju, koji tada življaše.

Premili narode! Kano sinak, rodjen od tebe i kano učitelj, koji ti poučavam najmilije blago tvoje, tvoju dječicu, poznajem te u dušu, poznam dobro tvoj nekadanji i današnji život. Znam, da su stara vremena bila po te kud i kamo sretnija i blagoslovnija u svem i svačem, ali su i naši stari praoci i oci bili kud i kamo bolji od tebe danas. Današnjim danom kano da nismo sinovi onih naših starih pradjedova, jer ne stupamo i ne hodimo njihovimi putevi. Zato i tugujemo za starimi vremeni. Pitajmo se samo, u čem i čim bijahu stara vremena sretnija od današnjih? Čuj narode!

Naši stari oci bijahu pobožni i bogabojeći kršćani, te marljiva i složna braća. Bog im dragi s toga dielio svoj blagoslov u svem kolikom njihovu radu i imanju, pa življahu sretno i zadovoljno, nebojeći se nikoje nevolje niti gladi. A danas? Mi smo danas odporni i nezafalni Bogu, a u svojoj smo kući i gospodarstvu nesložni i ne-

marni. Bog nam s toga ne daje svoga blagoslova, nemamo u domu sloge ni u imanju napredka, već našom kućom vlada grieh i nesloga, koja nas upropašćuje i tjera s rodjenoga praga i zemljišta, a po njih se šire stranci, kojim mnogi nas služi i skida kapu. To je naš prvi svakdanji grieh.

Naši stari bijahu nadalje poštenjaci, vriedni blaga i zlata, s kojima se je dragi Bog dičio i veselio i dielio im svoju milost i pomoć. Mi smo današnjim danom nepošteni i nepovjerljivi, te nas zaboravlja Bog, mrze i preziru pošteni ljudi. To je naš drugi svakdanji grieh.

Naši stari bijahu radljivi mravi i pčelice i štediše svoj krvavo stečeni imetak. Imali su svega i svašta, pak sami ne znadijahu za oskudicu i nevolju, a svoga siromašnijega brata pomagali su u biedi i nevolji. Mi pako danas zbog svojeg nemara i lienosti gladujemo uza svu Božju zemlju, krparimo, trpimo sami nevolju, pa i drugi uz nas. Mjesto da krvavo zaradjeno čuvamo, mi to nehajno rasipljemo i tudje si prisvajamo. To je naš treći svakdanji život.

Naši stari uzgajahu svoju djecu u strahu Božjem, učeći ih slušati i štovati starijega i potičući ih na poštenje i rad. U bolesti bila su im njihova djeca zaštita i utjeha, a u starosti vriedna podpora i dični zamjenici. A mi? Mnogi nâs danas uzgaja svoju djecu u bezvjerstvu, neštovanju, neposlušnosti i lienosti, pak nam zato djeca i padaju u razne zloće; u našoj su bolesti i starosti pretežki križ, da za života svoga nad njom plačemo, a na smrti proklinjemo. To je naš četvrti svakdanji grieh. — A da podjem dalje, našlo bi se takovih naših svakdanjih grieha puno i puno, koji nas otudjuju Bogu a vode u našu propast.

Ako tako, moj narode, budemo radili i nadalje, valjali zloću na zloću i trpali grieh na grieh, pitajmo se,

kakova nas čeka budućnost? Znajmo, da kako nam bijaše prošlost sjajna i dična i kako nam je sadašnjost klimava i tužna, tako će nam biti tužna, sramotna i ledena budućnost.

U koledaru »Danici« za god. 1888. nabrojio je naš neki dobri čovjek ljute rane i pogrješke naše. Mnogoga je to ujelo za srce, da je priznao svoj grieh i pokajao se; ali kako se u »Danici« ne može svega toga napisati, a grieha imamo pune šake, rodila se u mojem srcu želja radi jedino dobra našega, da izbrojim glavnije naše svakdanje griehe, a ujedno da pokažem put do sretnijega, poštenijega i boljega života; da ne postanemo neprijatelji Božji, podpetala tudjincem i svojim zavidnikom. Oto pako evo činim po ovom brižljivom svjetoronimskom družtvu, koje nam je otac i majka

Tom eto namjerom postala je ova knjižica, koju ti, moj narode, pružam u ruke iz srdačne ljubavi i sažaljenja; čitaj ju marljivo i u duši ćeš morati priznati, da si onakvim kakovim te u njoj opisujem. Na mene nemoj nimalo žaliti, što te u njoj ljuto karam i iznašam griehe tvoje na vidjelo; za to te ne mrzim, nego dapače ljubim kano liečnik, koji bolestniku daje i prepisuje gorak i ljut liek, samo da siromašak ozdravi. Ovim ne tražim ni od koga fale ni slave, nego jedino odlučnu volju, da se, moj narode, popraviš i sebe opet proslaviš poput tvojih slavnih pradjedova.

U to ime dao nam Bog pameti i pomogao nas!

U Garčinu, na dan obraćenja sv. Pavla apostola 1891.

Ivan Filakovac,
pučki učitelj.

Primi k srcu!

Stvorivši Bog ovaj sviet, odredi i zapovjedi prvomu čovjeku, da ga priznajuć svojim stvoriteljem sedmi dan *slavi* i *časti*, a šest danâ da *radi* pošteno i marljivo. Ovim nam je on svim pokazao, kojim putem da idemo za svoga života, ako nam je do slave Božje, dobra svoga i svojega bližnjega. Prva nam je dakle i sveta dužnost na ovom svietu, da upoznamo i slavimo svoga stvoritelja, pa da radimo, što je njemu povoljno; a druga je ovoj podložna, da svojim marljivim radom i poštenjem osiguramo svoj život, a ujedno pomažemo bližnjega u nevolji

Ovo neka nam je uviek u pameti i prema ovom ravnajmo svoje čine i korake. Bog i njegova slava prvo je, drugo smo mi, a treće je naš nevoljni brat. Bog je vječan od vieka do vieka, drugo je sve prolazno i nestalno. Je li tako?

Jest i svaki dan nam to potvrdjuje. Danas gledamo mirisavu ružu, koja se tek razcvjetala, veselimo joj se i njom se kitimo; danas se trudni odmaramo u hladu orijaškoga hrasta; danas gledamo veliki i sjajni grad, i čudimo se umjetnim gradjevinam njegovim i sjajnim dvorovom; danas gledamo bogataša, kako se valja u svom bogatstvu i hodi u svili i kadifi; danas gledamo mladića crvena kano ružica, zorna kano drijen, a jaka kano lava, koga svatko miluje i grli. A sutra? Ona je ruža uvenula i opala, ofurena jakom žegom ili ljutim

mrazom; onaj orijaški hrast usanuo je, izglodan i izbušen crvići, koji se zalegli u njegovoj srčiki; onaj veliki i sjajni grad porušen je i razvaljen potresom, vojskom ili vodom; onaj se bogataš potuca od kuće do kuće, od sela do sela, jer od svega bogatstva ništa mu nije ostalo do prosjačkog štapa, sve drugo oteo je razbojnik ili je uništila druga kakva nesreća; onaj je mladić sutra blieda lica, osušena tiela, a iznemogle noge jedva ga nose, dok konačno ne padne pod ledinu još mlad kano rosa.

Sva ova indi zemaljska dobra, zvala se ona kako mu drago, prolazna su i nestalna, kratka im je vriednost, jer ih jednoč moramo ostaviti, a da ni jedno ne možemo sa sobom ponesti na drugi sviet. A jesu li nas usrećila? Nimalo. Ovaj je život samo časovito prebivalište, ovdje smo samo putnici, prava nam je domovina nebo, gdje nije tuge i žalosti, jada i vaja, muke i glavobolje, zlobe i nenavidnosti, već jedino — blaženstvo.

Kad je tomu tako, nastojmo, da živimo jedino *Bogu*, pa onda *sebi*, a konačno *drugomu*. Kako ćemo živjeti Bogu?

Bogu živimo, kad ga *poznajemo*, da jest; kad ga *ljubimo* i kad mu pobožno *služimo*. Nimalo ne sumnjam, da bi vas tko rekao: nema Boga! Ta tko je stvorio ovaj sviet? Tko ga uzdržava i upravlja? Tko je naznačio put suncu, mjesecu i zviezdam, ako ne dragi Bog? Zato i kaže sv. pismo o onom, koji ne vjeruje u Boga ovako: »Luda reče u svom srcu: nema Boga« (Posl. 13. 1.) — Boga moramo i ljubiti, jer je on najveće, najsavršenije i po tom svake ljubavi najvrednije biće ili dobro. Zato veli Isus onomu književniku, koji ga pitao, što mu je činiti, da zadobije život vječni? »Ljubi Gospodina Boga svoga!« — Bogu napokon moramo i služiti, jer tko koga od srca ljubi, tomu on od srdca i služi; to nam potvrdjuje već naša sviest. Ta pitajmo se samo,

od koga nam život, zdravlje, stan, odjeća, jelo i pilo i svako dobro za tielo i dušu? Od Boga i opet od Boga. Sve su to njegovi darovi, pa bi od nas bilo nezafalno, kad ga ne bi ljubili, a crnje i gorje, kad mu ne bi služili! Upitaj se, moj narode, kad ti tvoj susjed učini što dobra, zar ne bi zanj skočio u vatru i vodu? Čujem te, gdje odgovaraš: Bi. Bogu indi treba još prije.

Druga je naša briga za života, da se marljivim radom i poštenim obrazom brinemo za svoj *život* i svoga *bližnjega*, a to jedino poradi Boga. To znači jasnije, da si stjecamo imovinu marljivim i pravednim načinom, skrbeći tim za sebe i svoje, a pomažući svoga bližnjega. Valja nam dakle, uzdajući se u Boga, zasukati rukave, pa marljivo raditi, razborito štediti, da si pribavimo sve, što nam je potrebno za život. Sveto nam pismo na više mjesta nalaže ovu dužnost. Tako se veli već o prvih ljudih: »U znoju lica svoga hranit će se hljebom« (Gen. 3, 17), nadalje: »Čovjek se rodi za rad, a ptica za let« (Job 5, 7.)

Tko ne izpunjava ovih dužnosti, već radi protivno, taj grieši, i to nesamo Bogu, koji nam je to naložio, već i sebi i svomu bližnjemu. A znaš li, čovječe, što će to reći: griešiti? i kakvo je zlo grieh?

Svaki grieh zatvara nam nebo, njim gubimo milost Božju. Nema na ovom svietu veće nesreće, koja bi se mogla uzporediti sa griehom; dapače grieh je jedina nesreća u svietu, ili bolje: on je pravo zlo ovoga svieta. Tko grieši, sâm sgrće na svoju glavu svako zlo, on je svoj najveći neprijatelj

Sv. učitelj Toma Akvinski običavaše reći: »Ne pojmim, kako može grješnik mirovati i veseliti se!« I zaista! Čuditi se moramo, kako je čovjek mirne duše, a dobro znade, da je u griehu i da će ga Bog kazniti. Zbog grieha eno mnogi angjeli izgubiše nebo, a Adam i Eva raj zemaljski; zbog naših grieha pretrpi Isus gorku

muku i sramotnu smrt. Tko grieši, ruši sebe u pakao. »Svi, koji grieše i nepravično rade, neprijatelji su duši svojoj« (Tob. 12, 10). Zbog grieha Kain, ubojica bratov, vrludao je svietom Bogom proklet; izdajica Juda objesi se zbog grieha, a onaj evangjeoski bogataš po griehu došao je u pakao.

Eto, moj narode, kakve su strahovite posljedice grieha. Znaj, da po griehu gubiš ljubav i prijateljstvo Božje i pravo na nebo; sebi pako ovdje pribavljaš prokletstvo, jer griehom zatvaraš Bogu vrata na kući svojoj i ne daš blagoslovu Božjemu unutra, a bez blagoslova Božjeg ne možeš imati ni sreće u obitelji ni napredka u imanju.

Na što smiera sve ovo, što sam ti do sada rekao? Hoću, da ti, narode, pokažem odurnost i posljedice grieha, da tako u sliedećem, kad ti budem nabrajao tvoje svakdanje griehe, možeš uviditi, kamo si zagazio i zaglibio, pa da se trgneš, dušu spaseš, pošteno ime povratiš i poboljšaš svoje imanje.

Prvi grieh: nehaj za vjeru.

Što je vjera? Vjera je od Boga darovana krepost, kojom tvrdo i stalno držimo za istinu sve, što nam je Bog objavio i što nam po crkvi za vjerovanje predlaže. Ona je dakle dar Božji, njezin je početnik Bog, koji je i njezin najviši predmet, jerbo nas ona uči poznavati Boga njegova svojstva i njegovo djelovanje. Osim Bogu moramo vjerovati i crkvi, jer je to Isus zapovjedio i njoj naložio, da njegov nauk nepogrješivo čuva, navješćuje i tumači, a zato joj obećao i dao svoju pomoć. Čujte samo, što veli sv. Augustin o vriednosti vjere. Taj učitelj govori: »Nema većega blaga i bogatstva, nego što je vjera; ona bo oslobadja grješnike, rasvjetljuje

sliepe, lieči bolestne, tješi vjernike, pomiruje pokornike, umnožava pravednike, ovjenčava mučenike, jača djevice, posvećuje svećenike i pribavlja nam pravo sa svetimi angjeli na kraljestvo Božje.« Sveti pako Ambrozije biskup uči nas: »Vjera je temelj svijuh dobara.«

Kako je vjera veliki dar, tako je ona i potrebna čovjeku, jer: »Bez vjere nije moguće omiliti Bogu.« (Žid. 11, 6). Božanski Spasitelj govori nam ovako: »Tko ne uzvjeruje, bit će odsudjen«.

Bez vjere nije moguće *sretno* ni *blaženo* umrieti, bez vjere nije moguće doći ni do vječne ni vremenite sreće.

Ali kano da čujem, gdje mnogi govore: »Ta mi vjerujemo sve, što nam Bog i crkva nalažu; zašto da nas koriš ovim griehom?« Slagali ste i varate se, braćo moja! Kad budem nabrojio, čim mnogi pokazuju svoje nehajstvo za vjeru, sami će se osvjedočiti, da je pravo, što ih korim ovim griehom; ti će viditi, da su kršćani samo po imenu, a žive kano pravi bezvjerci.

1. *Zanemarivanjem molitve* odaju mnogi, da ne haju za vjeru. Što će reći moliti? Reći će uzdignuti pamet i srdce Bogu; reći će razgovarati se s Bogom. Molitvom se mi kano stvorovi Božji razgovaramo sa svojim stvoriteljem. — Molitva nije samo onda molitvom, kada pobožne rieči izgovaramo, nego je svaka naša pobožna misao molitva. Molimo se i onda, kad mislimo na neizmjernu savršenost Božju, a u srcu svom osjećamo veselje, strahopočitanje i ljubav. Molimo se i onda, kad promišljamo sva ona primljena dobročinstva Božja i u sebi ćutimo prama njemu zafalnost; Bogu se molimo i onda, kad se u pogibelji utičemo u njegovu pomoć. Napokon molimo i onda, kad se radi svojih grieha žalostimo i oplakujemo ih, što smo njima Boga Oca uvriedili,

Boga Sina razljutili, a Boga Duha svetoga od sebe otjerali, pa moleći za oproštenje obećajemo popraviti se.

Moć je molitve skoro *svemoguća*. Nema na svietu ništa čudotvornijega, Bogu povoljnijega i čovjeku koristnijega, nego što je molitva, koja izvire iz čista i pobožna srca. Ona nas uzdiže k Bogu, ublažuje naše žalosti, jača naše slabosti, umnožaje naše kreposti, otvara nam vrata nebeska, pribavlja nam blagosov zemaljski. Silan je mogući kralj, sve mu se mora pokoravati; snažan je i jak lav, koji kraljuje nad svimi životinjami i utjeruje ih u strah; velika je snaga vode i vatre; no od svega toga *jača* je i *moćnija* molitva pravednika, kojoj se sklanja i sâm Bog. »Molitva«, — uči nas sv. Efrem — »obuzdava, oholost, guši osvetljivost, iztrebljuje nenavidnost i vodi nas k pobožnosti; ona nam podaje jakost, našemu gospodarstvu sreću i dobit.«

Ovakova je i ovolika moć i korist molitve, pa ju ipak mnogi zanemaruju! Gledao sam na svoje oči, gdje mnogi kršćani sjedaju za jelo i ustaju od jela, a molitva im deveta briga. Zvono ih sa domaće crkvice opominje tri puta na dan, da se pomole Bogu, ali im šešir na glavi, lula u zubih, a molitva za gorom. Orač ide orat, sijač sijat, kosac kosit, putnik na daleki put: a na molitvu ni ne misle. Nije li istina? Kako takvi nehajnici sami ne mole, tako i ne nastoje, da si djecu priučavaju molitvi. Diete im dolazi u školu, a ne zna se ni prekrstiti. Govore takovi na sva usta, da je to dužnost učiteljeva i župnikova. A što ste vi roditelji? — Zar nije to vaša dužnost? Vi ste svoje djece prvi učitelji, to je vaša prva i najsvetija dužnost, pa onda istom učiteljeva i župnikova.

Takovi nehajnici neka se ni pošto ne čude, što nemaju u svojem imanju i svojoj djeci blagoslova, sreće ni veselja. Kako da vlada u takovih kućah medju družinom mir i zadovoljstvo? A dederte se, vi nehajnici, sjetite, kako su radili naši stari? Još djetetom dobro se sjećam onih liepih, zadružnih i skupnih molitava. U vrieme molitve, osobite večernje prije pozdrava Gospina morala je biti sva čeljad na okupu, te na glas zvonca čula se iz svake kuće molitva pobožnih domara, koju je predvodio kuće gospodar ili najstarija djevojka. Ne samo na glas zvona, nego i pri svakom poslu i u svakoj potrebi utjecahu se naši stari Bogu molitvom, te koje čudo, što im je sve cvalo i bilo blagoslovno! A kako je danas? Danas se ne čuje često u tvojem domu molitva, ali zato tim češće psovka, kletva i sramotan govor: ako te poslušamo pri kojem poslu, ne počinješ ga i ne dovršuješ molitvom, već opet navadnom psovkom, klevetom i besramnim govorom. Razgovaraš li se sa svojom djecom, ne učiš je molitve, već psovati, kleti i neslano govoriti. U takvoj zadrugi ne može biti blagoslova Božjega.

U takav su evo mnogi zagazili grieh, i radeći tako, neka se ne nadaju blagoslovu ni pomoći Božjoj. Štogod počimali budemo, počnimo molitvom, a njom i dovršimo. Na glas zvona ne stidimo se svieta, nego si odkrimo glavu, sklopimo ruke i pomolimo se Stvorcu svojemu iz dna srca. Tim ćemo pokazati, da smo pravi kršćani, da se ne stidimo svoje vjere, nego da ju izpoviedamo riečju i činom. Moli se, rekoh, iz ponizna srca i Bog će te uslišati, kako to obećaje naš Spasitelj, koji ovako govori: »Zaista, zaista vam kažem, štogod uzmolite Oca u moje ime, dat će vam se« (Iv. 16, 13). »Molite i dat će vam se, tražite i naći ćete, kucajte i otvorit će vam se«. (Mat. 7, 8).

2. Zanemarivanjem *sv. mise* i *propoviedi* nedjeljom i svetkovinom mnogi pokazuju, da ne haju za vjeru. — Stvorivši Bog ovaj sviet, sedmi je dan posvetio sebi na slavu, i ujedno zapovjedio čovjeku, da šest dana radi, a sedmi dan da njemu posveti na slavu. Taj dan, posvećen

slavi Božjoj, jest *nedjelja*. Boga ćemo slaviti, ako nedjeljom pobožno prisustvujemo sv. misi i propoviedi, i ne radimo težačkoga posla. Nedjelju svetkovati zapovjedio je sâm Bog u svojoj trećoj zapoviedi: »Spomeni se, da posvetiš dan Gospodnji!« Nedjelju dakle imamo posvetiti po naročitoj zapoviedi Božjoj. — Osim nedjelje dužan je svaki kršćanin ići k sv. misi i propoviedi svakom *svetkovinom*, kojom slavimo uspomenu Isusa, blaž. djev. Marije i drugih svetaca, kako nam to zapovieda crkva u svojoj drugoj zapoviedi: »Slušaj pobožno sv. misu u nedjelju i ostale zapovjedne svetkovine!« Tko ne sluša crkve, za nj govori Isus ovako: »Tko ne sluša crkve neka ti bude kano krivobožac i očit grešnik« (Mat. 18, 17). Sveti pako Ciprijan, biskup i mučenik, govori opet: »Ne će Boga imati za oca, tko ne će da ima crkvu za mater.«

Što je sv. misa? Znajmo svi, da smo se po griehu naših praroditelja zavadili s Bogom i ne bismo se spasli, da nije opet bilo Boga, koji se smilova na čovjeka, poslavši svoga jedinorodjenoga Sina, da nas svojom mukom i smrću na križu spase od smrti i vječnoga prokletstva i tako nam opet pribavi milost Božju. To pomirenje čovjeka sa Bogom prikazuje nam se u sv. misi, gdje se isti Sin Božji za nas nekrvnim načinom prikazuje Bogu Ocu nebeskomu, kao što se je nekoč na gori Kalvariji prikazao krvnim načinom.

Sada znamo, što je sv. misa i naša je po tom sveta dužnost biti pri njoj. Mnogi ipak toga ne čine, čim pokazuju svoju nehajnost za vjeru. Osvane li nedjelja ili koja druga svetkovina, zvono javlja, da treba ići k sv. misi i propoviedi. Ali dà! »Neka zvoni, zato je u zvoniku«, govore ovakovi nehajnici. Crkva im je upravo pod nosom, dan liep, put suh, svi su zdravi, a oni eno sjede bezposleno pred svojimi kućami, gdje vode neslane

govore, psovke valjaju i čine svakojake nepodobštine. Mnoge sam dapače vidio, kako za sv. mise sjede u birtiji i ondje piju i kartaju se. To su prave nakaze i gorji su nego Turci. Tako li se dakle, moj čovječe, svetkuje nedjelja i svetkovina? Tako li se, vi jadnici, odužujete Bogu Ocu za onu veliku milost, i Bogu Sinu za njegovu pregorku muku i smrt na križu? Nedjelja je svetkovina zato, da se i odmorimo od težkoga svakdanjega posla, ali je i zato, da se čovjek pokloni svomu Bogu i moli ga za sreću i blagosov za buduću sedmicu.

Nemanje od sv. mise važna je i spasonosna i *sv. propovied*, koju smo takodjer slušati dužni. Propovied je rieč Božja, i ona nije ništa drugo, nego isti živi onaj Isus, koji je od grada do grada i od pustinje do pustinje išao i naučao i čudesa tvorio. Tko ima vjeru, strah Božji i druge kršćanske vrline, taj će svake nedjelje i svetkovine biti kod sv. propoviedi: tko ju naprotiv zanemaruje, neprijatelj je svoje duše, kako to svjedoči sâm Spasitelj: »Tko je od Boga, taj sluša rieč Božju; zato je vi ne slušate, jer niste od Boga« (Iv. 8, 47).

Da nam sv. propovied koristi i *pomaže*, svjedoči nam crkveni pisac Origen ovako: »Jesi li tužan, tješi te rieč Božja; raduješ li se s buduće nade, ona ti umnožaje tvoju radost; jesi li ljut ili srdit, ona te blaži; jesi li siromak, ona te obogaćuje.« Rieč Božja evo nije nigda bez upliva: ili obraća ili odvraća; ona nas tješi u naših tugah i nevoljah, bodri na dobro i obraća grješnike k Bogu. To nas uči i naše vlastito iskustvo. Kad nas već bodri, tješi i blaži liepa i blaga rieč prijateljska i roditeljska, kud i kamo će nas više bodriti, tješiti i blažiti rieč Božja!

Da vam samo spomenem, kakov bijaše sv. Pavao prije svoga obraćenja. Sv. Augustin nazivlje ga krvo-

ločnim vukom, koji je davio ovce Isusove. Pa što ga učini janjetom? Rieč Božja, koju je čuo na putu u grad Damask: »Šavle, Šavle! Zašto me progoniš?« — Što umekša tvrda srca carinara *Mateja* i *Zakeja*, da su postali Isusovimi učenici? Jedina rieč Isukrstova: »Hodi i sliedi me!« kako to sâm tvrdi Matej. — Za sv. *Augustina* znamo, da je u mladosti bio sklon svakoj zloći, pače prianjao uz krivi nauk Manikejacâ. Jednoč slušaše on u gradu Milanu propovied sv. Ambrozija, i gle, — rieč ga Božja uzdrma i obrati, te je danas ponos i dika katoličke crkve. A znate iz biblijske povjestnice, da je diete Isus od 12 godina išao u crkvu i u njoj zaostao tri puna dana u razgovoru o Božjih stvarih? Svojim nehajstvom, zar da se ne stidimo nekršćana, kano što Židova i Turaka, koji se ne stide svoje vjere, već bacaju sam svoj posao i hrle u svoj hram na rieč svoga svećenika. A ti kršćanine? Udarajmo se u prsa i vapimo: Moj grieh, moj grieh, moj preveliki grieh!

3. Zanemarivanjem *posta* mnogi pokazuju da nehaju za vjeru. — Čuo sam na sva usta govoriti: »Čemu, da postim? Postim već dosta, kad nemam. Bog mi je dao hranu, da ju jedem bio svetak ili petak. Ne ide grieh u usta, već iz usta.« Ej lude! Zaboravljate, što zapovieda treća zapovied crkvena? Crkva je sigurno imala povoda, kad je ovu zapovied postavila, jer je post Bogu *ugodan*, a nam veoma *spasonosan*. Bog sam preporučio je post često i postiocem obećao svoju milost. Već u starom zavjetu opominje nas on po proroku Joelu (2, 12): »Obratite se k meni svim srcem svojim u postu, plaču i tuzi.«

Da je post Bog ugodna zadužbina, posvjedočava nam to, što su Isus, apostoli i svi sveti svih vremena postili. Isus je postio 40 dana i 40 noći, i apostoli su postili, kad su Pavla i Barnabu posvetili polaganjem rukû i molitvom (Dj. ap. 13, 3). Isto tako su postili i svi sveci. Ni jedan se ne posveti bez posta.

Svi ovi primjeri jasno ti kazuju, da si kao kršćanin dužan postiti. Kano da slušam takove, kako pitaju: »Zašto?« Evo vam odgovora: 1. Postom *zadovoljavamo* Bogu za griehe i *odklanjamo* od sebe zaslužene kazne. Primjerom su nam u tom Ninivljani, koji postom umekšaše srdžbu Božju. 2. Postom *ponizujemo* oholost i krotimo nečiste želje. 3. Post nam *uzdržaje* kreposti 4. Postom si napokon *produljujemo* život i *uzdržajemo* zdravlje. Glasoviti grčki liečnik Hipokrat doživi veliku starost, i kad ga upitaše čim si je produljio život, odgovori: »Nigda nisam ustao sit od stola«. Jednako kaže i naša rieč: »Kratka večera dug život.« A tko je, pitam sve, strožije postio od pustinjakâ, koji su se dan na dan hranili samo korienjem i biljem i pili samo svježu vodu? Pa uza sve to kukavno i mršavo jelo i pilo doživiše ipak veliku starost! Sv. *Antun* živio je 105, sv. *Pahomije* 110, a sv. *Romualdo* 120 godina.

Tko ima dušu, taj već vidi, koliko griešimo, ne držajući posta. Tim se kano kršćani zapostavljamo nevjernikom Židovom i Turkom, koji bez razlike spola i dobi točno drže svoj post. Zar nas nije stid i sram da budemo od njih gorji?!

4. Zanemarivanjem *sv. izpoviedi* pokazuju mnogi da nehaju za vjeru. — *Jedni* vele: »Zašto bih se izpoviedao čovjeku kano što sam sâm, a možebit gorjemu od sebe?« Prije nego protumačim, da takvi krivo govore, malo se porazgovorimo, o grješniče! Poznato nam je to, da je ljudska narav po iztočnom griehu više nagnuta na zlo, nego na dobro, te tako lako padamo iz grieha u grieh, kojim gubimo mir na ovom svietu, a na drugom vječno blaženstvo. Što bi od nas bilo, da se nije milostivi Bog

smilovao? Iz ljubavi i milosrdja prema nam Isus je naredio sv sakramenat pokore ili izpoviedi, rekavši apostolom a po njima njihovim nasljednikom biskupom i svećenikom: »Kojim oprostite griehe, oprostit će im se; kojim zadržite, zadržat će im se« (Iv. 20, 22.). Želimo li indi zadobiti odpuštenje grieha, moramo ići k onima, koji su od Isusa dobili oblast odpuštati griehe.

Sad tek predjimo na onu gornju izjavu o sv. izpoviedi. Kad, indi grješniče, govoriš »zašto bi se izpoviedo čovjeku«, znaj, da ti je to pravi nesmisao i glupost. U sv. izpoviedi ne kazuješ svojih grieha misniku, već samomu Bogu, jer izpoviedajuć govoriš ovako: Izpoviedam se *Bogu* . . . . . i vama oče duhovni, koji ste na mjesto *Boga* . . . . .« Izpoviedamo se daklem za pravo samomu Bogu a misnik koji sjedi u izpovjedaonici, sluga je Božji, koga je Bog postavio na mjesto sebe, da bude duhovnim sudcem u sakramentu pokore. Pitam te još, moj nehajni kršćanine, da li zlato ili srebro gubi štogod od svoje ciene i vriednosti, ako ti ga pruža ruka siromaka ili ruka nečista? Ja mislim, da ne; isto tako ni odriešenje Božje ništa ne gubi od svoje vriednosti, kad nam ga Bog daje i preko nevriednoga svoga sluge.

Drugi govore opet: »Bog znade već moje griehe; on je milostivan, pa će mi oprostiti; ja izpoviedi ne trebam«. — I opet si, grešniče, na krivoj stazi. Kad uvriedimo čovjeka te želimo, da nam oprosti krivicu, idemo k njemu, priznajemo svoju krivdu, molimo ga za oproštenje i dajemo mu zadovoljštinu. Tako radiš kad uvriediš čovjeka, zar da ne moramo onda to isto tim prije učiniti kad uvriedimo Boga; zar da ne moramo pred njim pasti na koljena, i priznati svoje griehe i dati mu zadovoljštinu. »Imade ih«, — veli sv Augustin — »koji misle, da je već dosta za spasenje, ako samo Bogu izpovjede svoje pogrješke, pred kim nije ništa sakriveno; jer im se *ne će* ili ih je *sram*, te se tobože ne dostoje pokazati svećenikom . . . .« Isti svetac govori nadalje: »Neka nitko ne kaže: ,Ja otajno činim pokoru pred Bogom; Bog, koji me pozna, zna, što biva u mom srcu'. Zar je dakle uzalud rečeno: Što odriešite na zemlji, odriešeno je na nebu, i zar je crkva Božja uzalud primila ključe?«

Treći govore: »Kad kažem misniku svoje griehe, znade me u dušu, kakvi sam.« Tako govoreći, ljuto se varamo. Svećenik a ujedno sudac naš zakapa u zaboravnost naše griehe, on ne smije na njih ni misliti, a kamo, da ih drugomu dokaže, pa makar izgubio svo život, kao što je volio sv Ivan Nepomuk prije poginuti, nego tajnu izpovjednu izdati.

Dužni smo izpoviedati se, jer nam je sv. izpovied spasonosna i koristna. Njom nam se *opraštaju* griesi i vjekovite kazne, te se *stjeca* milost Božja; njom se sâm bolje *upoznaješ;* njom *postaješ* ponizniji i savjestniji; njom *ponizuješ* svoju oholu ćud; njom si *tješiš* dušu; njom se konačno *zapriečuju* mnoga zla i griesi, te tako izpovied nosi velike koristi i družtvu ljudskomu. Jer se njom *izmiruju* neprijatelji, *povraća* se tudje dobro i tudje poštenje, izpravljaju se sablazni i smutnje.

Mnogi nâs uza sve to tvrdi, izpovied je samo budalaština; dočim i isti krivovjerci priznaju, da je ona neprocjenjive koristi. Tako franceski bezbožnjak Ruso reče o vriednosti naše izpoviedi ovako: »Kolike se povrate ne sbudu po izpoviedi kod katolika!« Drug mu i zemljak Volter reče opet: »Izpovied se može smatrati za najmoćniju uzdu tajnih zločina; ona je izvrstna, te se njom ogorčena srdca ganu na pomirbu, i već mali tatići na to privole, da ukradeno povrate«. Napokon njemački filozof i krivovjerac Leibnic govori o njoj ovako: »U

istinu, ako ima što liepa i krasna u kršćanskoj vjeri, to je izpovied«.

Svim ovim, evo sam ti, moj narode, nabrojio čim pokazuješ da nehaješ za svoju vjeru, i pokazuješ, da se stidiš svoga Stvoritelja i Spasitelja, i čim, ako se ne popraviš, navlačiš na glavu svoju odsudu Gospodnju: »Tko pako mene zataji pred ljudmi, njega ću i ja zatajiti pred svojim Ocem, koji je na nebesih«.

Drugi grieh: psovka i kletva.

Od rana jutra pa do tamne noći danas se u našem narodu ori i razleže *psovka*. Poslušaš li malu, igrajuću se djecu, poslušaš li pastire kod marve, poslušamo li orača, kopača, kosca, volara, stanara, konjara ili domara; poslušaš li, moj čovječe, sama sebe u domu tvojem i medju djecom tvojom — jednom riečju, kudgod te i kamogod čovjek sliedio: iz tvojih usta čuje se samo psovka i opet psovka.

Psovanje se je kod mnogih tako udomaćilo, da bez nje ne mogu u krevet leći, ustati se, mirno jesti, djece primiriti niti ikojega posla začeti i dovršiti. Kad čovjek sluša ovakove psovače, gdje psuju Boga, Isusa, Mariju, angjele i svece, i nehotice pomisli, da je u zemlji poganskoj, a ne u kršćanskoj. Psovka se je u njih tako ukorjenila, da ju drže nekom dikom i slavom, te slušajuć ih, prije moramo vjerovati, da s njimi ne vlada Bog, već djavao pakleni. A tako i je.

A što kažu psovači psovkom? Psovkom pogrdjuju *Stvoritelja*, grde svoga *Spasitelja*, tjeraju iz tiela svoga *Duha* svetoga; njom grde *križ*, *Majku* Božju, *angjele* i druge *svece* i *svetice* Božje. Sav sviet klanja se Bogu Ocu, Sinu i Duhu svetomu; sav sviet poštuje križ, na kojem radi nas umrie Isukrst; svi puci i narodi pozdravljaju i štuju blaž. djev. Mariju kano kraljicu neba i zemlje; svi pouzdanjem prizivaju angjele i svece kano najveće prijatelje Božje: a gle — psovač sve to pogrdjuje i ponizuje, što ovi ostali bogabojeći ljudi štuju i slave!

Psovač ne pita, je li psovka grieh! O, jest veliki je to i težki grieh! Čujmo samo. Kad stanemo na crva, on se savija pod nama; kad dirnemo u diete, ono odmah plače, a mi, kad nas tko riečmi uvriedi, idemo na sud. Dakle nikoga ne smijemo gaziti, nikoga dirati, nikoga vriedjati? Pitam te, psovače, gdje je taj, tko bi se usúdio pred svietom vladara pogrditi? Mi branimo svoju čast i dostojanstvo, zakon štiti čast i dostojanstvo vladarevo; a što su ljudi pred Bogom? Pa tvoje diete, tvoj sin; ti sâm, tvoja žena, vi svi smijete, znate i možete grditi i psovati Boga! Bog je osvetio uvredu, što ju je nanesao nezafalni sin Absalon otcu svomu kralju Davidu, pa zar misliš, da ne će kazniti uvredu nanesenu sebi, kralju nebeskomu? Zar misliš da će mirno podnositi, gdje ga mi i naši u ljutosti, oholosti, nadutosti, pijanstvu pogrdjujemo na sva usta od jutra do mraka?

Koliki je grieh psovka, potvrdjuje nam sv. pismo obojega zavjeta. Iz staroga zavjeta evo primjera: Bivši Izrajelci u pustinji, privedoše k Mojsiju nekoga psovača. On ga zatvori, da sazna, što Bog hoće. I Bog reče Mojsiju: »Izvedi toga psovača izvan logora, i svi, koji su ga čuli psovati, neka polože svoje ruke na njegovu glavu (t. j. svjedoče) te sav puk neka ga kamenuje«. Mojsije reče to puku svomu, i izvedoše psovača izvan logora, te ga kamenovaše, kako bješe zapovjedio Gospod. U starom zavjetu bila je svaka psovka kao pogrda veličanstva Božjega smrću kažnjena. — U novom zavjetu nije psovka postala manjim griehom, jer sv. Pavao izrično veli, da klevetnici i psovači ne će viditi lica Božjega. I sv. oci

odsudiše psovku kano najveći grieh. »Psovka je gotova smrt«, veli sveti Ambrozije. Sveti pako Augustin kaže: »Svaki psovač ubija svoju vlastitu dušu«. Sv. Bonaventura opominje psovača ovako: »Kolikogod, čovječe, puta opsuješ, toliko se puta baciš kamenom na Boga«. Sv. Jeronim uči ovako: »Ako se mnoga zla dadu popraviti i zaboraviti, psovka ne zaslužuje nikakova smilovanja«.

Psovači se navadno izgovaraju: »Bez uzroka ne ću psovati. Dodje ovo ili ono težko, pa moram, da sam angjeo ili svetac«. Da vidimo, imaš li pravo:

Prvi se psovač izgovara, da *psuje* s »ljutosti«, jer djeca i družina ne slušaju a marva ne kreće. Kad diete ne sluša, marva ne kreće po volji, zar treba psovati? Izgovaraš se, da psuješ s »ljutosti«; a misliš li, maloumniče, da su ti djeca, družina ili marva kad psuješ poslušnija? Kada psuješ u ljutosti, daješ od sebe oštriji i jači glas, a to je *ono*, radi česa ti se pokoravaju djeca, družina i marva, a ne radi psovke. Hoćeš li, psovače, da te slušaju tvoja djeca, družina i marva, ne treba psovke, već oštre i ozbiljne rieči; jer znadu, da iza oštre zapoviedi, ako se ne ovrši, sliedi kazna kano kiša iza grmljavine. Tvoja evo ovako psovka nema nikoje druge svrhe, već da njom proslaviš sotonu.

Drugi se psovač izgovara, da psuje samo u »pijanstvu«. Zaista liepa, čestita i dična izgovara! Čovjek, koga je Bog odlikovao umom nad sve druge stvorove, zapije ga eto, pa psuje i pogrdjuje svoga stvoritelja. Nije nam Bog dao pamet, da ga grdimo, već da njom razmišljamo o njegovoj svemoći, slavi i dobroti. I ovaj ti izgovor ne pomaže.

Treći se psovač izgovara, da mu je psovka već u »naravi«, pa da se je ne može otresti. Istina, da mu je u »naravi«, jer se je psovka već u njoj zalegla i učvrstila. Ali pitaj se samo, kako ti je prošla u tvoju narav? Dokazano je, da u našoj naravi ne može ništa prije biti, dok se nismo ovomu ili onomu privikli. Tako i psovka. Od koga se diete uči govoriti? Od roditeljâ, braće i sestarâ Oni dakle, koji su ga naučili govoriti, nauče ga i psovati a to je ona tvoja »narav«. Tvoj je otac psovao pred tobom, ti pred svojim djetetom; a kako tebe nije karao tvoj otac radi psovke, tako ni ti ne karaš svoga djeteta, pa za to se eto psovka širi od koljena do koljena i postala je tvojim svakdanjim drugom. Tvoja psovka po »naravi« naliči trnju, komu ne možemo zabraniti, da ne niče; ali trnje možemo izkorjeniti, pa se ne će uvriežiti. Tako je isto i sa psovkom, koje se možeš otresti, samo moraš imati iskrenu volju. Jela i pila ne možemo se odreći, jer nam služe za život; nu možemo jezik zavezati i zauzdati, ako hoćemo.

Psovka je jezik djavolski, koji sve, što je sveto, psuje iz mržnje, zlobe, zavisti i srdžbe. Svakdašnje je iskustvo pokazalo, ako se gdje naselimo i poprimimo jezik onoga naroda, da ujedno poprimimo mnogo od njegove naravi i običaja. Tako isto, uztrajemo li u psovki, u tom djavolskom jeziku, primit ćemo i njegovu narav i običaje, to jest činit ćemo svako zlo kao i djavao. Gdje družina govori tim jezikom, u toj kući ne može se Isus udomiti; a gdje nije Isusa, u toj kući i u tom stanju nema napredka ni blagoslova, već je u njoj prokletstvo, šteta i propast. — Nemoj dakle, dragi narode, da ti se psovka ori kućom, njivom, za marvom, plugom, tvojim stanjem, jer će ti se inače u svem useliti nesreća, bolest, tuga i nevolja. Nego se često izpoviedaj i pričešćuj, ako želiš da se nastani u tvojoj kući Bog, a š njim i njegov blagosov.

Kao što su naši mužkarci više odani psovki, tako su nam ženske više odane *kletvi*, koji grieh izvire obično

iz zlobe i pokvarena srca. Tako matere kunu djecu svoju, a ne znaju, da kunu krv i tielo svoje. Kletvom se baca naša ženskadija na bližnjega, što ju je uvriedio, obiedio ili osramotio. Pa kakva korist od kletve?. Nikakva. Kletva je samo znak tvoga zločestoga i pakostnoga srca, koje goji u sebi osvetu; ali ju sakriva. Žene, koje kunu, obično rade bi se osvetile drugomu, ali ne smiju ili ne mogu; u takovih žena srce je puno oholosti i lakomosti. A čemu, da kunete? Pitam te, majko, što bi radila, da ti se djetetu dogodi ono, što kletvom želiš od Boga? Ne znaš li, majko, da Bog često izpunjava kletvu? Ne kunite ni bližnjega; ako nas je uvriedio obiedio ili osramotio, pomislimo, da je Bog platac.

Da se okanimo te bogomrzke kletve, ugledajte se, majke i vi sestre, u Isusa na križu i u sv. Sjepana, koji na čas smrti svoje mole Oca nebeskoga, da oprosti njihovim ubojicam, jer ne znaju, što rade. Poslušajmo, što vele o kletvi sveci Božji! Sv. Jakob apostol (3, 9, 40.) kaže: »Jezikom falimo Boga i njim proklinjamo ljude, koji su slika i prilika njegova. Fala i kletva izlaze na jedna usta. To pako, braćo, neka tako ne bude.« Sv. Augustin veli opet: »Ne kunimo jezikom našim, koji je stvoren za falu i slavu Božju.« »Tko kune pravednika, sotona je paklena«, govori sv. Jeronim. Opominje nas pako sv. Ivan Zlatousti: »Ti si čovjek, s toga ne pljuj zmijskoga otrova iz sebe; ti si čovjek, ne ponizuj se do životinje. Usta imaš, ne da ujedaš; stvoren ti je jezik, ne da kuneš, nego da njim fališ i slaviš.« Ovo si, majke, upamtite dobro, jer vaša kletva može vam lako pasti na glavu.

Treći grieh: neposlušnost.

Čita se u biblijskoj povjestnici, kako je dvanaestgodišnji Isus išao sa roditelji u crkvu i kašnje se povratio roditeljskoj kući u Nazaret, te jim bio u svem poslušan.

Što je htio ovim pokazati božanski Spasitelj? Ta ništa drugoga, nego da i mi kano i on budemo *poslušni* svojim starijim: roditeljem, učiteljem i poglavarom. Ali dà! Današnjim se danom sasma zaboravlja na ovu Božju uputu i svetu dužnost. Zato se i na sva usta danas tuže ovako roditelji: »Da nas Bog oslobodi ovakove djece! O, kako su svojeglava i neposlušna!« Na sve strane viču poglavari: »Danas je sviet pošao krivim putem, jer nitko starijeg ne sluša.«

I to je istina. Svakom prilikom i svakim danom, vidimo odraslu djecu, pa i nedoraslu, kako rogobore proti roditeljem svojim, kako njihove zapoviedi i upute bacaju pred noge, ili kako se kaže: slušaju od petka do subote. Slušamo svaki dan, kako ljudi mrmljaju na svoje poglavare, te kako svaku njihovu zapovied i odredbu krše ili samo na polak od nevolje vrše. Jednom riečju, danas je svatko neposlušan: mlado i staro, jako i nejako, mužko i žensko, malo i veliko, svako bi htio zapoviedati, a nitko ne će slušati.

Kako već spomenuh, u prvom nam je redu slušati *roditelje*, a u drugom *crkvene* i *svjetovne poglavare.*

Slušati moramo *roditelje*. Slušao sam često puta govoriti i uzdisati starije ljude. »Blago onomu, tko ima roditelje!« a čuo sam ih i nad sirotami jaukati: »Siroto moja, da te vidi otac ili majka tvoja!« I zaista imadu u oba ova slučaja za čim uzdisati i jaukati; jer sâma rieč »roditelj« napunjuje naša usta i uzdiže srce, a kamo li ne onda, kad nas drâga ili miluje očinja i majčina ruka! Roditelji su namjestnici Božji, oni su na zemlji naši hranitelji i uzgojitelji. Njihova je ovdje zadaća velika i uzvišena, jer našu dušu uzgajaju za nebo i skrbe za tielo. Oni su iza Boga naši najveći dobročinitelji. Njihov trud i muka, njihova briga za naše dobro, njihova radost i veselje radi naše sreće te njihova tuga i

žalost radi naše nesreće ne da se opisati niti ičim nadoknaditi. Bio dakle sin ili kćer, kako mu drago stari i odrasli, uviek su djeca svojih roditelja, te počevši od nejakih nogu, pa do snažnih ruku dužna su roditelje slušati.

Pita se, *kad* slušaju djeca svoje roditelje? 1. Kad ih *poštuju* kano namjestnike Božje, jer ih je već sâm Bog štovao, kad ih je odabrao za ovo sveto zvanje. Roditelje štujemo, ako uviek s njimi uljudno govorimo, uljudno ih dočekujemo i prema njim se liepo vladamo. »Tko se boji Gospodina, štuje roditelje.« (Sir. 3, 8). Apostol Pavao piše: »Poštuj svoga otca i svoju majku; to je prva zapovied u obećanju, da ti bude dobro i da dugo poživiš na zemlji« (Efež. 6, 2, 3). Imamo ih i onda štovati, ako su i pod kakovom pogrješkom. — Težko grieši indi svako diete, koje preuzire roditelje, njih se stidi, zlo o njih govori, ruži ih i grdi, osorito na njih napada, nemilo ih kara, kune, psuje, njim se prieti ili ih ćak tuče i od sebe oćeruje. Takov će grieh Bog najstrožije kazniti. Sv. pismo veli ovako: »Proklet bio, tko ne štuje svoga oca i matere« (5. Mojs. 27, 16). »Proklet bio tko udari svoga oca ili svoju mater« (2. Mojs. 27, 15). »Oko, koje prezire oca svoga, i prieko gleda majku svoju, neka izkljuju gavrani i izjedu orli« (Posl. 30, 17). Sv. Augustin opet veli: »Sin se ima zafaliti ocu, da živi, a ne otac sinu.« Zaista strahovitih odsuda i prietnja za djecu, koja ne štuju roditelja.

2. ako ih *ljube*. Da i nije zapoviedi Božje, sama nam naša narav nalaže, da ih ljubimo, jer su nam za života prvi i najveći vidljivi dobročinci. Diete ljubi roditelje, ako im je od srca odano, dobro im uviek želi, ako im je zafalno, ako jih podupire u starosti, brižno dvori i njeguje u bolesti i strpljivo snosi njihove mane i slabosti, pa se za njih moli Bogu. Sveto nas pismo ovako uči: »Sinko! zauzmi se za oca svoga, kad *ostari*, i ne žalosti ga u životu njegovu. Pa ako i oslabi *umom*, prosti i ne preziraj ga u nesreći njegovoj; jer dobro što si ocu učinio, ne će se nikad zaboraviti. Zlo, što trpiš od majke, bit će dobrim naknadjeno« (Crkv. 3, 14 do 16). — Zato težko grieši ono diete, koje mrzi na svoje roditelje, zlo im želi, žalosti ili jih i ljuti svojim zlim životom, u potrebi i starosti zapušta, da moraju obijati tudje pragove. O, nezafalno diete, zaboravljaš na Isusa, koji se u najvećih mukah na križu brine za svoju majku!

3. ako su im *pokorna* kano od Boga postavljenim gospodarom. Pokoravati se moraju poradi Boga i svaku roditeljsku zapovied veselo i dragovoljno vršiti, a kazne i ukore strpljivo podnositi, jer roditelji zapoviedaju, odredjuju, kazne i kore mjesto Boga. Nema oca ni majke, koji ne bi želili dobro svomu djetetu; dapače kad ga kore i kazne, čine to iz ljubavi i za dobro njegovo. »Sinko moj, slušaj nauk oca svoga i ne propusti zapoviedi matere svoje« (Posl. 1, 8). »Djeco!« — dovikuje sv. Pavao — »budite pokorna svojim roditeljem u svem, jer je to milo Gospodinu« (Kol. 3, 20). — Ali žali bože ima mnogo *nepokorne* djece, koju oholo i drzovito preziru roditeljske opomene i ukore, te se protive njihovim kaznam. A u istinu nema pred Bogom ni pred ljudima ništa toli odurna, koli nepokorna djeca; zato i govori Bog puku izrajelskomu: »Ima li tko tvrdoglava i odpadna sina, da ne sluša zapoviedi oca i matere, i ne će, da bude pokoran, kada ga kazne, neka ga kamenuje gradski puk, da bude čuo i bojao se sav Izrajel« (5. Mojs. 21, 18—21).

Skupimo li sve ovo u jedan snop, priznati moraš, narode moj, da imaš djecu, koja svoje roditelje grde, kunu, psuju, dapače i ruku svoju na njih dižu. Ima djece koja roditelje u bolesti zanemaruju, da prije reda umiru, u starosti progone, pak se poteplju od nemila do ne-

draga. Ima djece, velim, koja vraćaju kaznu i opomenu roditeljsku batinom i sjekirom. Ukori li ili kazni li otac sina, evo ti njega ocu za gušu; ukori li ili kazni li majka kćerku, evo ti nje majci za oči i obaspe je svakojakimi pogrdami.

O sinovi i kćeri, o djeco! To li je štovanje, ljubav i pokornost! O djeco! To li je plaća roditeljem, što su vas pridigli na noge? Slušajte samo! Kako je Bogu milo, kad djeca poštuju svoje roditelje, pokazao je tim, što već na ovom svietu obećao obilan vremenit blagosov djeci, koja budu držala četvrtu njegovu zapovied, u kojoj veli: »Poštuj otca i mater svoju, da dugo živiš i da ti bude dobro na zemlji« (5 Mojs. 5, 16). Koje diete ne bude slušalo svojih roditelja, stići će ga ovdje već na zemlji razne kazne Božje, kano ruglo, sramota, nevolja i bieda, a u vječnosti prokletstvo. O neposlušnoj djeci kaže mudri Isus Sirah, da bi bilo bolje, da se nisu ni rodila: »Spomeni se oca i majke svoje, da te Bog ne zaboravi, da tako ne požališ, što si rodjen i ne prokuneš dana svoga rodjenja« (Sir. 23, 48, 49). Da je tomu tako, primjerom su nam *Kam* sa svojom djecom (1. Mojs. 9, 25)., Davidov sin *Absalon* (2. Kralj. 18, 14) i dva zločesta sina Helieva *Ofni* i *Fines*; — dočim poslušnu djecu čeka ovdje Božja pomoć i blagoslov, a u nebu vječno blaženstvo, kano *Sema, Izaka* i mladoga *Tobiju*.

Slušati moramo i *poglavare*. Imamo svjetovnih i duhovnih poglavara. Jednim i drugim moramo biti poslušni. Svjetovni bdiju nad našom imovinom i brinu se, da nam se pravda dieli, a često puta zastupaju i naše roditelje Duhovni rade za dobro naše duše, uzgajaju nas za nebo; oni su kano i naši roditelji namjestnici Božji te ih moramo slušati ne od straha i kazne, već radi savjesti i dužnosti. Neposlušni smo njima, ako ne vršimo svojih podložničkih dužnosti, ako ih preziremo, grdimo, psujemo i njihove zakone kršimo, ili se proti njima bunimo i dižemo.

Poslušati sve poglavare zapovieda nam izrično Bog u svetom pismu. O poslušnosti prema duhovnim poglavarom govori Bog ovako: »Boj se Gospoda iz sve duše svoje i štuj njegove svećenike« (Sir. 7, 31.), a o poslušnosti prema svjetovnim poglavarom veli sv. Pavao: »Nema oblasti nego od Boga, a koja jest, od Boga je naredjena. Ona je Božja službenica za tvoje dobro« (Rim. 13, 1, 4.). Osobito je veliki grieh, kad svoje drugove podbadamo i bunimo proti predpostavljenim oblastim, tobože da samovoljno vladaju i zapoviedaju, obećajući im slobodu i kojekakove polakšice. Ne slušajmo takovih, to su nezadovoljnici koji bi rado u mutnom ribu loviti i nikomu drugomu, nego samim sebi koristiti. Od takovih nas odvraća sv. Petar apostol ovako: »Gospod znade sačuvati nepravednike za svoj dan, osobito one, koji preziru svoje oblasti te se ne straše u svojoj vratolomnosti uvadjati razdor i pogrde. Ovi povlače za sobom vjetrenjaste duše — obećavaju im slobodu, a sami su sluge propasti« (2, Petr. 2, 9, 10, 14, 19). Kad ove rieči vriede za pogansku oblast, kud i kamo veći je grieh, ako se bunimo proti svojim kršćanskim oblastim. Neka nas od toga grieha zastraši primjer, što se čita u starom zavjetu o buntovnicih *Koru, Datanu* i *Abironu* Trojica ova pobuniše se sa svojom svojtom proti Mojsiju i Aronu, ali ih do mala stiže strahovita kazna Božja: zemlja, iz koje sukljaše vatra, proguta ih sve; — opomena za svakoga koji ne sluša svojih poglavara.

Još mi je jedno na srcu. Iza naših roditelja i iza inih poglavara dužni smo najviše štovati, ljubiti i slušati *svećenika* i *učitelja*.

Da ne spominjemo onoga uzvišenoga svećeničkoga zvanja, što ga nemaju ni isti angjeli na nebu, da naime Bogu prikazuju žrtvu i diele njegova svetotajstva, moraš znati, narode, da ti je svećenik tvoj učitelj, savjetnik, tješitelj i pomoćnik u svih biedah, tugah i nevoljah. On nas lieči od grieha i ozdravlja dušu, pomiruje sa Bogom tješi nas i bodri, pa pomaže u opastnih bolestih, kada nas ostavljaju znanci, prijatelji, pače i rodjena rodbina; nepazeć pri tom ni najmanje na vlastiti život i zdravlje. Pa da toga požrtvovnoga najboljega našega prijatelja neslušamo i ne ljubimo? — A gledajmo opet učitelja! On je pomoćnik svećenikov. Kamo ovaj ne dospieva i česa ne može, eto učitelja, da dragovoljno radi i djeluje. Učitelj naše najmilije zlato, našu naime dječicu, kupi dragovoljno oko sebe kano kvočka piliće, te ju onako nerazumnu, neodjelanu, neizgladjenu, neuputnu i svojevoljnu obučava, ravna, pûti, gladi, bradva i vodi. On ih uči sve, što je Bogu i ljudem drago, što je liepo i plemenito: iz njihova srca krči trnje mnogovrstnih strasti i zloća, a vrline unj zasadjuje i oko toga radi, da postanu danas sutra pobožni kršćani, koristni gradjani, vriedni nasliednici svojih otaca. Ruku na srce pa recimo, tko je na selu uz svećenika bliži narodu, tko više š njim obći i tko pripravnije š njim dieli svaku radost njegovu i tugu, nego li je učitelj?

Pa zato je zaslužio, da ga pazimo, slušamo, štujemo i ljubimo.

Četvrti grieh: ubojstvo.

Bog veli u svojoj petoj zapoviedi: »Ne ubij!« Što se zabranjuje ovom zapoviedi? Zabranjuju se svi griesi, kojimi čovjek škodi svomu ili svoga bližnjega životu. Naposeb ću ovdje govoriti o *ubojstvu;* jer žalibože zato

imam dosta razloga; a onda ću govor navesti na one griehe, iz kojih vrlo često potiče ubojstvo, najme na *mržnju, nenavidnost* i *srditost.*

Svakim danom stižu nam glasovi, kako se ovdje ili ondje počinilo ubojstvo i to često na tako grozan i mrzak način, da se čovjek mirna i krotka srca upravo mora zgražati, kad te viesti sluša ili čita. Žalibože imade i kod nas ljudi okrutna, divljega i nemilostiva srca, da reknem strašila i nemanî, kojim je ubiti čovjeka samo šala, koji će tako mirno čovjeka udariti po glavi sjekirom, kao što im žena kod kuće kolje nožem pile. Tko će posumnjati o tom, da je to strašna opačina i u nebo vapijući grieh? Jer da nam ubojstva i ne zabranjuje Bog, kaže nam sama naša pamet da nije slobodno uzeti čovjeku život, taj najveći zemaljski dar; što bo nisi komu dao, ne smiješ mu toga ni uzeti. Mi nismo bližnjemu našemu života dali, pa kako da se usudimo u život mu dirnuti? Čovjeku je život dao Bog, on ga jedini može i smije oduzeti, a drugi nitko, osim ako je na to od Boga ovlašten, kao što su oblasti, kad zločince na smrt odsudjuju.

Tako se čuje, osobito u novije vrieme, kako je otac ubio sina, sin oca ili majku, brat brata, kum kuma, susjed susjeda itd. Prežalostni glasovi! — Pitam te, *oče,* kako si mogao dići ruku na diete svoje, koje je postalo od krvi tvoje? Pitam te, *nesretni sine,* kojim pravom mogao si podići ruku na rodjena oca, od koga si postao i koga si iza Oca nebeskoga nazivao najljepšim imenom? Pitam te nadalje, što ti reče nezafalno srce, kad usmrti onu ženu, koja te je težko nosila u svojoj utrobi, velikim trudom rodila, svojim mliekom odhranila, tolike noći nad tobom probdila i nazivala dragim imenom: sinko moj, srce moje?! Pitam vas, *braćo ledena i nedraga,* što vas prisili, da proliste bratinsku krv, a braća ste jedne majke, jednim ste mliekom odojeni, na jednih

prsih ležali, u jedno se krilo skrivali, iz jedne zdjele jeli, jedna vas majka odievala i njegovala? Eto tako se zgadjaju ovakovi prežalostni primjeri, a posve se zaboravlja, da je ubojstvo u nebo vapijući grieh, koji osim toga nanosi nenadoknadivu nepravdu i ubijenomu i svim onim, koji su s njim u užem rodbinstvu i svezi. Ubojica zavije u crno stara i slaba oca, razcviljenu majku, ženu bez druga i pomoći, sitnu dječicu bez dragoga hranitelja i sladkoga pouzdanja.

Ova težka opačina, kako veli sv. pismo, vapi »k nebu za osvetom«, i znajmo, da će Bog u svojoj pravednosti osvetiti prolivenu krv. Za to imamo više primjera u sv. pismu. Brato-ubojicu *Kaina* stiže kazna Božja. Reče mu Bog: »Proklet bio na zemlji, koja je zinula i iz tvojih ruku popila krv brata tvoga. Kad ju uzradiš, ne rodila ti roda! Bij se i potucaj po svietu od nemila do nedraga«. (1. Mojs. 4, 10). Kazna Božja stiže i kralja *Akaba*, koji po nagovoru svoje žene, opake Jezabele, dade ubiti nevinoga Nabota, samo da si prisvoji njegov vinograd: stoga Bog dopusti, da je bio Akab u nekoj bitki ubijen i psi lizahu njegovu krv, kakono prije Nabotovu. (2 Kralj. 22, 38.) S nečiste želje ubi kralj *David* svoga vojvodu Uriju samo da si prisvoji njegovu ženu. Pokajavši se zbog toga David, Bog mu grieh oprostio, ali ga ne minu kazna, jer mu »umrie najmiliji sin« (2. Kralj. 42.).

Ali ne samo mužkarci nego i žene vrlo često navaljuju taj strašni grieh, a čine ga gotovo uviek na vlastitoj krvi, a to je *trošenje djece* u utrobi. Ova je zloća u novije vrieme tako na redu, da ga zašutiti ne mogu. Čovjek se mora upravo stiditi i zgražati, što danas rade naše mladje žene. U jednom selu ima ih toliko jedrih, zdravih i mladih, da bi selo moralo djecom vrviti kano voda ribom, a kad tamo? Selo je željno pomladka, jer jedva deseta mlada rodi. Zar ih je devet neplodnica?

Nije, brajne dragoviću! Kad koja mladica rodi već jedno ili dvoje djece, već ju popada neki strah i briga, što će početi s tolikom djecom, kako li će ju hraniti! Pa neke s tobožnjega toga svoga straha i brige, a neke sa razkalašenosti troše plod utrobe svoje, izvrgavajući vlastiti život u očitu smrt, ili trujući si predrago zdravlje. Kolike s toga već legoše u grob! Oj, vi žene, znajte, da vam je taj čin ubojstvo i grieh u nebo vapijući, jer nije Bog sastavio muža i ženu, da umanjuju ljudski rod, već da ga pomnožaju; a vi? Vi se ovim opirete odredbi Božjoj, smičete angjele Božje i znajte, da će vas jednoć na sudu pitati: Majko, gdje su ti ona uništena i pobacana djeca? Što ćeš odgovoriti? Jao tebi!

Slušao sam mnoge majke govoriti: »Blago svakoj onoj drûgi, koja nema djece! Duša joj mirna i spokojna, pa je bez brige, jer je »vrazi« ne ljute i ne će sramote dočekati«. — Ej, lude glave! Čule ste i niste, da su naše stare majke, štono se kaže, imale pun »pepel« djece, pa nijedna ne reče toga. Vâs nijedna ne može takvu majku okriviti, da je bila bezposlicom, raspikućom ili bludnicom; već morate priznati, da bijahu uz toliku djecu valjane majke, vriedne kućanice i pobožne kršćanke, dičeći se svojom milenčadi. To je »blago«, a ne ono, koje si vi želite bez djece! Samo one majke mogu ono izustiti, koje nisu vične pobožnosti i kućevnomu poslu, koje svojom krivnjom imaju nevaljanu djecu; to govore one žene namiguše, bezposličarke, razkalašanke i u obće nevaljanke; koje sve prije drugo ljube, samo ne svoju najveću falu i diku: biti *dičnom* majkom valjane djece!

Porazgovarajmo se i dalje! Valjana i za djecom pohlepna majka živi jedino u djeci svojoj, priginja se samo njoj i sav se viek stara, da ju čestitu i sretnu uzgoji, privede k pobožnosti, umjerenosti i trieznosti. Milota je pogledati takvu majku: sretna je i blažena, lica mlade-

načkoga, tiela lagana i poskočna kano srna: dočim majke, kojim su djeca »pretežki križ«, »vražji dar«; koje govore, da ih u rodivu »polak« nestane; majke, koje troše svoj plod pilom djavolskih »baba« —: obično su uviek zlovoljne i smrknute, lica upala, mlohava, blieda i uvela; uz svoje mlade godine tiela su izglodana, snage iztrošene, da izgledju kano babetine i jedva se miču za hladom. Sama si daklem kriva, što živa sahneš, što te nestaje; i taj zanat tjeraš dotle, dok se sâma svojom krivnjom ne povališ u grob. Govorim li istinu? Sad si možemo protumačiti, zašto su u novije vrieme tolike razriešene zadruge, o čem je staro vrieme jedva znalo?!

Govoriti mi je sad, moj narode, o tvojoj *mržnji, nenavidnosti* i *srditosti*, koji te griesi često puta potiču na ubojstvo tjelesno i duševno.

Kad čovjek izgubi ljubav prema Bogu i ljudem, odmah mu se u srce useli *mržnja* i *nenavidnost*, koja onda čovjekom zagospodari. Oboje ovo nutka nas na ubojstvo i djeluju na našu dušu isto onako, kano crv, koji se udomio u drvu. Da je ovo grieh, svjedoči nam sv. pismo, kad govori: »Tko mrzi na svoga brata, jest ubojica, a vi znate, da nijedan ubojica nema vječnoga života.« (Iv. 3, 15.)

Od ove dvije zloće radja se treća srodna sestra, koja ne ubija tjelesno već duševno, i oduzimlje čovjeku zlatno poštenje i ime. To je *ogovaranje*, koje je našim ženam skoro svim prvi i svakdanji zanat. Već prije Isusa rekao je jedan mudrac: »Dvije torbe nosimo: jednu na ledjih s našimi, a drugu na prsih s tudjimi manami. Zato uviek gledamo samo tudje mane, jer su sprieda; a na svoje sasma zaboravimo, kano da ih i nemamo«. Mudrac je ovaj pravo rekao. Ima žalibože naših jezičavih žena, koje znadu cio bogovjetni dan razgovarati o tudjih činih i drugoga od pete do glave premetati i

rešetati u svem njegovu orudju, posudju i imetku. Takve žene paze kod tudje kuće na svaki klin, kako stoji, samo da drugomu znadu o tom pripoviedati; dočim kod svoje kuće niti znaju što spremiti i očistiti, ni oprati, ni izpeći ni skuvati. Ima i takovih, koje ne mogu gledati susjedne kuće čiste, nego im je na srcu lakše, ako ju mogu ma čim i najmanje zakaljati. Za te žene vriedi ona naša rieč: »U tudjem oku vidi trun, u svojem ni brvna.« I takovih ima, koje ne mogu mirnim okom gledati časti ni poštena imena susjeda svoga, već si neprestano taru glavu samo o tom, kako će na njega baciti kakvu ljagu ili ruglo; pa zato ne mogu šutiti, kada čuju druge faliti, nego onda moraju i najmanju tudju manu na dlan iznieti. O, vi žene ogovaralice i jezičavke, koliko svojim jezikom umanjujete časti i poštenje svoga bližnjega, ucviljujete srca i sramotite i blatom se nabacujete na poštene kuće i obitelji! Dakako, da vi za to slabo marite, samo nek može vaš jezik klepetati, jer bi se mirujuć udrvenio.

Čovjek, koji ogovara, pokazuje svietu svoje *gadno* srce. »Iz srca«, — veli sv. Matej apostol (15, 19.) — izlaze hude misli, ubojstva, preljubstva, bludnosti, kradja, kriva svjedočanstva i psovka«. Jer tko je pobožan, čist i uredan, ne nalazi slasti u nikakovu griehu; zato se i ustručava o njem govoriti, baš kao i uzeti zmiju u ruke. Ogovaralica pokazuje takodjer, da je *bezposlen, glup* i *neumjetan;* jer tko je radin, nema vremena rešetati tudje mane, a tko je čemu učan i pametan, taj se najradje razgovara o svom poslu. — Ako nas dakle navadja napast na ogovaranje, valja nam promisliti i prije prosuditi, ne nalazi li se u nama barem jedan trunak one mane, što ju drugomu prišivamo? Sviest je naša tako pravedna, da ničesa ne taji, pa će nam nedvojbeno kazati, da manje ili više imamo iste mane; ona će nam i

to prišapnuti, »Metimo najprije izpred svojih vrata, pa tek onda izpred tudjih«.

Mjesto mržnje i nenavidnosti gojimo u našem srcu *ljubav* prema bližnjemu, »jer je ljubav«, kako ju opisuje sv. Pavao (II. Kor. 13, 4—8.) »strpljiva, milokrvna, nije zavidna, ne radi nerazborito, nije ohola, slavohlepna, samoljuba, razdražljiva, ne misli zla, ne raduje se nepravdi, a raduje se istini, sve snosi i vjeruje, svemu se nada i sve trpi. Ljubav nikad ne prestaje, pa ma prestala proročtva, makar umukli jezici ili nestalo razuma«.

Na ubojstvo potiče nas i *srditost.* U naravi je već našoj, da svaki želi, da mu se volja izpuni, i ako ju tko prestupi, tada planemo i rasrdimo se. Svaka srditost već sama po sebi nosi polovicu u sebi oholosti; njom bo očitujemo i želimo, da nitko ne prekorači naše volje. Dogodi li se to, srce nam bukne jedom i gorkošću bez obzira na svetost mjesta, ljubav ženitbenu i roditeljsku, pogrdjujemo Boga, angjele i svece, ružimo oca i majku, ženu i djecu; i kad se razum već sasvim pomete, onda udaramo, lomimo i taremo, štogod nam pod ruke dodje. Srdit čovjek ne pazi tad ni ljubljenih osoba, ni svojih skupih stvari; on nema milosrdja, nego je spreman svoj jad i jed izliti na drugoga, a dočepa li se orudja ili oružja, on će i osakatiti i ubiti. I kad se srditost u njem nešto utišala, a tielo smalaksalo, u duši mu još tinja potajni stid i jadna zloba. Takva srdžba već je sama po sebi prokleta, te kada se posve useli u čovjeka, postane onda sasma djavolska. Isus nas uči i opominje, da »sunce ne zadje nad našom srdžbom«; je li više puta zašlo nad njom, to znajmo, da su nam dani zabilježeni u rovašu djavolskom.

Srditost je jedan od sedam glavnih grieha, jer iz nje izviru: kletva, svadja, mržnja, tucivo, ubojstvo itd. Isus kaže: »Ja vam velim, da svaki, koji se srdi na brata svoga, krivac će biti sudu« (Mat. 5, 22.) — Srditost ćemo ugušiti, ugledamo li se u primjer Spasiteljev, »koji nije ružio, kad je bio ružen, i nije se prietio, kad je trpio«. (II. Pet. 2, 23.) Molimo Boga svaki dan, da nam dade blago i milostivo srce, pa uzmimo si za pravilo našeg života, u srditosti ništa negovoriti ni činiti; nego istom kad ohladimo, učinimo ono, što nam pamet i srce kaže.

Peti grieh: bludnost.

Bludno griešimo svakim besramnim činom, svakom besramnom željom, svakim besramnim govorom, u obće svačim, čim se vriedja stidljivost. Od svijuh ovih vrsti meni je ovdje koriti one, koji grieše *tjelesnom bludnošću* i *besramnim govorom.*

1. *Tjelesna bludnost.* U novije vrieme ova se je hrdja toliko prihvatila našega mladjega svieta, da mnogi mladić, njom podpaljen, prije vremena izgubi svoju nevinost i postaje nezakonitim ocem; da mnoga djevojka u cvietu svoje mladosti, zaboravlja na svoju angjeosku čistoću, i bacivši stid pod pete, postaje već prije svoje udaje nezakonitom majkom, samo da ugodi svojoj nečistoj želji i nečistoj strasti. U novije vrieme odbacuje muž radi bludnosti svoju zakonitu i vjernu ženu, tjera ju od sebe, pa živi s drugom bludnicom, kano s pravom ženom; mnoga opet zakonita žena, nalazeć slasti i sreće u ovom griehu, postaje nevjernom ženom muža svoga, pače, okužena hrdjom ovom, ostavlja ga na cjedilu, pa se privija tudjemu drûgu i s njim živi. Bludnost je današnje dobe tako u mnogih uzbujala, da se oni ne stide ni ljudî, niti boje Boga. Otac se ne stidi sina, niti sin oca, majka bludno živi pred kćerkom, a ova opet na oči majčine.

Slušajte me, vi *bludni mladići!* Služeći ovoj kugi i ugadjajući svojoj nečistoj želji, niste nipošto ravni i vriedni drugovi pobožnih i čistih mladića sv. Stanka Kostke, sv. Alojzija, a niti Josipa egipatskoga. Sv. Stanko Kostka još djetetom ljubljaše tako tjelesnu čistoću, da se je uviek onesviestio, kad bi čuo govoriti što besramno u očinskoj kući. Sv. Alojzije odma je ostavio igru i družtvo, čim bi se u njih pojavila nečistoća. Josip pako egipatski volio je tamnovati nevin, nego li pristati na grešnu i nečistu želju Putifarove žene.

Slušajte i vi, *bludne djevojke!* Narodjenom svojom čistoćom, koja je najljepši cviet kršćanske duše, prave ste zaručnice božanskoga Odkupitelja. Trujući pako vaše tielo ovom bludnom hranom, kidate Isusov vienac, kojim vas je ovjenčao, i niste više njegove zaručnice. Znajte, da tako ne radiše čiste i svete djevice: sv. Terezija, sv. Cecilija, sv. Lucija i druge svete Isusove vjerenice.

Poslušajte me i vi, *oženjeni bludni druzi!* Stvorivši dragi Bog Adama, dade mu za ženu *jednu* Evu i tim je pokazao jedan pravi put, kojim da se uzdržava i umnožava rod ljudski. Taj je put pako ženitba medju *jednim* mužem i *jednom* ženom. Muž i žena nemaju po tom oblasti promjenjivati naredbe Božje, pošto znati moraju, da Bog poznaje i znade najbolje narav čovječju, što joj koristi ili škodi. Bludom okuženi ili pače rastavljeni ženitbeni druzi neka dobro znadu, da im je u srcih podigao djavao svoj oltar, jer znade, da nijedan grieh nije silan toli čovjeka uništiti i utamaniti svaku svetost u srcu njegovu, koli bludnost. Zato, ugadjajući ovomu griehu, znajte, da ste najveći zlotvori čovječanstva.

2. *Besramni govori.* Ovi danom današnjim tako u narastaju našem cvatu, da ih se malo tko stidi. Besramnimi govori upravo se danas »soli« pri svakom radu, u svakom skupu, družtvu i veselju. Besramno govore otac i majka jedno pred drugim, pred djecom svojom, a djeca pred roditelji svojimi; besramno se danas govori u javi i potaji. Ako se danas tko našali, s drugim posprdne, razljuti ili s kim lakrdiju sprovadja: — nema tomu drugoga začina do sramotna govora, evo osim drugoga i ovakova razgovora; prislušajmo samo skup mladeži, i tu kano iz kabla lievaju sramote, da pošten čovjek mora zaniemiti, ogluviti i uteći. Danas, da moram reći, jezik većine vâs ne daje Bogu fale i slave, nego psovke stvara i sramotne rieči..

Rekao sam, da nema težega ni sramotnijega grieha od nečistoće. Njom se čovjek, koji je slika i prilika Božja, a hram Duha svetoga, snizuje izpod životinje. Liep nauk daje stari Tobija svomu sinu Tobiji: »Sinko moj, čuvaj si srce od svake nečistoće«. (Tob. 4, 13.) A. sv. Pavao ovako opominje: »Bježite nečistoću! Svaki grieh, što ga učini čovjek, jest izvan tiela našega; tko pako bludnošću grieši, taj grieši i proti svojem tielu. Ne znate li, da je ono hram Duka svetoga, te da nije vaše; jer ste odkupljeni skupom cienom. Proslavite i nosite Boga u vašem tielu«. (1. Kor. 6, 18—20.) »Svinje su oni, koji svoj život zasladjuju bludnošću«, ukorava sv. Ivan Zlatousti.

Ne samo što je bludnost grešna i sramotna, već je ona i škodljiva tielu i duši; jer 1. njom si čovjek oduzimlje *nevinost* i kvari *zdravlje.* »Tko se poda nečistoći, zločinac je, trulež i crvi su mu plaća i nagrada« (Sir, 19, 3.) 2. Ona zavadja čovjeka u *druge griehe* i *opačine,* kano u samoubojstvo i zdvojnost. 3. Ona strovaljuje čovjeka u *biedu, sramotu* i *siromaštvo,* a naposljedku u *vječno prokletstvo,* jer se bludnik i bludnica riedko poprave. S toga se kaže u sv. pismu: »Bludnici, preljubnici . . . . ne mogu posjedovati kraljestva nebe-

skoga« (1. Kor. 6, 49.), već: »Bludnici će dobiti diel u ezeru, što gori ognjem i sumporom«. (Odkriv 21, 8.)

Kad sve ovo rečeno skupimo u jedan snop, nije težko spoznati, da su oni, koji se podadu tomu griehu robovi svojih strasti, te da se ne mogu za ništa sveta, ni uzvišena uzneti; da ne mogu imati nikakova veselja u Bogu, molitvi i sv. obredih. Naravna je posljedica kod takovih grešnika, da su tužni, da zaboravljaju na Boga, odbacuju vjeru, zdvajaju, a često svršuju samoubojstvom. Bludnik nadalje slabi na cielom tielu, zavuče na se težke i neizlječive bolesti, pada često u ludilo, pa i legne prerano u grob. To su vam, bludnici, težke posljedice vaše omiljele nečistoće!

Odbacimo dakle od sebe svaku nečistoću, pa živimo *čisto* i po *zakonu Božjem*, jer nam tako izrično zapovieda sv. pismo: »Ovo je volja Božja, da se čuvate nečistoće, i da svaki vâs znade svoje tielo držati u svetosti i časti, a ne u slastih i željah kano neznabožci, koji ne poznaju Boga« (1. Sol. 4, 3–5.) Sv. pako Ambrozije veli: »Čistoća čini čovjeka angjelom; čist čovjek jest angjel, tko izgubi čistoću, jest djavol«. Isukrst pako naziva one »blaženimi, koji su čista srca« (Mat. 5, 8.)

Nastojmo dakle svi, da se na nama izpune rieči sv. pisma: »O, kako je liep čisti naraštaj! Neumrla mu je uspomena, Bog ga i ljudi ciene« (Mud. 4, 1.) — Prodj se grieha, što slast obećaje, jer ti samo sladki otrov daje.

Šesti grieh: kradja.

»U svakom žitu ima kukolja« : naša je rieč. Zašto baš da ovim griehom korim svoje zemljake, kad je kradja »stara« stvar kod svega svieta«. Moram priznati, da je kradje bilo u svietu od postanka: ali moj narode, meni je više do tvoga vlastitoga poštenja; zato te upravo i korim. I u tebe je bilo kradje, ali se riedko u staro doba kod nas o njoj čulo; takvi su »majstori« bili tek u dvadesetom selu. A danas? Zaviri danas u sudbene iztrage i izprave, najviše ćeš naći razprave o kradji; zaviriš li u oružničke postaje, riedko će proći dan, da ne doprate u nje po koga kradljivca; a upitaš li se u kojem hoćeš selu, kako je s kradjom, svaki ti odgovara: »A brate zlo je, ako ne čuvaš svoju sirotinju ob dan i ob noć, odnesoše ju lopovi.«

Što nam kazuju i znače ove istine? Kazuju, da je danas kradja u naš narod tako se uvukla, da taj nepošteni zanat tjeraju mužkarci i žene, mladići i starci, pa već i ista djeca. Doista spali smo na tanke grane! Kradja se je danas kod većine tako udomila i okućila, da nisi za svoje vlastničtvo siguran ni pod glavom. Danas nam kradljivci obijaju vrata na staji, pivnici i hambaru, buše nam i ruju stiene, režu žepove i odkrivaju krov nad glavom: a što si ostavio izvan sebe, to gotovo računamo, da i nije naše. Takov je danas postao naš poljodjelac. Sâm se sjećam i pamtim, da mi nisu ni pripoviedali stariji ljudi, kako si mogao za starijih vremena sve svoje ostaviti otvoreno, svoje sprave u polju, na livadi, na stanu, u toru i oboru, i sutradan nadješ sve netaknuto i na svojem mjestu. Je li tko šta izgubio, tko je našao, propitkuje, čije je, i vraća mu se stvar. A danas? Danas je pravilo: Što omrklo, ne osvanulo; što izgubiš, ne traži, a što nadješ ne kaži; da je i u staro vrieme bilo kradje i kradljivacâ, ali smijem reći, da su to bili pojedini »razvikani i ozloglašeni ljudi od zanata« ili »razvikana i ozloglašena sela«. Danas kradljivci nisu više tako riedko posijani.

Kradjom si evo, moj narode, izgubio danas svoje pošteno ime ili dobar glas, kojim si negda u davnini na daleko slovio. A što vriedi dobar glas, uči nas sv. pismo:

»Dobar je glas bolji od velikoga bogatstva, i milost bolja od srebra i zlata« (Posl. 22, 4.); a opet naša je rieč: »Bolji je dobar glas, nego zlatan pâs«.

Kradja je u svakom slučaju grieh, jer i Bog veli u svojoj sedmoj zapoviedi: »Ne ukradi!« To svjedoči i sv. pismo, kad govori: »Kradljivca čeka pokora i sramota« »Sir. 5, 17,). Sv. Ivan Zlatousti veli o kradji ovako: »Ništa toliko ne vriedja i ne srdi Boga, koliko *kradja*, nasilje i prevara.«

Mnogi kradu, da tobože postanu »lakim« načinom *bogatiji*. Takvi ljudi pokazuju, da su lakomi za tudjim dobrom; ali se jako varaju u svojoj želji, jer nijedan kradljivac nije postao kradjom imućan čovjek. Da se i ne fali ovakova dugoprstna »bagra«, sami znamo; da se ukradeno nigda ne može prodati pod pravu njezinu cienu, jer je tu strah i potjera, već uviek izpod ciene, i to pod »pustu cienu«; a kako su kradljivci obično ljudi razkalašeni kartaši, pijanci, ljenčine i raspikuće, prodje onaj novac brzo kano mutna voda, a oni su sveudilj sliepci i sirotinja, da jedva gleda. S toga ih ne vidimo, da su liepo odjeveni, da se liepo hrane, da imaju čvrstu kuću, ogradjen tor i obor, da se voze na vatrenih konjih, oru na rumenih volih ili da prevraćaju i zveckaju novcem; — oni uviek kukaju i kubure. Gdje je dakle to »bogatstvo« od kradje? Nema ga kao ni njegova poštena imena. Ako je i koji (od stotine jedan) što kradjom smagao, znajmo nepravednim je načinom, pa će sve proći beztragom, kako to svjedoče naše rieči: »Krivo stečeno nije blagoslovljeno«. »Oteto prokleto«. »Kako došlo, tako prošlo«. »Bolje malo s blagoslovom, nego mnogo s prokletstvom«.

Koju korist čini kradja, neka svjedoči ova narodna pripoviedka: Bio neki otac sa tri nevaljana sina. Jednom naume sinovi ukrasti kumovu jedinu junicu. Kum bio siromašak sa šestero djece. Otac opominjao i odvraćao sinove, ali sve badava. Otac vidi grjehotu i ode bez njihova znanja do kuma, kaže mu sve i kupi od kuma junicu. Noću ukradu sinovi junicu, zakolju, meso posakrivaju, a nešto skuvaju za večeru. Sjednu, da večeraju: zovu si oca. Otac sjedne za večeru, ali prije reče: »Svaki vâs prije izmjeri vrat koncem, da se znade mjera«. Sinovi urade. Jede otac, jedu sinovi; ali se nekako trzaju, ogledju i pogledju. Poslije večere opet će otac: »Djeco moja! izmjerimo opet vratove!« Sinovi mjere, ali mjera ista kano i prije. Na to će vriedni otac: »Sinovi moji! eto vidite, da u tom zalogaju nit ste bolji nit deblji. Kuma ste ucvilili, a sebe niste pomogli. Dokle ćete biti ne zasitni?« Sinovi šute i pokajaše se, te popokloniše kumu još bolju i deblju junicu. — Kamo sreće, da si ovo upamte svi kradljivci i da tudje ostave na miru.

Mnogi kradu od »nužde« ili »sirotinje«. U kući jato djece, kruha ni zalogaja, u toru ni papka, a u škrinji ni konca. Što ću? Hajde ukrasti, da se nahrane djeca, da se zaodje i namakne, česa nema! Ej, moj dragoviću! Tko je kriv, da nemaš kruva ni ruva, ni papka ni konca? Tko ti je kriv, da sa svojimi gladuješ, goluješ i zebeš? Tko, već ti, koji si lien, rasipan i nevaljan. Evo gledaj, što te tjera u kradju; a ne »nužda« i »sirotinja«. Pošten siromak prije umoli imućnijega susjeda za pomoć, a još prije pade na koljena i vruće moli Boga za pomoć, da ga ne ostavi u biedi i nevolji. I ne će ga ostaviti. A ti? Ti se više uzdaš u nepoštene svoje ruke, nego u Boga, pa zato i prolaziš zlo.

U nijednu ruku kradja evo ne donosi koristi, nego ti još kvari *zdravlje* i meće *život* na kocku. »Nijedan kradljivac nije osiedio«, naša je stara rieč. Koliko kradljivaca izubijanih odleži u krevetu, a koliko ih izgubi glavu u tudjem dobru!

Ovo je kradja u *tudjem* dobru, ali ima u vas i *kućne* ili *domaće* kradje. Zadjimo samo do kojega seljskoga trgovčića; šta ćemo viditi? Vidimo, kako jedan susjed nudi na prodaju vreću zobi, drugi pšenice, treći kukuruza, četvrti masti, slanine ili brašna, peti što drugoga, pa sve poklanjaju za pustu cienu. Zadjimo samo gradskim tržištem; što ćemo viditi? Vidimo skoro pred svakom ženom čitavo imanje: mast, slaninu, brašno, suvo meso itd. Ne trebamo pitati, odkuda joj to? Znamo, da joj nije toga udielio kuće gospodar, već sama zagrabila, kad je redovala ili ključe prisvojila, ne brineć se nimalo za dobro svoje zadruge. Ima dapače ljudî samacâ, ženâ samicâ, pa samo kad se prilika pruži, muž krade od žene, žena od muža, pak se za onaj novac čovjek karta, pije, a žena kiti i gizda. — Tako li se gospodari, moja družino! U zadruzi ne živimo, da ju krademo i rasipamo, već da ju složnim radom i štednjom povećavamo. Da imate stotinu rukû, tako radeći, ne da se steći; stotinu rukû neka radi u kući, a jedna neka krade, kuća se rasipa.

Upitajmo se, odkuda danas tolika kradja? Da li od Boga? Ni pod živu glavu! Kano svaka druga zloća, tako i kradja postala od *privike.* Ona nije čovjeku narodjena, već se nehajstvom i zlim primjerom jur u diete useli, u njem uzraste i urodi plodom, da se je kašnje kano odrastao čovjek ne može lako otresti. To biva ovako: Diete s početka ukrade i uzme malu stvar i sakrije ju; ti o tom ne znaš. Drugi puta učini isto to, tebi se pofali, da je »našlo«, ti ne pitaš, čije je to, već ga još »fališ«. Ako tkogod tvoje diete radi toga pokara, pogrdi ili se našiba, šta ti činiš »čestiti« oče ili ti »brižljiva« majko? Oboje sunite kano ose, pa dotičnika izgrdite, popljujte od glave do pete i posadite ga u pasja kola, što vam pokarao, opomenuo i izšibao »pravo pravcato mazunče«. Tako evo vi oboje maloga kradljivca branite, perete i izgovarate. Diete tim osokoljeno nastavlja istu »igru« i isti zanat kano i jučer. Ako se osvjedočite o njegovoj kradji, opet ga branite, da je »diete« bez »pameti«, i tako svaki dan branite i učvršćujete u njem kradju. Tvoj »mali« kradljivac otvrdne tako u toj zloći, da krade sve više i više, veće i veće. Danas jaje, sutra koku, prekosutra prase, u petak ovcu, u subotu vola itd. Kad se već izvježbao i prošao svagdje jeftino provaljuje već u tudje hambare i pivnice — a konačno novcu za volju počini razbojstvo, pa završi život u tamnici ili na sramotnih vješalih!

Evo vam puta i staze, kako mali kradljivac »jajeta« postane razbojnikom, zatvorenim sužnjem i obješenjakom, a to sve krivnjom svojih »sliepih« roditelja, koji tad cvile i od sramote i žalosti čupaju si vlasi s glave, i proklinju porod svoj. Svaki otac i majka neka si dobro upamte, da se »vatra trne u zametku«, a »šiba se izpravlja, dok je šibica«, jer se poslije ne može ni uz najbolju volju i uz najveći trud; upamtite si i to, da je »šiba u raju rasla«. Jer može vam se dogoditi kano ovoj materi: Odsudili jednom na vješala nekoga mladića-ubojicu i na posljednjem pohodu pratila ga tužna mati. Prije smrti umoli nesretnik sudca, neka bi mu dozvolio, da se oprosti s materom. Bude mu dopušteno, i majka žarko ogrli nesretnoga sina. Bijaše tužna prilika! Ali sin, mjesto da ogrli i majku izljubi, turnu ju od sebe i reče joj sasma zdvojno: »Otale, mačuvo moja, a ne majko! Ti si kriva, što sam dospjeo na ove grane; jer kad sam nejačak što ukrao, nisi me pokarala, nego me pred drugima izgovarala. Gledaj sada na vješalih svoga miljenca! Prokleta bila od neba do zemlje!« — Majčino srce pucalo od tuge, te se sruši mrtva pod njegove noge.

Iz ove pripoviedke učite se, moji roditelji, do česa mogu spasti djeca krivnjom vašom. Nastojte dakle, da i najmanju kradju ugušite već u njezinu zametku. Učite svoju djecu i sami sebe svakim danom onu Spasiteljevu: »Štogod želite, da vam čine ljudi, činite to i vi njim«. (Mat, 7, 12.)

Sedmi grieh: kriva zakletva.

Kako su naši stari oci bili pobožni i bogabojeći kršćani odani sv. vjeri, bijaše vrlo riedak slučaj, da se je koji bilo pred sudom bilo pred ljudmi krivo zakleo. Danas kako su mnogi odstupili sa staze svojih čestitih otaca, dogadja se često i često puta, da se krivo zaklinju, pa takve i sam poznajem; a to zato, da se operu i za najmanju rieč, za najmanji čin ili najmanji prigovor, evo ih izjavom: »Smijem se zakleti«, pa makar to bilo krivo ili pravo.

Znadeš li, što je *zakletva?* Zakletvom zoveš Boga za svjedoka, da ćeš *istinu* govoriti. Iz ovoga već možemo znati, da je zakletva sveta stvar. Ona je bogoštovni i sveti čin, jer zakletvom izpoviedamo i priznajemo, da je Bog nepogrješiva istina, sveznajući i najpravedniji sudac svijuh naših djela. Zato zakletvom budu naše rieči vjeredostojnije, njom se medju nami, kako kaže apostol Pavao, »dokonča svaka razpra«. Ovo znači zakletva i zato je njezina svrha, da se njom potvrdi *istina,* a nipošto *laž.*

Tko se *krivo* zakune, učini jedan od najvećih grieha jer se hotimice ruga sveznajućemu i svetomu Bogu, zaziva na se osvetu Božju i više puta učini veliki kvar svomu bližnjemu. Pamtite, o kršćani, da se u zakletvi zaklinjemo imenom Božjim, pred kojim moramo klecati i komu pripjevaju angjeli: Svet, svet i presvet! Zaklinjemo

se Isusom, držeći tri prsta na razpelu, na kojem je on za nas izpustio dušu! Kako se dakle usudjujete krivo zaklinjati? Zar ne znači to izazivati Boga, Isusa na osvetu? Čujmo samo prietnju Gospodnju: »Neka dodje prokletstvo u kuću onomu, koji se krivo zaklinje u ime moje«.

Ako dodjemo u potrebu, da moramo istinost naših rieči zakletvom potvrditi, moramo paziti, da nam zakletva bude 1. *istinita,* t. j. na ono se smijemo samo zakleti, što znademo izvjestno i sigurno; nipošto na ono, o čem sumnjamo ili što je lažno; 2. *razborita,* a to je, kad nas nukaju na zakletvu važni i silni razlozi; jer je vrlo grešno, zaklinjati se za neznatnu stvar, jer nas to lako vodi krivoj zakletvi. Liepo nas uči sv. pismo: »Ne priučaj si ustiju zakletvi, jer u tom ima mnogo biedâ«. (Crkv. 23, 9); i 3. *pravedna,* t. j. ne smijemo se na ono zakleti, što je samo po sebi grešno.

Samo pod ovimi uvjeti dopuštena je i valjana zakletva. Tko se inače zakune, navlači na se kaznu i prokletstvo Božje, jer ne grieši samo proti Bogu, već i proti ljudskomu rodu, gazeć nogama ono, što svakomu čovjeku ima biti najsvetije. Takva čovjeka već ovdje stižu razne bolesti; on sdvaja, peče ga savjest i propada mu kućno blagostanje. Takova čovjeka kazne i oblasti težkom tamnicom.

Osmi grieh: pijanstvo.

Dragi nam je Bog dao mnogo darovâ, da ga njimi slavimo, a sebi koristimo. Takov je dar Božji i vino. Ono nam veseli srce, od njega nam se radjaju razgovori i pjesme, ono i starca razigra i razdraga. Vino nam razćeruje brigu i tugu; ohrabruje nas vino, ako ga uživamo umjereno i triezno; ali ako ga uživamo lakomo i proždrljivo, donaša nam odmah pogubnih posljedica po naše

duševno i tjelesno dobro. Takve pogubne posljedice pijanstva jesu ove.

Prvo: Pijanstvo vuče za sobom mnoge druge *opačine*, kojimi vriedjamo Boga i trujemo dušu. Takve opačine jesu: bludnost, srditost, svadja, ogovori, kletve, psovke i ubojstvo. Je li to istina? Jest, i evo primjera. Prije kojih 15 godina porobiše zlikovci neki poštu na javnoj cesti. Kako je to razbojstvo i otimačina, odsudiše ih na vješala. Svi priznadoše svoj zločin, samo jednoglasno umoliše sudište, da ublaži kaznu nekomu mladomu kolarskomu djetiću, koji je, po njih opojen. ubio carskoga vojnika; ali im sudište ne usliša molbe, već budu svi pogubljeni, kako su i zaslužili. — Evo, što ne će čovjek počiniti u pijanstvu. A tko se je triezan s kim posvadio ili potukao? Pitajte samo, tko su najveći psovači, bezsramnici i bludnici?

Drugo: Pijanstvom si otupljujemo svoje *duševne sile*, zato nijedan pijanac nije poletan, nije uzhićen za nikoje dobro ni svoje ni tudje, te posve pravo veli naša poslovica: »U pijancu ni čovjeka ni junaka«.

Treće: Pijanstvom si trujemo *zdravlje* i prikraćujemo *život*. Tko je sutradan motrio pijanca u njegovu mamurluku, vidio mu je nabuhlo lice, oči upale i tmurne, a drhtavo tielo i ruke; nema volje za jelo, kao ni za posao. Jednom rieču: izgleda kao da si ga pošteno izmlatio ili kano da je ustao iz groba. Da je čovjek tvrd kano željezo ili kano kamen, pijanstvo bi mu škodilo i izjedalo bi ga, a kamo ne, kad je slaba i kano staklo krhka tiela. S toga pravo kažu naše rieči: »U pijanstvu nestaje pol života; više je ljudi pomrlo od jela i pila, nego od gladi i žedje«. I zaista, pijanac kunja dan na dan, poboljeva i konačno s tjelesne nemoći padne prerano u grob.

Četvrto: Pijanstvom zanemarujemo svoje *vjerske i zvanične dužnosti*. Pitam ja, tko je vidio pijanca u crkvi kod sv. mise i prodike, sv. izpoviedi i pričesti. Tko ga je vidio moliti se Bogu? Ako i vrši koju službu, čini ju na polak i površno. Zato mu se ništa ne povjerava i sve ga izbjegava kano živoga djavla. Ako je ikomu, to je poljodjelcu prva dužnost, da unapredjiva svoje imanje i tim uzdržava sebe, svoje i druge, jer je on jedini pozvan od Boga, da pribavlja svietu svakdašnji krušac. Na tu svoju dužnost zaboravlja pijanac. Njemu je samo do pića, da samo ugasi svoju nezasitnu žedju, a drugo neka sve propadne. Pa tako i bude. Sâm sa svojom djecom i ženom poderan je u toru i oboru, sve mu opalo i porazbacano, kuća mu nad glavom odkrivena, da ga u njoj pere Božja kišica. O takvih opet liepo kaže naša rieč: »Muž pijanac kuće rasipanac«.

Peto: Pijanstvom se ruši *sreća* obitelji. Muža i ženu sdružio je Bog, da uz svoje ženitbene dužnosti uzgajaju svoju djecu u strahu Božjem. A gle! pijanac, došav kući viče, halabuči, psuje, lupa stvari, tuče ženu i djecu i razćeruje od sebe. Gdje je u toj kući kućni mir, sreća domaća pobožnost? Gdje li tuj poštivanje starijega, a kamo li čestito uzgajanje?!

Šesto: Pijanstvom hotimice blatimo svoje *dostojanstvo*, kojim nas je odlikovao Bog, stvorivši nas na svoju sliku i priliku, i odredio, da gospodujemo ovim svietom. Pijancu nije ništa sveto. Tko je vidio barem jednu životinju poluditi i učiniti se drugom životinjom? Pijanac to radi, jer se u piću poživotinji, pače postane gorjim od nje; i da nije na njem još ono obličja ljudskoga, nitko ne bi kazao: čovjek je! A kako, da ga ne okrstimo životinjom, kad ga gledamo, gdje se, opojen, blatan i popljuvan valja po blatu, svakojakom gadu i

smradu! A gdje su one pogrde, ono izsmiehavanje, onaj prezir, štono prate takvu živinu i kukavicu?!

Proždrlost je evo, kamo se broji i pijanstvo, glavni grieh, o kojem govori sv. pismo, da je »obožavanje trbuha i neprijateljstvo proti križu Isusovu« (Filiplj. 3, 19), te svakoga takova »izključuje iz kraljestva nebeskoga«. (Gal. 5, 21). Tu sramotu i grjehotu priznavahu i naši stari, pa ih izbjegavali kano živu vatru i otrovnu zmiju. Priliku navadjam samo tu, da se je pijanstvo jedne obitelji žigosalo ćak do devetoga koljena. Pod živu glavu ne bi otac ženio svoga sina, niti kćeri udao za sina ili kćer pijanca, pa bilo to, kako to spomenuh, u daljnom rodbinstvu.

A danas? Današnji naraštaj ne stidi se toga grieha. Kano što su se naši starci stidili pijanstva, danas se njim diči i veliča mladji naraštaj. Gledao sam na svoje oči, gdjeno staro i mlado, malo i veliko, mužko i žensko teturaju cestom, selom, gradom, javno i potajno, pa i u crkvi, ne bojeći se Boga i ne stideći se ljudi. A da se to zlo dogadja riedko, nekako bi se oprostilo; no ti su slučajevi svakdanji petkom i subotom, radićakom i svetkovinom. Pače nekoji su tako ugrezli u pijanstvo, da se ne stidi otac sina, sin oca, majka kćeri, kćer matere, niti rod roda. Gledao sam, kako otec klecka pokraj sina, a drugi puta sin se pijan objesio ocu o vrat i ovaj ga vuče kući. Drugi opet svojim pijanstvom raztepe i ono malo svoje muke, pa posljednjom krajcarom klipsa u birtiju, gdje ju »veselo utuče«, dok konačno, potepljuć se sa ženom i djecom, ne nadje smrt pod tudjim plotom.

A kako se privikne čovjek pijanstvu? Kazao sam više puta, da svaka zloća dolazi u nas privikom. Nije pijanac rodjen, već odgojen. Jad me i žalost popadahu, kad sam gledao, kako mnogi nerazumni ocevi još nejaku djecu napajaju vinom i rakijom. Diete se naravski

nećkalo, ali otac ga sokoli, nutka i silom ćera, pa kad kukavče čašu na »dušak« izkapilo, o kako se je ocu raztapalo srce od dragosti, brci širili, a lice razvedrilo! Nesretni otac draga tada svoje »vriedno« momče, pravu svoju »sliku i priliku«, i ljubko mu govori: »Živ mi bio dragane! Vidi se, da ne će jabuka pod mihuljaču (krušku). — Ej, ludi i ledeni oče! Čega se pametan čovjek stidi, tim se luda diči. Zaboravljaš, da pićem truješ svoju djecu Zar ne znaš, da im mlada pluća i krv ne podnašaju žestine i jakosti pića, koje je otrov i za odrasle, a kamo ne za nejaku djecu?! Tim ne samo, da ju tjelesno ubijaš, već i duševno. S toga se ne čudimo, što su nam djeca podmjehurena lica, blieda, sumrtvih očiju, mršava i kržljava. A kako ne, kad joj pružamo otrov iz vlastite i rodjene ruke! Zar se tako izkazuje djetetu obiteljska ljubav? Zar ćemo ju tako privesti k sreći i blagostanju? O, ne — tim izkazujemo svomu djetetu zlobnu ljubav, privadjamo ga k nesretnomu pijanstvu i tako postajemo prvi i pravi krivci propasti našega djeteta, a zaboravljamo da ćemo zato jednom morati polagati pred Bogom strog račun.

Kanite se dakle pijanstva, ote kuge vaše, kojom pogrdjujete Boga, trujete sebe, rasipate se i sebe sramotite, već uživajmo piće triezno i umjereno. Tako će nam uživanje koristiti, jer će nam kriepiti snagu tiela i liečiti bolesti i tako nas usposobiti, da uzmognemo točno vršiti svoje dužnosti i prema Bogu i prema sebi.

Uživajući indi darove Božje, uživajmo ih Bogu na slavu, a sebi na pravu korist, faleći ujedno i slaveći darovatelja.

Deveti grieh: rasipnost.

Svaki kršćanin ima svoj imetak smatrati darom Božjim i sredstvom k višjoj svrsi. Radi toga ima biti za

njega zahvalan Bogu, i gledati da ga sačuva i poveća razboritom štednjom i gospodarenjem, a darežljivošću i dobrim načinom da upotrebi na korist svoju i svoga bližnjega.

Nema na svietu striša ni osobe, komu ne bi bila potrebna *štednja*. Svakomu čovjeku bio on bogataš ili siromak, vladar ili sluga, valja štediti; osobito treba da štedi onaj, koji krvavim trudom težko zaslužuje svoj kruh. Poimence tebi, rataru, ponajviše se preporuča štednja, jer ne znaš, što te čeka danas ili sutra: slabost, starost, bolest, nesreća ili nerodica; pak je li liepo i pošteno, da kod prve bolesti ili nerodice padneš odma drugomu na vrat i teret? Ovu živu istinu kazuju ti i tvoje mudre poslovice: »Štednja valja, koliko i radnja. — Bolja je štednja, nego li dobra radnja. — U radiše svega više, u štediše jošter više. — Badava se radi, gdje se ne štedi. — Ako ne uštedi, ne uradi. — Tko ne štedi, malo kući vriedi. — Štednja prva dobit. — Biele novce čuvaj za crne dane! — Posao, štednja i blagoslov Božji, brzo svako imanje umnoži.« — Štednju nam nalaže i sam Isukrst, jer reče učenikom, kad je nahranio više hiljadâ ljudî: »Pokupite komadiće, da ne prodju po zlu«. (Iv. 6, 12.)

Razborita štednja mila je i Bogu i ljudem; ali tko ne uživa sâm svoga truda, nego radje trpi oskudicu i kuburu, te od uštedka ne pomaže ni bližnjega — jednom rieči, tko čuva i štedi samo zato, da *ima*, da se *obogati*: taj je *lakomac* ili *škrtac*. Takov je čovjek nemilosrdan i nepravedan prema svakomu; on je podal i bestidan, te je veliki grešnik; zato se i lakomost ubraja u sedam glavnih grieha. O takovu čovjeku govori sv. Pavao: »Škrtac ne će imati diela u kraljestvu Božjem«. (Efež. 5, 5.) Sv. Duh opet nas uči: »Koji ljubi novac, daje svoju dušu na prodaju«. (Crkv. 10, 10.) — Razboritom

štednjom imamo dakle sebi koristiti i bližnjega podpomagati, jer samo takva štednja mila je Bogu i dostojna je kršćanina. Takvog štedišu Bog će nagraditi, kao što to potvrdjuje naša poslovica: »Blagodaran iskrnjemu, ima Boga druga u svemu«.

Koliko je indi vriedna štednja, a grešna škrtost, tolika je po tebe, moj narode, ubitačna tvoja *rasipnost*, jer njom rasiplješ svoj krvavi trud i muku. Štednja je tebi potrebna u svako vrieme, tim više u današnje, kada te taru i pritiskuju nerodice, novčane oskudice i druge mnoge svakdanje potrebe. Ti danas na to ne paziš, već trošiš, kano da si kakov bogati gavan. Hajde, da se ogledamo, u čem te korim ovim griehom!

Prvo rasiplješ svojom *lakomišljenošću*. Vidio sam te, kako na prodaju voziš vozčić siena, kolca drva ili tjeraš na sajam po koje marvinče. To prodaš i dobiješ par forinti, pa mjesto da bi od utržka podmirio svoju potrebu, zatrpao i zakrpao svoju nuždu i nevolju, ti prije novcem klimaš u birtiju na »aldumaš« ili tobože da se »okriepiš«, i tamo ono sirotinje zapiješ i prorajtaš, a kući svojoj, gdje čekaju možda gola i gladna djeca i žena, doneseš išta ili ništa. Od dike i ponosa zadimio si ožvakanu »cigaru«, pa vičeš pijan po kući. Pitam te sada, je li to štednja ili rasipnost? — Drugomu urodile šljive i urodio vinograd. Sad tekar umiješ po svoju štediti! Ti pečes rakiju i nemaš drugoga posla, već se samo vrtiš i obilaziš oko kazana i ćupa. Imaš i pomagača, koje ti od »poštenja«, nudiš rakijom, da vide, čemu je. Ovi odu, dodju drugi, treći, četvrti i tako redom ciela procesija hodočasti k tebi i k tvojemu ćupu; u kratko: imaš gosti, dok je rakije u ćupu. A što onda? E, ništa. Dane si izgubio, rakiju izpekao, preko polak s gosti izpio, pa mirna Bosna. Tako isto prorajtaš i vino. Dok imaš kapi u kući, kod tebe je pjevanja, pijanke, vike,

puna soba »biranih« prijatelja, a ti opet svaki dan darežljiv. Moj dragi, tako li se štedi muka, trud i znoj? Zar ne bi bolje učinio, da si nešto pića ostavio za kućnu potrebu, nešto prodao, pak podmirio svoju daću, svoj dug i drugu potrebu? Ovako imaš daću za vratom, dug na ledjih, a potrebu na ruhu i kruhu, toru i oboru i na svem. To je rasap, koji te uništuje. Kano što rasipaš novac i piće, tako i hranu.

Još više rasiplješ u *svatovih*, *molbah* (môbah) i *godovih*. Kada ženiš sina, rasipa se do trista jada. Za svatove kolješ vola po više svinja, a sitne živadi ni broja se ne zna, neka se vidi čija je kuća »mastna«, i tko »ženi« sina. A koliko potrošiš pića, masti, brašna i drugoga smoka? Za ono danâ, dok je kod tebe čitavo selo, popije se, razlije se, pojede se i raznese svega toga, što bi ti bilo dosta za godinu dana! — Tako radiš i kad imaš molbu (mobu) kod sebe. Liepo je doduše i pravo, kad susjed susjedu kod posla pomaže; posao se brže obavi, kad se sto ruku na posao složi; brže ti dodje hrana pod krov. kad imaš više žetelaca; po tebe je koristno kad zgrade dižeš, sieno voziš, šljive kupiš, vinograd pobireš i kukuruz trgaš. da se to čim prije obavi i svrši Ali danas su se izvrgle i izrodile môbe u goščenja i pijanke. Moba tobože ne radi za plaću, pa misli, da ne mora ni raditi, kao najmljeni težaci, nego kako dospije; gazda ne smije poslenike na posao goniti, jer mu ne rade za plaću. Zato biva, da moba od 20 poslenika treba tri dana za posao, koga bi najmljeni težaci obavili za jedan dan. Ali kad dodje k stolu moba — onda da vidiš kako se radi! Tri put na dan valja kuhati za mobu — svaki put treba mrsnoga smoka dati, u jutro i na večer rakijom ponuditi, a o podne i poslije večere opet vinom počastiti. Najmljenim poslenikom dao bi za obroke mršavu čorbu i malo smoka, s čim se i ti

zadovoljavaš — ali mobu valja počastiti, da ti ne govore tragom. Sve rieči u jednu: ako hoćeš štediti, a ti za posao, što ga ne možeš sam obaviti, najmi poslenike. Nikakav posao ne obavljaj môbom, jer te dva put više košta, a i posao nije čist kako treba, jer ne smiješ môbu kod posla ni kuditi ni žuriti. A što istom da kažem o naših godovih? Tada ne znaš, kako bi već trošio! Za svoj selski gôd spremaš, što više možeš, što imaš boljega, sladjega i ljepšega. To mora biti, da se na tebe gosti zvani i ne zvani »ne potuže«, da se pred selom »ne sramotiš«. Ako svega toga nemaš u kući, opet mora biti iz oka ili iz boka. Već prije goda tjedan jedan ili mjesec dana taljigaš na prodaju drva, sieno ili guraš pred sobom koje marvinče, to prodaš po što po to, i kupiš svega, što trebaš za gôd. Kad si goste počastio, treba svakomu, da u torbu metneš nešto »milošće«, da i drugi rodjaci, koji ne bijahu, vide i jedu prijateljskoga dara. Čega nisu gosti pojeli, što se nije porazbacalo, to oni raznesu, da te ostave u kući čista, gladna i žedna. Sutradan nemaš truna mesa, čim bi samo zube omastio; nemaš kapi vina, što bi samo u oko ulijao. Mjesto, da ti se gosti zafale, napiju se, potuku se, dapače te u tvojoj kući onako »pošteno« i »prijateljski« izlupaju. To je dakle gôd, da se vidi »rod«, kako veliš? Vidiš, da njim ne tečeš, već svoje rasipaš i bacaš se još u veću sirotinju. Mnogi se vâs izgovaraju, kad jim se za to prigovara: »I moji su stari obdržavali svatove, molbu i godove, pak su ipak bili »gazde«. Jaoh onoj kući, u koju se nitko »ne zavraća!« Nekoji se opet opravdavaju: »Ne časti se svakoga dana«. — Istinabog, da su i naši stari isto radili; ali se mora promisliti, da su naši stari bili od nas vredniji, da u njihovo vrieme nije bilo tolikih daća i potreboća, da nije bilo današnje skupoće, niti današnje samoće, pa su mogli sastaviti kraj s krajem.

Dakako, da je propala ona kuća, kojoj se nitko ne zavraća; ali nipošto ona, u kojoj družina štedi, već u kojoj se ovakim načinom rasiplje. Pomisli samo, moj poljodjelče, da te poslije snadje kakva bieda, znaj, svi oni tvoji mili gosti uzovnici i prijatelji ne bi k tebi ni blizu, već bi — a posve pravo — dovikivali: »Uzdaj se u se i u svoje kljuse«.

Treća tvoja rasipnost jest *sudbeno pravdanje.* Ima vâs mnogo, koji za najmanju i nesjetnu stvar, kano za šljivu, kokoš, medju, plot itd. idu odmah tužit, mjesto da se medjusobno nagode mirnim putem. Ako vam se odsuda čini nepravednom, popustiti ne ćete, već nastavljate pravdu i dalje. Svoju tužbu predajete sad kojemu odvjetniku, koji, ako je osobito crne duše, brije vas sve bez britve i noža i siše sve do krvi. U svojoj tvrdoglavosti vi toga ne vidite, već prodajete komad njive, konja izpod ruda, vola iz jarma, kravu iz staje, hranu iz hambara ili vadite posljednju krajcaru i tjeraš pravdu i nadalje, samo da »nadbiješ« protivnika. Kad vidite, da nemate već šta davati odvjetniku, idete tražiti pomoći u kojega nadripisara ili propalice, pa vas ovaj zaularl i vodi svojim putem, da vas upravo ostavi bez gaćâ i košulje i konačno bez kuće, pak se potepate onda od praga do praga. Eto vam vaše parbe!

Četvrta je tvoja rasipnost *gizda* ili *kicošluk.* Odjeću nosimo, da si tielo sačuvamo od nepogode vremena, da si sačuvamo zdravlje i pokrijemo svoju golotinju, a nipošto, da se njom gizdamo i pred svietom kočimo. Tko se odjećom gizda, ohol je čovjek, a oholost je prvi glavni grieh. Gizdu ili kitnju tako si, moj narode, zavolio, da moraš propasti, ako se je ne okaniš. Kako još k tomu potiče od oholosti, ima i te pogibeljne posljedice, što čovjeka uvodi u druge griehe i strovaljuje obitelji u dug i sirotinju. Kada nedjeljom, svecem ili godom gledamo

našu nagizdanu i nacifranu mladež, prije bi pomislili, to su djeca velikaška, a ne siromašnoga poljodjelca. Pa kako i ne? Momci naši i mladji ljudi nose navorane čižme, svietle cipele, svilene šešire i prsluke, zlatom nakrpane gaće i košulju; naše opet djevojke i mlade šušte u svili: pod vratom dukati, tu svilena marama, svileni pregač, svilena suknja, košulja svilom protkana ili nakrpana zlatom, a na glavi umjetno cvieće, na noguh fine lakovane cipele.

Tako je nagizdana mladež, a roditelji kod kuće? Da im samo zavirimo u kuću, staju, tor, pivnicu ili u hambar, mi bi se zabezeknuli i uzdahnuli: Bože moj, ludih li i kratkovidnih roditelja? Dok im djeca idu selom nacifrana kano paunovi i paunice, roditeljem propali prsti kroz opanke, kosa kroz kapu, a laktovi kroz haljinac; u sobi im svinjac, sve u njoj staro i klimavo i nad glavom kuća odkrivena; za porez nisu platili ni probijene pare, u staji driema mršavo kljuse ili volče, hambar prazan, u pivnici ni kâpi, a u smočnici ni mrve smoka, da barem jadan znade, kad je Božić. Mnogi otac i majka samo da im diete izadje medju sviet »sknadjeno«, ili da drugo ne bude »bolje«, prodadu zadnju kravicu, zadnje svinjče, zadnju vreću brašna, vade zadnju forintu i kite gospodski svoga »golubka« ili svoju »golubicu«. Pak se još, moj seljače, tužiš na nerodicu, siromaštvo, veliki porez i druge daće? Kako da ti vjeruju tvoji poglavari? Onim novcem, što si ga uložio u kitnju svoga sina ili kćeri, lako bi zakrpao svoju nuždu i sirotinju; ovako pako, dok česa imaš, to prodaješ, kad ne maš česa prodati, uzajmljuješ novac na velike kamate, valjaš dug na dug, dok ne raspeš kuću i imetak. Tko je dakle kriv, da svakojako krpariš i kuburiš? Tvoja luda glava, a nitko drugi.

Gizdom pokazuju neki roditelji, osobito brižne majke, još jednu veliku glupost i ludost. Ima ih, koje misle, da

će gizdom svoju kćer udati »poštenije« ili za kakva »gospodina«, da djetetu ne žuljaju ruke »lopata« i »motika«. O majke, lude majke! varate se ljuto, da ćete gizdom pošteno udomiti svoje kćeri, dapače tim ste ih pokvarili; od njih će bježati svaki razuman momak. Mjesto gizde prije se brinite, da su vam djeca pobožna, radina, čestita, i poštena i sigurne budite da vam je ne treba gizdom »namitati«. Kršćanskoj majci više je gledati na sjaj i čistoću duše svoje djece, nego li na gizdu tiela i odiela; jer »crn obraz u svietloj haljini još se crnijim vidi, pa ni častna haljina ne pokriva sramote«. Kaže mudro sv. Pavao: »Ženske neka se kite u pristojnom odielu sa stidom i poštenjem, ne umjetnimi pletenicami, ni zlatom, ni biserom, ni skupocjenimi haljinami, nego *dobrimi* djeli, kako se to pristoji ženskinjam, koje pokazuju *pobožnost*". (1. Tim. 2. 9—10.)

Imaš još toga, čim, moj narode, pokazuješ svoju rasipnost, ali ću to sada preći i na drugom mjestu o tom progovoriti. Ja sam ti ovdje samo naveo četiri slučaja rasipnosti tvoje s uputom, da je se kloniš i čuvaš, jer je rasipnik nezahvalan Bogu, grieši sebi, svojemu bližnjemu, a često si i truje tielo. Rasipnik trpi oskudicu, pada drugim na teret, uvaljuje se u dugove, kojih ne kani ili ne može nikada izplatiti; on grieši i svojoj porodici, koju obara u biedu.

Deseti grieh: praznovjerje i vračolije.

Ovaj grieh, kojim te, moj narode korim, nije kod tebe nov, već je tvoj stari znanac i drug, a poradi njega te je korio i od njega odvraćao naš zemljak, pokojni pjesnik Matija Antun Relković u svojoj knjizi »Satiru«. Ovaj grieh nije u tebi nikao, nego su ti ga u srce zasijali nevjerni Turci i njihove bule, pak ti se je tako

usjekao u glavu i dušu, da u njega vjeruješ kano u Boga, te ga prenašaš na svoju djecu; ova opet na svoje potomke i tako on dan danas s tobom gospodari. Bivši još nejakim i nerazumnim djetetom slušao sam od svojih roditelja, rodjaka i susjeda takova naklapanja, da mi se je koža ježila, i vlasi u vis dizale. Dan danas kako sam naukom osvjedočen, da je to sve ludorija i izmišljotina i po kršćanina, koji ima išto vjere u srcu i mozga u glavi, da je sramotno i grešno; danas ti evo kazujem. da si prazne vjere i na krivom putu. I zaista, kad te pametan čovjek gleda i sluša, kako je po tvojoj vjeri ovaj sviet pun vještica, mora, vukodlaka, vila i drugih nagrda i sablasti, koje da te svuda prate, tebi škode, da se ukazuju, da neki ljudi imaju u svojoj vlasti neku tajnu moć, kojom predvidjaju prošle i buduće čine, kad te tako slušam govoriti, ja bih se od srca smijao tvojoj izpraznoj i ludoj vjeri, da nije stvar žalostna i preozbiljna. — Svijuh tvojih praznovjerja i vračolija ne mogu ovdje spomenuti, nego samo glavnije, da vidiš, kakove su to izmišljotine i ludorije.

1. Mnogi vjeruju u *zapise*, *pužiće* i druge *moći*. Sve te stvari vješate bolestniku o vrat, tobože da će od toga odmah ozdraviti. Dobro je na vratu nositi križić ili posvećenu medaljicu i uz to moliti; ali ovakove stvari, koje su pune kojekakvih trava, mrvica i sličica pod izlikom tobožnjih ostataka svetaca, na vratu nositi, uzdajući se, da će nam one zdravlje donieti ili nas sačuvati od svake nezgode i nesreće, to je pusta i prazna vjera. Te stvari nije crkva blagoslovila, nego ih načinila koja praznovjerna baba ili lukava ciganka, da se okoriste vašom sljepoćom i lakovjernošću. I ti dakle od takva šta očekuješ zdravlje i pomoć?!

2. Mnogi vjeruju, da ima pod zemljom puno zakopanih *novaca*, koji više puta »gore« ili »cvjetaju«. Pouz-

dano tvrdite, da se plamen ne da svakomu »vidjeti«, i tko ga zapazi, neka ga poklopi šeširom, pa ako je »pravedan« čovjek, tomu će se pod šeširom stvoriti novci; a ako nije pravedan, pretvorit će se u »uglevlje«. Pouzdano tvrdite i to, ako želimo doći do toga ukopana blaga, treba nam pomoći »vražje«. Lude glave vjeruju u te bajke i tako se za tim ukopanim blagom pojagme, da se u tom poslu utječu k vragu i paklu, upotrebljujuć pri tom presv. pričest, nazivajuć ime Isusovo, angjela i svetaca. Tim načinom, da izkušaju pakao i djavla, zazivaju ih, da im donesu blaga ili da ih napute u pun podrum srebra i zlata, a to je veoma grešno praznovjerje, koje je već mnogo progutalo zlata i srebra, mnogo ljudî odvratilo od poštena posla i mnogo porodica srušilo u siromaštvo. — Kaži mi, čovječe, kad su i gdje su novci gorili? Gori drvo i slama, a ne bakar, srebro i zlato. Što je koji od vas vidio sukljati plamen iz zemlje, nije ništa drugo, nego neki plin, koji se sâm upaljuje. Isto možeš viditi na glavicah od žigicâ, kad jih malo navlažite i po dlanu natarete. Takov se plin (zrak) najviše pokazuje u grobljih, starih ruševinah, u močvarah i kaljužinah, jer tamo ima onoga, iz čega se onaj zrak baš razvija. Od tuda je i poteklo ovo ludo uvjerenje, tobože, da su tamo novci ukopani i da gore A nisi li, moj čovječe, možda kad vidio u tmini, gdje ti se u kuhinji drva svjetlucaju? Znam, da si to vidio, ali kako nisi toga pomno iztraživao, vjeruješ, da se u tvojoj kući ukazuje noću neka sablast sjajnih očiju; a da potražiš po drvih, našao bi, da su ti drva pranovita, trula, i da baš ova trulež daje iz sebe onu svjetlost. — U zemlji ima istina mnogo i mnogo blaga, koje će poljodjelac samo izkopati marljivom rukom, kada zemlju ore, sije i kopa. Obradjujmo marljivo zemlju, i budimo uvjereni, da ćemo uz Božji blagoslov i svoj trud mnogo iz nje izkopati blaga!

3. Mnogi vjeruju u *čine*, t. j. da se može na ukućane, marvu ili imetak nabaciti neka bolest ili nazadak. Ako tko u kući oboli ili marvinče potuži, ako kućanstvo podje unatražke, svi graknete, da je to neko učinio. Da se od ovoga zla obranite, trčite kano bez glave od vrača do vrača, od vračare do vračare, koji umiju čine »skidati«; pa ih skupo plaćate. Ne pomogne li ni vračara, onda tvrdo vjerujete, da su bili čini, a ne uvidjate ni pošto, da su vas ovi ljudi nasamarili, pa se jadni tješite, da se je »kasno« došlo. O, ludjaci i sliepci! Nitko pod Božjim nebom nema moći, ni snage, da nam nanese bolest. Tim jedino razpolaže svemogući Bog, koji ne dopušta, da se s njim titra nevoljni čovjek i upravlja njegovom svemogućnošću. Bolest i kućni nazadak šalje nam Bog, da nas pokara iii prokuša, ili smo ih sami na sebe navukli svojom proždrlošću, razkalašenošću, nahladom, težkim radom ili lienošću. U takvu slučaju ne vjerujte u čine, nego zametku bolesti tražite lieka u vješta liječnika; a da ti gospodarstvo i kućanstvo krene na bolje, zasuči rukave, pak se pošteno prihvati posla!

4. Mnogi vjeruju, da *mrtvi* dolaze sa onoga svieta i da ste ih mnogi vas već »vidili«; s toga i ona lupa i štropot po kuhinji, tavanu, pivnici i drugih zgradah. To su opet babje pripoviedke! Vidili ste svi, da se mrtvo tielo već pred vašima očima razpada i usmrdi, a znadete valjda i to, da mu je duša kod Boga na sudu, odakle se više ne vraća na zemlju. Kako tvrdo vjerujete, da mrtvaci dolaze po svoju »zadužbinu«, nije čudo, što se u kući nitko maknuti ne smije, kad nastane ona lupa. Vaš taj strah znadu drugi obratiti na svoju korist, kano što će vam zasvjedočiti ovaj istiniti dogadjaj. Umre u Sriemu neki bogat poljodjelac. Sutra na noć eto na

tavanu lupe, da prozori zvekeću. Tako ove noći, tako druge, treće i svake Božje. Od ukućanâ nitko živ ni pisnuti, samo su opazili, da svakoga dana nestaje hrane sa tavana. Svi su vjerovali, da pokojnik dolazi i nosi hranu za svoju zadužbinu. Kad već to svim dodijalo, odvaži se jedan, pa se sakrije u kuhinji, da čeka pokojnika. I zbilja! Oko pol noći eto ti na tavan neke utvore u bielo zaogrnute, gdje nastade lupa, da se trese kuća od temelja. Ne bilo za dugo, ide utvora sa tavana punom vrećom na ledjih. Tko bio da bio, onaj sakriveni, uzdajuć se u Boga, svoje čvrste ruke i zamašnu drenovaču, prihvati utvoru i počnu se boriti. U ovom hrvanju i natezanju spade nekako sa utvore onaj bieli ogrtač, a pred našim delijom stajaše od pete do glave — lievi mu susjed, poznati selski lopov i kradljivac! — Evo ti, moj kršćanine, dakle tvog mrtvaca, kojega se čuvaj, jer tvoju praznu vjeru znade upotrebiti u svoju korist. Lupa i štropot, što ju više puta čuješ na tavanu nije od mrtvaca, nego od mačakâ i miševâ itd., pa jerbo vas je strah obuzeo, ona ti se čini strašnijom i jačom, nego što jest. Na svaku noćnu lupu digni se, prigledaj ju, najprije se osvjedoči, pa istom onda vjeruj!

5. Mnogi vjeruju u *uroke*. Ako ti se u kući koje čeljade zacrveni, ako se proteže, zieva ili mu glava gori; ako mu se oči pomute, zasuze ili zakrmelje: svi graknete kano na bielu vranu, »urečeno« je, urekle ga stare babe. A tako i liepi konji i druga marva, kad se tko začudi njihovoj ljepoti, mogu se ureći i na očijuh »raznieti«. Sad trči po liek? U selu je strina, kuma ili baba Janja, koja znade od urokâ, znade metati »miroge«, pa će ne stati urokâ. Ova dodje, prekrsti sebe i urečenoga, pa moleć Gospu i meljuć kroz zube još koje molitvice oslini svoje palceve i natire unakrst oči, obraze, obrve, vratne žile i žile na rukuh. Zatim donese vode u čaši ili zdjelici, ide na ognjište i tu baca u vodu žeravicu spominjući ovu ili onu osobu, koja da je urekla. Cvrkne li i potone li ugljen, urekao je onaj bolestnika, na koga je ugljen namienjen. Tako baba radi, dok sazna, tko je krivac, i timi mirogami umiva onda urečenoga. Urečeni je ozdravio i miroge su pomogle. — Tako evo vjerujete u uroke i miroge, a ne pitate za uzrok jednoga i drugoga. Znaj, da nisu miroge pomogle, t. j. ono blebetanje babje nad vodom, nego protiranje, a hladna voda djeluje zdravo na tielo naše i njom se danas lieče mnoge bolesti. Da bolestno tielo iznemogne padne, zažari se i uzgori, to je istina. Peruć baba lice bolestnikovo onimi mirogami, t. j. hladnom vodom, to voda utiša vatru, kožu mu ojača, razvedri ga i razgali, da mu je odmah bolje. — Ali da možemo pogledom čovjeku ili marvinčetu, kojemu od uroka vežete o rep i vrat crvene konce, nahuditi, kažem: velika je ludorija i priesna laž!

6. Mnogi vjeruju, da ima *vilâ*, *vukodlakâ* i drugih noćnih *utvorâ*, *sablasti* i *strašila*, koja da mogu čovjeku naškoditi, pa znadete o njih ciele noći pripoviedati, da se čovjeku ježi koža. Svega toga nit je bilo, nit ima, nit će biti. Takova bića izmislili su i stvorili ljudi, koji većinom noću tumaraju i glavinjaju. Znamo svi, da je mrak i noć po nas svakoga tajnovita i veoma djeluje na našu pamet. Mi smo svi već od maloće usisali ovakov strah pred takovimi bići, te nam se noću ovaj strah još poveća, da si od svakoga šûma glasa, od svake sjene, stupa, od trna i drugoga predmeta, stvaramo u pameti ovakova strašila Što vam se je dakle noću tobože ukazalo, predvidilo, utvorilo, to sutradan drugim kazujete pod »zakletvom«, da i ovi podpuno vjeruju. Rekne li tko, da to nije istina, vi se izprčavate, da se to »ne da« svakomu »vidjeti«. Tako je eto ta vjera postala i tako se eto ona dalje širi i danas još živi. Meni je samo

upitati, kad bi već bilo tih noćnih stvorova, zašto se ne vidjaju po danu i ne pokazuju svakomu? Svaki čovjek zdrave pameti misli, česa na svietu ima, to se ne pokazuje samo po noći i pojedinim ljudem »vješcem« ili »vilenjakom«, nego i po danu i svakomu čovjeku. Opameti se dakle, moj narode, pak budi pametan čovjek, a ne nerazumno diete!

7. Mnogi vjeruju, da ima *môrâ*, koje ob noć čovjeka u snu gnjetu i sisaju. Ako se tko potuži, da ga u snu nešto gnjete i steže, da jedva diše, svi govorite, to čini môra. Proti njoj imadete i lieka, jer u večer zabadate vilice o dovratak sobi, a metlu mećete za sobna vrata, pa môra ne može u sobu i na vas. Ovo je opet ludorija i to tim veća, što mislite, da je ovimi stvarmi môri zakrčen put. Ako je môra živuće biće, odkud snaga metli i vilicam, da joj brane i zakrčuju put? To bi svejedno bilo, kano da i ti ne bi mogao zbog metle i vilicâ unići u sobu! Ako je môra neživuće biće — kano što i jest — zašto pravite sebe ludjacima, kad vam i onako ne može naškoditi. Môre nema. Kada noću osjetimo u svojem tielu kakvu težkoću, nije tomu kriva môra, već posve drugi uzrok, za koji vi slabo ili ništa ne dajete. Uzrok tomu može biti, da smo si hranom želudac pretovarili, što nezgodno ležimo, ili što nam je krv srce pritisnula, radi čega svega osjećamo onu potežkoću, a ne možemo se probuditi. Svemu dakle tomu ima dovoljna uzroka u našem tielu.

8. Mnogi vjeruju, da imade *vješticâ* koje ponajviše odnašaju mlieko od kravâ. Tvoje te tobožnje vještice većinom su stare babe visoka i suhonjava tiela, koje se ob noć svakuda klatare, gorom lieću, a dolinom šeću; zato i jesu onako suve kano pritke u vrtu. Vjera u tvoje vještice velika je ludorija. Što ti, moja gazdarice, daje krava sve manje i manje mlieka, ne krivi vješticâ, već

sebe. Kost i koža na kravi i prašljiva slama bome ne daju mlieka ni u gospodskoj štali. Rieč je, da »krava doji na gubicu«, a to znači, čega krava jede i koliko, toliko i tako daje mlieka. Podajmo samo kravi dosta sočne hrane, pa ćemo imati mlieka i za kupanje, a ne bojmo se nipošto selskih vještica. Po ovom vidimo, da su gospodarice same vještice svojih krava. Često je puta mlieko modro ili crveno, što kažete »krvavo«. Radi toga ne krivite opet vješticâ. Tomu mogu biti uzrok razne nutarnje bolesti, a i različita trava, što je krava pasla. Promieni hranu, mlieko je opet bielo i zdravo!

9. Mnogi tvrdo vjeruju, da su neki *dani sretni*, neki *nesretni*. Te nesretne dane ima vâs mnogi popisane i pod živu glavu ne bi htio nitko vas u te dane kakov oveći posao započinjati. Osobito je *petak* nesretan dan. Tko se dakle na te dane rodi, tko šta započne ili tko krene na put, taj je za svoga svega života »nesretan«, taj mora uskoro »umrieti« tomu je posao grbav ili put nesrećan. Kažite mi, da li to nije ludorija?! Bog nije naznačio sretnim ili nesretnim ovaj ili onaj dan; njegovi su svi dani, a *sedmi* je jedino označio za svoju službu. Svakoga smo dana jednako dužni raditi i Bogu svomu služiti. Dan je svaki za nas onako sretan ili nesrećan, kako smo ga Bogu posvetili. Uvjerenje da su neki dani nesretni došlo je odatle, što nam se je slučajno toga »nesretnoga« dana dogodila kakova nesreća ili smrt. A pomislimo samo, koliko nâs je jošter živih i sretnih, premda smo se rodili u te nesretne dane! Koliko je opet rodjenih drugih dana, pa mnoge davno krije ledina, mnoge za cieloga života posvuda prati nesreća! Tim samo ravna i upravlja volja Božja, a nikako pojedini dani. — Što rekoh o nesretnih danih, vriedi to i o nekojih *brojevih,* o kojih mislite, da su takodjer nesretni,

pak mislim, da će te se osvjedočiti o svojoj praznoj vjeri i ne ću o tom dalje govoriti.

10. Mnogi vjeruju, da svaki *san* donosi sreću ili nesreću. Tako ako koga u snu pas ujede, ako ga zub boli ili ga vadi, ako jede suvo meso, ako jedu s mrtvacem ili s njim govore: tvrdo vjeruju, da će u kući ili rodbini biti smrti itd. Takovih sanja ima puno i različito im je značenje. Kada ovakova što sanjamo i to se slučajno izpuni, san nam je živa istina, a da se i ne pitamo, što je san i kako on postaje? Svi znamo, da naša duša radi i djeluje. Mi svi mislimo, govorimo, pamtimo, sjećamo se, a to sve radimo dušom. Kada i spavamo, nemojmo misliti, da i duša spava. Ne, ona i u snu radi, doduše ne onako jasno i vjerno kano na javi; zato se često sna i ne sjećamo. Dušom dakle prolaze naše misli i kad spavamo. Danju nam je duša naša zaokupljena mnogimi misli, koje se u njoj prema svojim važnostim pojavljuju i redaju. Kako ob dan, tako i ob noć dolaze u nju misli i njom prolaze, a kako je ono sve, o čem smo danju duže mislili ili čim smo se duže bavili, u duši našoj stalnije i u njoj se bolje učvrstilo, nije čudo, što se iste misli u našoj duši pojavljuju i u snu, i tako kažemo, da sanjamo. Jasno o tom kaže naša rieč: »O čem baba umila, o tom ona i snila«. Iz ovoga vidimo da naši sni ne stoje ni u kakvu savezu sa budućimi sretnimi ili nesretnimi dogadjaji. Mnogi nas se je već osvjedočio, da sanjajuć o mesu, nije umro, nego jošter živi. Zlo bi i naopako bilo, da se ono sve izpuni, što si snom tumačimo, kao što bi nam dodijali i omrzli gosti, da dolaze uviek, kadgod se mačka »umiva«.

11. Mnogi vjeruju, da svaki čovjek ima svoj *udes*, t. j. što je komu Bog o rodjenju sudio, da će mu se to jamačno i dogoditi. Tako n. pr. ako se tko iz puške

ubije, ako koga ubije grom, ili se tko utopi, na zimi smrzne, ili si na putu vrat slomi: govorite, to mu je bilo sudjeno. I tako štogod se čovjeku za života pripeti, to sve pripisujete udesu. A ne mislite, da je onoga ubila puška od vlastite neopreznosti; drugoga grom, što je za oluje bio pod visokim drvetom; treći se utopio, što nije znao plivati; četvrti se smrzao ili si slomio vrat, što je bio pijan ili ludast na putu. Nije ti daklem bilo sudjeno, nego sam si sudio? U svietu se na dalje sbude, da čovjek siromašak s vremenom postane mogućan i imućan, a drugi opet čovjek od prosta i neugledna roda postane danas sutra u svietu ugledan i čašćen gospodin. Opet kažete, to mu je tako sudjeno. Tu opet sasma zaboravljate, da se je onaj siromašak domogao imetka jedino pouzdanjem u Boga, marljivim radom i štednjom, a ovaj prostak dospio do ugleda i časti jedino svojim znanjem i poštenim imenom. Udes ne vlada čovjekom, nego je svaki čovjek sâm svoj udes, ili kako se kaže: sâm »kovač« svoje sreće; ne zaboravimo ni na onu Božju: »Pomozi si sâm, pomoći ću ti i ja; čuvaj se, pak ću te čuvati!«.

12. Mnogi vjeruju u *glasove* nekojih životinja, n. p. psa, sove itd. Kad pas zavija ili sova na krovu ohuče, govorite, da će netko od ukućana umrieti. Dakako da ćemo umrieti, jer nitko ne će za sjeme ostati; ali da se mora umrieti, baš kad pas zavija ili sova ohuče, puka je ludorija. Znadete, da pas riedko zavija danju, već većinom ob noć, kad je mjesečina, ili kad je u blizini kakva zvier. Pas si nikako ne zna protumačiti, što je mjesec, on mu je čudnovat pojav, pa s toga onako zavija promuklim glasom. Ako je pako u blizini zvier, on ju zanjuši; znade, da je jača od njega, pak zato u strahu opet zavija. A da on zna govoriti čovječjim glasom, rekao bi ti: Ljudi, što je ono na nebu? ili: Ljudi,

čuvajte se zvieri! — Sova je pako noćna ptica, koja se danju kojekuda skriva. Kad nastane noć, lieće tad od drveta do drveta, od zgrade do zgrade i tako se dogodi, da sjedne i na našu kuću, gdje zapjeva svojim neobičnim glasom: Uhhhuu! Dakle sovi nije slobodno sjesti na našu kuću i zgrade, kano što vrani, vrebcu, lastavici i drugim pticam? Sve ove ptice sjedaju nam na krov, pjevaju oko tebe, a ti — gle — nigda ne reče: umrieti će ti tko! Nije li i to prazna vjera? Da sova ima slavuljev glas, onda bi tako i pjevala. Ovako ona pjeva svojim glasom, koji joj je Bog dao.

Ovo je sve tvoje praznovjerje; a sada poslušajte, što vriede tvoji »proroci«, najme *vrači* i *vračarice*.

Vrači i vračarice uživaju kod tebe, moj narode, kraljestvo zemaljsko, oni su tvoji danas proroci, sveznalice i čudotvorci. Ako ti je što ukradeno, štogod izgubljeno, ako boluješ ili nemaš sreće u djeci, marvi ili imetku: eto odmah se trči od vrača do vrača, od kartare do kartare, pa bilo u deseto selo, da pomognu i kažu, gdje je ukradeno, gdje je izgubljeno, na čem boluješ i radi čega nemaš sreće ni napredka. Samo za jednu njihovu rieč plaća se mastno i kneževski; pa da kažu, hajde u goru, u vodu ili vatru, ideš kano ćorav, ne žaleć svoje glave. Takova je evo tvoja vjera u te lažisvece, a zaboravlja se, da su i oni ljudi od mesa i kosti, kano i mi. Kad nije svakomu dano, da znade, gdje je ukradeno i izgubljeno, da zna za uzrok bolesti, nesreće i nazadka našega, kako da će znati vrač ili kartara?! — »E, oni imaju knjige i karte, koje to kazuju«, odgovaraš ako te tko pita. Istina, da imadu knjige; ali da u nje zaviriš, vidio bi, da nisu kano obične knjige. Nisu to molitvenjaci, već knjige našarane kojekakovimi neobičnimi znakovi i slikami, da samo zavaraju i obsjene lakovjernu svjetinu, a sve na svoju korist. Da te vrač

što bolje utvrdi u tvojoj vjeri, on se krsti, moli i diže ruke gore, ljubeći uz to svoju »čudotvornu« knjigu; drugi opet vrač, dok vrača i pogadja, ne da ti k sebi ni blizu, jer da si tobože »grješnik«, pa ti ne bi bilo »koristno«, i tako te vodi za nos kao konja na uzdi. A kartara? Ona pred tobom karte mieša, otvara i stere, iz kojih ti onda bunca i mlati, da svemu ne znaš ni repa ni glave; radi bolje »srećice« još te nutka, da kojom forintom posoliš karte. Vrač i kartara naputili te, da radiš ovo ili ono, pa ipak uz to ne bude onako, kako su te učili i školovali a tvoje su novce vrgli pod ključ. Ti još ne vjeruješ, već opet trčiš k njima kano bez duše, a oni te opet zasliepe i zaulare, pa govore mudro: »Ej, moj dragi prijane «kasno« si bio prvi put došao; »tako ti stoji u knjizi i na karti«. A ti? — pokunjena nosa, klimaš prazan doma.

Evo to su tvoji današnji proroci, pa opet govoriš: »Duše mi! znadu sve«. — Kažem ti, moj narode, da od mnogo rieči, koje ti vrač ili kartara izčevrljaju, mora jedna biti prava i istinita. Kad si kod njih bio, da si imao oči i uši, ti bi vidio i čuo, kako su te majstori prije izpitali na sitno i krupno. Zar je koje čudo, da nešto pogode, kad si prije sam svoje stanje izkazao?! Upitaj se samo, kakvi su to stvorovi, ti vrači i kartare! To su ti sve ljudski izrodi, koji se, privikli za mladosti svakoj razkalašenosti, zloći i laganu životu, sad pod stare dane bacili na vračanje i gatanje, a prije su bili ozloglašene i žive sotone. Takvim dakle stvorovom da vjerujemo i od njih tražimo pomoći i lieka! Da oni sami štogod znadu, ne bi nipošto tražili tvojega truda i muke, već bi si pomogli svojom svemogućnošću i sveznanstvom; no ovako ih u životu pomažu samo lude glave. Od ovakovih sklata valja da bježiš, jer ti ne pomažu, nego te gule i k tomu ti se podruguju: Mili Bože, na svem tebi slava, sada

vidim, da je *ovo* luda glava«. — U svojoj nuždi i nevolji uteci se najprije Bogu i zagovoru svetacâ, pa će ti se prije pomoći; potraži i liekove, koje ti pružaju pametni ljudi.

Jedanaesti grieh: kartanje.

Ti, moj narode, nisi bio kartaš od zanata, i ako je koji bio, bio je riedak slučaj. Danas je evo to zlo u te zadrlo, da je mnogoga upropastilo, a i svakoga će, ako ga se ne okani. Kartanje je danas zavatilo ne samo odraslije, nego dapače i mladež. Podjimo samo medju pastire, pa ćemo viditi, kako u kakvom hladu, mjesto da se bave koristnim poslom, marljivo miešaju karte, pa upravo za novce. A naši pastiri prijašnjih godina? Ti ne plandovahu uzalud kod svoje marve, niti se kartahu već se zabavljahu koristnijim i poštenijim poslom. Oni su strugali vretena, mosure, drvene žlice i čaše, djelali su vitliće i čekrke, pleli košare i slamnate šešire itd. Naši današnji pastiri latiše se drugoga posla, naime kartanja za novce.

Mnogi će tobože »brižni« roditelji povikati: »To nije istina. Odkuda našim pastirom novacâ za kartanje?« — Koji roditelji ovako govore, vrlo se varaju i nisu prijatelji svoje djece. Što govorim, gledao sam na svoje oči i ničega ne ću zatajiti. Roditelji ili gospodari daju svojim pastirom u torbu dobar komad kruha i slanine. Ali gle! pastiri vole živiti danas o korici kruha, a drugo potajno prodadu selskomu trgovčiću ili kojemu putniku, a dobivenim novcem kartaju se. Drugi puta umiešaju se u tudje kukuruze, krumpire i voće, koje opet potajno prodaju i dobivenim se novcem kartaju. Treći puta zapazi dječak, da je u oca ili majke koja odmetnuta krajcara. On potajno uzima i meće ju na karte. Kadno

u neke zapaze roditelji, da nema novca, pitaju, gdje su; pitaju i sinka pastira, no ovaj govori kano iz knjige: »Ne znam, da ste i imali!«

Roditeljem sam ovim dokazao, odkuda pastirom novaca za kartanje. Roditelji naravski još toga ne vjeruju; ali da ih kadgod kod marve prigledaju, osvjedočili bi se zaista o ovoj istini i rekli: Ovaj čovjek ima pravo. Tako naši današnji pastiri postaju uz karte lažljivci, kradljivci i prave lienčine. Kako ih nitko ne nadgleda niti kori, omile im se karte od maloće a kad ednoč odrastu, eno ih majstorâ kartašâ, raspikućâ i propalicâ.

Strastven kartaš nevriedan je stvor na ovoj zemlji. Njegove »mile« karte uviek mu lebde pred očima, one su mu apostolsko vjerovanje, a keci sveci, u kojih traži sreću, mir i blaženstvo. Kartaš će za volju kartâ prodati sve svoje imanje, sebe i svoje, samo da može jedan trenutak prosjediti uz karte, samo da ih može jedan puta promiešati. U neodoljivoj svoj želji za kartami prodaje nesretnik hranu, marvu, plug i svašto, a ne obazire se na svoju biedu, niti na suze sirote žene i plač gladne i gole djece. Kad je već sve svoje proigrao, kartaš pruža prste i za tudjim, dok se ne uhvati u stupici, iz koje putuje u zatvor, da tâmo razmišlja o svojih »sretnih« i »blagoslovnih« kartah. Ovo su posljedice kartaša, a da ne govorim, što mu posao propada, imanje se zadužuje, dok on služi u zatvoru, dok konačno sve ne ode na bubanj! Što da sada radi? Uz karte odučio se poštenu poslu, pa opet traži karte, piće i valja zlo na zlo, dok gdjegod ne lipsa za tudjim plotom, u tamnici ili pače na vješalih.

Takvim evo putem koraca kartaš, i jao svakomu, koji njim podje! Svaki neka si ovo dobro upamti, pa neka se kani kartanja, jerbo se svakdanji kruh jede

samo *krvavim* znojem i *poštenom* mukom. Roditelji i gospodari neka marljivo nadgledaju svoju pastirčad, neka ju kore i kazne, pa ne će odhraniti »kukavice« i »nesreće«, radi kojih ih kasnije boli i siedi glava.

Dvanaesti grieh: bračna nesloga.

Ne riedko se danas dogadja, da svjetski i crkveni sudovi imadu glavobolna posla sa nesložnimi supruzi. Mnogi dolaze na sud, koji se tek oženiše, a drugi koji su već mnoge godine proživili u braku kano muž i žena: i ovi i oni traže pred jednim i drugim sudom zadovoljštinu ili posvemašnju rastavu. Ne znaš što je žalostnije i sramotnije. Ali ima i takovih suprugȃ, koji si sami kroje pravicu: jedno drugo ostavljaju i žive nezakonito s drugim mužem ili s drugom ženom, da ih moraju oblasti prisilno tjerati u jedinstvo. Doista žalostan, sramotan i grešan pojav u kršćanskoj ženitbi! Takovi supruzi grieše težko koliko o svoju ženitbenu zakletvu, toliko o same sebe, zatirući svoju zemaljsku sreću i blagostanje. Takovi bi bolje bili uradili, da su ostali neoženjeni; jer si ne bi činili sramote, niti grjehote proti Bogu. Ako i jest ženitba neobhodno potrebita za uzdržavanje i umnažanje roda ljudskoga, ipak nije svatko dužan ženiti se. Čovjeku je na volju biti i neoženjenu, ako je uvjeren, da će moći laglje i bolje u neoženjenom stanju vršiti svoje dužnosti i prama Bogu i prama sebi.

Mozgajući i tražeći uzroke današnjoj toliko zavladaloj bračnoj neslogi, pronašao sam, da su tomu krivi u prvom redu muž i žena, nepoznavajući svojih *uzajamnih dužnosti*, a u drugom, što roditelji medju svojom djecom sklapaju *prisilnu* ženitbu.

Ogledjimo ponajprije dužnosti *muža!* Muž je glava i gospodar žene i kano takov treba, da ju tako vodi,

kao što to čini naša glava s cielim molite. Dakle muž će ženu upravljati: 1. *mudrom* i *ljubeznom poukom*. Iz ovoga se vidi, da svaki muž, koji se obično na svoju ženu otresa srdito, a nekad okrutno i nemilosrdno, pokazuje malo mozga u glavi i srca u prsih. Dobro znade žena, da je muž od nje po naravi jači i tjelesno i duševno; zato ako s njom postupa razborito i ljubezno, njoj će se tako činiti, kano da on nastoji svoju snagu prikriti i učiniti se njoj ravnim, pa će ga u svačem veselo i radostno poslušati, poslužiti i nauke njegove primati. A kad je muž nemilosrdan, njoj se pričinja, da se svojom snagom i pameću diči pred njenom slabošću i neznanjem, te postaje s toga naravno oporna i neposlušna. Muža treba da ravna *mudrost* i *ljubav*. Razborit muž ne će odmah onoga zla, što mu ga možda tko od zavisti ili osvete kaže o njegovoj ženi, lakovjerno povjerovati i radi toga ju nemilosrdno karati ili tući, nego će radje oprezno i ljubezno pokarati. Kaže naša riеč, »da se ne gasi vatra slamom, nego vodom«; muž dakle ima sa ženom postupati kao sa svojom vjernom pomoćnicom i družicom, a ne kano sa službinjom i robkinjom.

2. Muž treba da svoju ženu pred svietom *brani*, ako ju tko ne pravedno napadne u kući ili izvan kuće. Njegova ljubav mora biti tolika, da će radje svoje roditelje u ljubavi ostaviti, samo da se »ne poruši ženitbena sloga i sačuva jedinstvo«, kako to upućuje sv. evangjelje. Ne razborito po tom čini svaki muž, koji ne samo da si ženu zanemaruje, već i dopušta, da ju svatko i svagdje pogrdjuje, što sve mužu oduzimlje poštenje, a ženu obasiplje ruglom. Takov je muž izdajica svoje žene!

3. Muž treba da se stara za *zdravlje* svoje žene. To čini, kad joj ne dopušta raditi takov posao, kojim bi se utrgla i zdravlje pokvarila, ili kad ju bolestnu pomaže,

poslužuje i lieči. U veliko grieši muž, kad je u tobožnjoj sramežljivosti i ne pita, što ju boli, niti se brine za njezinu poslugu i liek. Tri puta još većma grieši, ako ju samo dotle pazi i ljubi, dok je zdrava, a oboljelu ćera na svaki kućni posao ili ju odbacuje. Tako postupajući muž je ubojica svoje žene, i uzrok, što onako bolna dopadne još opasnijih bolesti, s kojih prije reda umire, ostavljajuć iza sebe nejaku siročad; ili što mnogo godinâ nevoljno kuka, te je sebi na žalost, a na teret cieloj kući.

4. Sloga je ženitbena čvrsta, ako je muž u *ljubavi* sa ženinom rodbinom. Ima ih dosta, koji zanemaruju svoje a vriedjaju ženine roditelje i rodjake. Naravska je stvar, da tada ni žena ne će štovati, slušati niti ljubiti roditeljâ svoga muža, radi čega eto medju njimi ne sloge i kavge.

5. Poradi veće sloge muž je dužan, da si ženu o svem *ubaviesti,* što se u kući radi, i pazi na njezin *savjet.* Mnogi muževi zaboravljaju na ovu dužnost. Kod prodaje, kupovanja, i sličnih prilika nigda se prije muž sa ženom o tom ne porazgovori niti sporazumije, kano da žene i nema u kući, već radi po svojoj volji. Prigovori li žena samo rieč, muž se na nju izdere, da su njezine »kokoši« i »guske«, a za drugo ne mora znati niti svagdje svoj »nos« zabadati. Ima ih takovih, koji iz prkosa ne će da slušaju savjet svoje žene, kano da bi bila ona ludo stvorenje, koje ne zna dalje od nosa. Takovi muževi obično vele, da je ženi mudrovati kod lonacâ, u zapećku, a ne kod stola. Savjetuje li što pametna i triezna, muž joj toga ne priznaje, već ju nekako prezirno zabašuruje: »Šuti, ženo, kad ti je duga kosa, a kratka pamet. Predi, a ne zvrndaj kano muva po praznom loncu!« Tu dakako ne može biti bračne sloge.

6. Kano kuće gospodaru konačno je dužnost svakomu mužu, da se brine za *sve,* što je pristojno i nuždno za život njegove žene i djece; valja dakle, da je *razborit, vriedan, uredan* i *štedljiv.* Sv Pavao apostol govori u svojem listu učeniku Timoteju ovako: »Tko se ne brine za svoje, osobito ukućane, zatajio je vjeru, ter je gorji od nevjernika«. (1. Timot. 5, 8.) Ako je indi muž lakouman, lien, neuredan i rasipan, kako može ukoriti svoju ženu radi lakoumnosti, lienosti, neurednosti i rasipnosti, a pogotovo, ako je ova valjano čeljade?! Ne može, niti je vlastan radi toga ju karati, jer se tim poradja štetonosna nesloga.

Ogledavši ovako dužnosti muževljeve, nabrojiti nam je sada i dužnosti ženine. Njezine su ove: 1. Žena mora *poštivati* i *slušati* svoga muža kano svoju glavu i svoga gospodara. Kano supruga, majka i domaćica mora ona prva riečju i djelom svoga muža štovati i slušati ga i k tomu priučavati ne samo svoju djecu, već i zadrugare upućivati kako treba starijega ljubiti, slušati i poštivati. Po prastarom običaju i novijem zakonu prima žena kao supruga ime, čast i dostojanstvo svoga muža, što ih on ima u gradjanskom životu. Razumna dakle supruga ne će se uzvisivati nad svojim mužem, već će se uviek ravnati po njegovoj volji, jer te je, suprugo, ljubav k njemu privezala; s toga nemaj drugih misli, želja i volje, nego jedino, kako ćeš mužu svomu pribaviti radost i veselje. Poslušnost tvoja neka ne bude usilna, kano kakve služavke, nego neka je od ljubavi kano zakonite supruge. Sada, žene, same prosudite, jeste li pametne žene ili smijete li se takovimi zvati, kad se riečju i djelom protivite pred družinom i tudjinom volji svoga supruga, i kada prevraćate i gazite njegove zapoviedi? Kad vaši muževi izgube ugled pred vašom djecom, ukućani i selom, zar ćete moći i svoj ugled zadržati?

Svakomu se čovjeku gadi takva žena, koja sramoti svoga muža: koja nosi »gaće«, a on »suknju«. Žena, koja se na toliko zaboravi, pa se posvadi i pogrdi svoga muža, pokazuje svoju šuplju glavu, što joj se upisuje u grieh, a mužu u sramotu. Prva je dakle ženina dužnost *poslušnost,* koju mora da od nje nauče sva djeca i družina. Ako ne od tebe, ženo, od koga će se ovi naučiti slušati? Pak opet, ako sama ne znaš slušati, tko će više morati podnositi neposlušnost, ako ne žena, koja je u kući mati i gospodarica? Žena se mora upravo najviše baviti s djecom i služinčadi. Što ćeš raditi s neposlušnom djecom i družinom kano slaba i neposlušna žena? Možeš cieli dan vikati, djeca će ti se i družina ipak u oči smijati!

2. Žena mora biti *ustrpljiva, blaga* i *krotka,* a nipošto *neustrpljiva, svadljiva* i *oporna.* »Strpljen spasen«, naša je rieč. Tko izgubi ustrpljivost ili je nije imao, ne mirne je i nepokojne duše. No gledajte, vi supruge, ima vâs tako neustrpljivih, ljutitih i svadljivih, da za svaku i najmanju pogrješku svoga muža odmah letite k roditeljem, rodjakom ili susjedom, pak plačete, tužite se i odkrivate njegove pogreške. Toga ne radi pametna žena, jer znade, da to može uroditi i po nju i po muža zlimi posljedicami; jerbo roditelji, rodjaci ili susjedi slete muža sa svih strana, pa naprave od jednoga tri zla. Opaziš li, suprugo, kakvu manu ili pogrješku svoga muža, opomeni ga blago i mirno u četiri oka, da se ostavi i kani svoga zla. Tako će on tebe prije uslišati, nego li najučenijega mudraca. Ne činiš li tako, već ga napadneš svojim ujedljivim jezikom, to ćeš ga svojom vikom i cikom tako razljutiti, da ne će pripoznati svoje krivice, nego će te se nagrditi pak i natući. Tko u takvom slučaju najviše podnosi, trpi, ako ne ti kano slabija stranka?

3. Žena treba da je *ponizna.* Štogod se žena više ponizi, muž će ju to više uzvisivati. Ponizna je žena, kada svoje pogrješke priznaje i na sebe ih prima, govoreć: »Da moj muž ima pametniju, brižljiviju i vještiju ženu, ovo se jamačno ne bi dogodilo«. Ova poniznost mora biti zbiljna i istinita, a ne licemjerna, i muž će ju, čuvši ju ovako govoriti, prigrliti svom ljubavlju. Valjana će žena pripisati mužu svoju vlastitu diku i falu, da mu samo osvjetla obraz i pošteno ime. Muž će ju tako ljubiti i čuvati kano zjenicu u oku. Ako si, ženo, naprotiv *ohola,* da samo sebe uzvisuješ i fališ, a muža svoga ponizuješ i kudiš, i da samo sebi u svem ugadjaš: muž će te početi smatrati svojim neprijateljem, pa će te početi mrziti i odnemaravati. Ti ćeš naskoro njega stisnuti u nevolju i strmoglaviti u siromaštvo. Da ćeš š njim živjeti u mržnji i biedu ovu i nuždu najviše osjećati, mislim, da ti toga ne trebam kazati.

4. Kano što muž, tako i žena mora *poštivati* muževlje roditelje, braću i sestre. Svaka žena neka znade, da se ne će mužu omiliti, ako čuje i vidi, da mu progoni i ne navidi roditelje, braću i sestre, koji su navadno s malim zadovoljni. Kolika je pako dika po snaju, ako im samo liepu progovori rieč, da im ma i najmanju milostinju izkaže: tad ju svi fale i u zviezde kuju, a svekar ju i svekrva nose na dlanu.

5. Žena neka je *marljiva, hitra, štedljiva, razumna* i *čista.* Na žalost i njihovu sramotu nisu sve takove. Ima suprugâ, koje se cieli dan vrte po sobi, kuhinji i oko ognjišta, a ništa nije uradjeno ni pospremljeno, da im muž mora, onako trudan poslom i uklaćen, dugo čekati na jelo i poslugu. Ima ih, koje čim štogod zgrabe, kradu i raznose po selu za šivanje, tkanje i vezenje; koje ne umiju valjano kruha izpeći, jela skuvati, sobe počistiti niti muža usrdno dočekati; koje same hode mastne

neumivene i nepočešljane. To sve naravski srdi i jedi muža, pa je li čudo ako takvu *lienu, sporu, rasipnu, nedotupnu* i *nečistu* ženu prezire i izbjegava. Žena mora biti neumorna od jutra do mraka, hitra kano srna na svaki mig, čuvarna u svem i svačem, vješta svakomu poslu, a čista u svakoj stvari kano biela golubica. O takovoj ženi ovako se govori: »Valjana žena drži tri ugla u kući«. — »Dobra žena slava je mužu«. — Dobra žena puni praznu kuću«.

6. Napokon svaka žena mora biti do groba svomu mužu *vjerna*. To je njezina čast i najveća dika. No ima ženâ, koje svoju čast pogaze, diku blatom zamrljaju, t. j. koje prekrše svoju vjernost. Kad kojoj ženi muž dopadne kakve nevolje ili bolesti, ona ga ostavlja, da kuka u toj nevolji i umire u bolesti, a to ponajviše onda, ako joj muž postane zločesta glasa. Toga ne čini vjerna žena, već svoga muža tješi u nevolji, oblieće mu postelj u bolesti i ljubezno ga dvori i lieči, a u biedi ga ne ostavlja do zadnjega časa, znajuć dobro, da je samo dotle štovana i gledana, dok je u njegovoj kući, a čim se s njim rastavi, pada joj štovanje i poštenje. Jedino u slučaju pogibelji života i zdravlja može se žena sudbeno rastaviti s mužem od stola i postelje; ali i tad joj je dužnost na njega paziti, i popravi li se, sve zaboraviti, te se s njim opet izmiriti. Dà, ali ima takovih tvrdokornih žena, da se ne će mužu pokloniti, zaboravljajuć, da je on uviek i svagdje starija glava. Nema kukavnije i pogibeljnije prigode po oženjene, po djecu njihovu i imanje, nego kad žive rastavljeni. — Svoju ponajviše nevjernost pokazala je žena, kad jednom prekorači prag *stida* i *srama*, a takovih imade dosta. Čim ovu svetinju žena prekorači, eto odmah po kući razlivena gada i nečistoće, kojom će se okaljati djeca i družina, i nitko više ne poštuje takve žene. Čim je jednom pogazila svoju

ženitbenu vjernost, taj jedini zalog ljubavi medju njom i mužem, ne staje tu ženitbene ljubavi. Ona može kašnje pred muža sve blago stavljati, — on će ju trpjeti, ali ne može ju više ljubiti i milovati! Preljubom oblaćena supruga nema poštenja ni kod sestre ni kod brata; svatko trni, zebe i zazire od nje. Nitko ne gleda na nju pouzdano i srčano; što više, i isti njezini roditelji gledju na nju kano na kakvu tudjinku! Svaka žena, koja je pogazila vjernost, neka znade, da je izbačena iz svačijega srca, pa i iz rodjenoga; jerbo je muža svoga, kojemu se zavjerila, prevarila i izdala. Tako li ti činiš, ženo, iz čije utrobe treba, da izadje ciela jedna obitelj na slavu Božju i diku čovječansku? Ako ti dakle prodaš tu obitelj za bludnost, onda ti više nitko ne vjeruje i svatko te izbjegava, jerbo se prvo tebe stidi, a drugo boji za poštenje kuće svoje. Ovo neka si dobro upamte one supruge, koje su naučile s tudjimi supruzi »vilovati« i skakati«.

Drugi je uzrok bračnoj neslogi i često puta rastavi *prisilna ženitba* Kada roditelji žene sina ili udaju kćer, slabo pitaju, je li sinu po volji izabrana djevojka ili kćeri momak, kakovi su jedno i drugo svojom pobožnošću i poštenjem; nego ponajprije računaju, iz kakova su »dvora«. Samo ako su momak ili djevojka iz bogate kuće, naćeruje se oboje najprije s milom, kašnje silom, da u mladencih duša vehne, a srdce plače i puca. Jedno se i drugo moraju uzeti kano umrieti; inače ili u vodu ili u goru.

Da takovi supruzi ne mogu imati medju sobom ljubavi, sloge i Božjega blagoslova, vidi svatko; uvidjaju poslije to jedni i drugi roditelji, jedna i druga rodbina; ali je već kasno. »Nije srebro ni zlato, nego je srebro i zlato, što je srdcu drago«, govori se tad obično, jer se naskoro pokažu posljedice ovakove ženitbe. Muž uz neljubljenu ženu strančari, prezire ju i proganja, žena pako

jad jaduje, suze prolieva, dok konačno, kad joj čemer dozlogrdi, ostavi svoga muža; okovavši se tako oboje do vieka, padaju oboje u različite griehe.

Tako sam u kratko nabrojio uzroke bračnoj neslogi i kadšto rastavi, a ujedno i dužnosti muža i žene, da ih vjerno sliede. Po ovom neka žene ne kažu, da su prave robkinje svojih muževa, a oni gospodari. Ne. Žena u bračnom životu zauzimlje srednje i dostojno mjesto; inače ne bi dragi Bog stvorio prvu ženu od rebra Adamova, nego iz nogû, da mu budu robkinja, ili iz glave, da mu bude gospodar. Muž je zaista gospodar obitelji, ali mu je ravna i žena. Zapamtite si liepe rieči sv. Pavla: »Žene neka ljube svoje muževe i djecu; neka budu razborite, stidne, kućevne, muževom pokorne, a tako isto da budu muževi čedni, i u svem uredni«. (Tit. 2, 4—6.)

Trinaesti grieh: zločest uzgoj djece.

Zdrava i *dobra* djeca najveći su dar Božji, najveća sreća i uzdanje roditeljem. Radi toga se dobri roditelji za cieloga svoga života trude na sve moguće načine, da si uzgoje zdravu i dobru djecu. Oni se i staraju, kako da ju što bolje obskrbe. Roditelji takvi umiru spokojno i lagano, kada vide, da iza sebe ostavljaju zdravu i valjanu djecu. Nu današnjim danom malo se za ovo staraju roditelji, već govore, »kako« je koga Bog stvorio, takov će i »biti«, ili što je još gore, kvare ju sami tjelesno i duševno svojim nerazboritim postupkom, da je Bogu zaplakati. Takovi se roditelji još čude, što su im djeca uz svu »njegu« i »uputu« ipak boležljiva, kržljava i skroz pokvarena. Mnogo roditeljâ ne ide spokojno u hladni grob, već zaklapaju oči, proklinjajući svoje koljeno i svoj porod. Da je ovo živa istina, svjedočim vam

a sâm, a mnogi je vâs već izpio sladku ili gorku čašu, koju su vam nalila dobra ili zločesta djeca.

Liepo kazuju naše rieči: »Na mladjih sviet ostaje«. Što to znači? Evo što. Kakvi su naši mladji (djeca), takvo će im biti i pokoljenje (djeca). Nije dakle svejedno, kakva su nam djeca i kako se odhranjuju, jer do ovoga stoji sreća ili nesreća njihova i njihovih potomaka. Svaki po tom roditelj neka ovo dobro promozga, u čem grieši kod uzgoja svoje djece

Pitanje je sada, što nam je najprije uzgajati kod djece naše? Svi znademo, da svaki čovjek ima tielo i dušu. Tielo je posuda, u kojoj stoji duša. Kako je pako duša djetinja sprvine za uzgoj slaba i nesposobna, razumije se po tom, da je svakomu roditelju prvo brinuti se, da tielo djetinje uzgoji jedro i zdravo. Stari jedan mudrac liepo je i mudro kazao, da je u zdravu tielu zdrava i duša. I to je istina. Čim je zdravije tielo, tim je naša duša vedrija, sklonija i sposobnija za svaki posao i odluku. U nezdravu pako i kržljavu tielu nezdrava je i mlohava duša. Bolestno tielo više zapovieda duši i podmeće ju svojoj vlasti; dočim zdrava duša u zdravu tielu poletna je i vodi za sobom tielo. Po ovom imadu roditelji *najprije* uzgajati djetinje *tielo*, da jednoč bude uzrastno, jedro, zdravo i snažno; takovo je radost i milina gledati.

Koji je dakle uzrok, da su nam mnoga djeca nezdrava, kržljava i nedorasla? Uzrok je taj, jer mnogi roditelji ne znadu, kako će uzgajati tielo svoje malene djece; ako tielo u maloći zaostane u svojem razvitku, nigda se više ne podigne, da mu vlastnik postane kršnom ljudinom. Svijuh pogrešaka tjelesnoga uzgoja ne mogu vam ovdje spomenuti, jer bi se dugo zadržao; već ću vas ukoriti radi ove tri pogreške:

1. *Neprimjereno hranite* malu djecu. Mnoge su si majke utuvile u glavu tobože pametno pravilo: »Od čega diete sito, od toga zdravo«, pa trpaju u svoju još nejačku dječicu svakovrstnu hranu, koja baš ne prija ni odraslu čovjeku. Tako n. pr. truju majke svoju djecu brašnom i mastnom kašicom, govoreći mudro: »Dosta me glodje posao, još da me i diete; dobro mu je, neka nije gladno«. U tom se mišljenju jako varaju matere. Za malenu djecu nije ovakova kašica, jer ju težko probavlja njihov slab želudac. Ta je obično kašica kriva, što vam djeca dobiju nabreknut trbuh, grbave noge i druge bolesti. I ona mnoga mast, kojom je začinjato, ne zdrava je takodjer maloj djeci. Gdjekoje matere misle, da Bog zna, kakvo dobro učine svojoj djeci, kad im tako zamaste kašicu, da pliva u masti; ali tim joj upravo pokvare želudac. Ako ovako hranite djecu svoju, znajte, da ćete imati boležljivu djecu, od koje ni caru ni rodu nikakva korist!

Najzdravija je hrana za malo diete *majčino mlieko.* Ono ga kriepi i bolje hrani, nego ikakva druga brašnena i mastna hrana, i diete je uviek zdravo i veselo kao riba. Nu za plakati je, da ima ipak tako nečovječnih matera, koje uzkraćuju djetetu ovu hranu i zatrpavaju ga neprobavnom i ubitačnom, a to sve za to, da dojeći svoju djecu ne izgube svoje ljepote i da budu zdravije. Majke su takve okrutnijega srca od svake životinje, jer još nismo opazili, da bi koja životinja svoje mlade dojila čim drugim, do svojim mliekom. Nadajanjem svoga djeteta ne ćeš, majko, izgubiti ljepote ni zdravlja, samo se dobro hrani i kani se obiestna i razkalašena života.

2. *Nečistoćom* ubijate djecu. Gledao sam, kako su mnoge majke tako liene i nemarne, da u tjednu jedva jedan put ili ni jedan put okupaju svoje diete, presvuku ga i očisti od blata. Maleno diete leži u kolievci blatno i putničavo, a što je na njem, pod njim i okolo njega, sve je to mastno, zagadjeno i smrdljivo, da mu se je u kožu upio živi gad i nečistoća. »Čistoća je polak zdravlja«. Pitam vas, može li vam diete biti zdravo i napredno uz toliku nečistoću? Nikako i nikada; ono mora oboliti i zakržljaviti. Diete koje se od maloće drži u čistoći, zdravo je, napredno i jedro, kano da si ga odvalio od kamena, a nabacao mesom. Da čistoća prija zdravlju ne samo kod djeteta, već i odraslih, sami smo to izkusili, kad smo se okupali, umili, počešljali ili presvukli; jer smo onda nekako laglji, poskočniji i čini nam se, kano da nam se kamen s ledja odvalio ili da bi mogli skočiti za oblake. Kad ovako djeluje čistoća na nas odrasle, tim će više na nejačko diete, koje se razvija i raste. Znaj majko, da voda nije kuma; znaj i to, ne samo što je nečistoća škodljiva tielu i zdravlju djeteta, nego je ona tvoja sramota, pa će te svako radi toga nemara karati i kuditi.

3. *Pićem* ubijate djecu. Mnogi roditelji napajaju žestokim pićem nejaku djecu, vinom i rakijom. Zar ne znate, da je ovo dvoje, osobito rakija, najveći i najjači otrov po djecu? Ovo dvoje ima u sebi otrovnoga napitka, koji se zove žesta ili špirit, s kojega djeca okržljaju, obole, otupe i često puta umiru. Moram spomenuti, da imam rodjakinju jednu, čije diete bilo jedro i rumeno kano ružica; no na žalost ukućani ga napajali rakijom, da je konačno u školskih godinah umrlo. Evo koje su posljedice žestokoga pića, ako ga djeca zarana uživaju. Mnogi ocevi napajaju svoje sinčiće, govoreći: »Ta neka pije, bit će zdraviji, krepčiji i dadin delija«, Kako je sinčić bio zdrav i krepak i kakvim je postao »dadinim delijom«, na svoju žalost otac se je kašnje sâm osvjedočio i doživio!

Trovati ovako djecu i ubijati joj tielo, veliki je grieh. U djetetu je i onako krv vatrenija i oštrija, živci i mozak i onako slabiji, a želudac osjetljiviji; zato mu i kapljica rakije više škodi, nego odraslu čeljadetu puna čaša. Dokažite si jednom ljudi, što vam se ovdje govori, pak se kanite toga zla. Polja su vam ponajviše neplodna, daća velika, življenje skupo, a zaslužit se ne da toliko, koliko se dade propiti. Kuda ćete dakle dospjeti, ako se ne kanite toga djavolskoga pića? Promislite, da vas to tjera u sirotinju i na prosjački štap, a dušom u pakao! Kad se ne znate sami toga odučiti, ne okužujte barem svoje djece tom kugom. Svakoga pravoga prijatelja našega naroda mora, da zaboli srce gledajući vam bliedu, mršavu i kržljavu djecu. A to vlastiti im roditelji truju mladjahan život. Koji se jednoč pokumio sa rakijom, težko se je okani; zašto dakle priučavate djecu tomu otrovu, kad siromaška još i ne znadu, kakov otrov srču u tih kapljicah, koja će ih jednoč lišiti zdravlja, razuma, sreće, imetka, a i duševnoga spasenja?! Čega vi niste propili, ona će kasnije; a kad ju izbace iz rodjene kuće, da podju prosjačiti po bielom svietu, proklinjati će vas u grobu, jer ste uzrok njihovoj nesreći. — Djetetu je *voda* najzdravije i najsgodnije pilo. Opametite se s toga, pa djetetu ne dajte ni kapljice pića liznuti; bolje je, da na stolu osuši, nego da vam otruje diete.

Ovako evo zločesto uzgajate tielo djetinje; kako *dušu?* Dušu još tri put gore. Svaki je čovjek stvoren na sliku i priliku Božju, t. j. da bude svojom dušom svet i nevin; i roditelji su dužni, da dušu svoga djeteta isto onako svetu povrate Bogu, kakvu su ju na sv. krstu od Boga primili, jer smo upravo po duši odlikovani i povišeni nad sve druge zemaljske stvorove. No današnjim je danom duševni (ćudoredni) život većine naše mladeži tako opak i nevaljan, da si ga gorega jedva i pomisliti možemo.

Upitaš li roditelje, tko je kriv toj razpuštenosti i zloći njihove djece, prije svega bacaju krivicu na drugoga, a prikrivaju jednoga krivca, i to najglavnijega. Krive i Boga i školu, učitelja i svećenika i samu djecu, njihovu zlu narav i zločesto društvo. Potražimo dakle pravoga krivca!

Nije kriv *Bog*, *škola*, *učitelj* ni *svećenik*. U školi i crkvi uče se uviek djeca, da čine dobro, a zlo bježe kano živi oganj, pak tomu se i priučavaju. No kad podrastu i ne polaze više školu odmah se pojavljuju u djeci stare zloće, koju su doniela od rodjene kuće, kad su počela polaziti školu. Ne krivite dakle škole ni crkve već slušajte, što reče jedan rimski mudrac: »Djeca se ne nauče svojoj razpuštenosti tek u školi, nego ju onamo već donose od kuće. To polazi obično od roditeljâ, koji djecu iz malena kvare zlim primjerom. Ona najme vide i čuju kod kuće skoro svaki dan stvari, što ih ne bi nikada smjela čuti ni upoznati. To im sve prelazi u krv, izrodi se u drugu narav i siromašna se djeca priuče opačinam još prije, nego li i znadu, što je opačina ili zloća«.

Nisu ni *djeca* kriva. Moramo priznati, da je svakoga nas srce iza iztočnoga grieha više sklono na zlo, ali nije ipak s prvine skroz pokvareno, da se ne bi moglo navratiti k dobru i kreposti. Jedan sv. otac kaže: »Djetinja je duša sasma spodobna mekanu vosku, u koji možeš utisnuti isto tako sliku Božju kao i kip djavlov; — a čija će se slika u njega utisnuti, stoji samo do onoga, komu je u rukuh. Od djeteta se dakle dade izkresati svašta: od njega možeš jednako načiniti angjela i djavla.

Nisu krive ni *zle vlastitosti* dječje. Ne ću tajiti, da mnogo diete donosi već sobom na sviet ovu ili onu zločestu sklonost, ali ova nije ništa drugo do sposobnost za zlo, što nije samo po sebi nikakova opačina. Opačinom će postati s vremenom, ako ju roditelj zanemari i ne bude već zarana proti njoj djelovao. Kad je čovjeku već pošlo za rukom ukrotiti biesne zvieri, zašto ne bi mogli roditelji svoju razumom obdarenu djecu dovesti do toga, da svladaju svoja zločesta nagnuća ili narav? Mnoga se djeca radjaju dobrih sposobnosti, n. p. »mudre« glave, pa opet ne će biti ništa od njih osobita, ako ih tko ne pobudjuje, ne ravna i ne poučava; jer svim nam je dobro poznato, da nitko učen ne pada iz neba. Upravo je tako i sa zločestom naravi, koja je istina moćna, ali je moćniji uzgoj, koji može tu narav popraviti i na dobro okrenuti. »Kakva se djeca rode«, — dovikuje roditeljem jedan svetac — »ne stoji do nas, ali je u našoj ruci, da budu valjano uzgojena«.

Krivite, da je zloći vaše djece ponajviše krivo *zločesto društvo*. Da se svako diete može u zločestom društvu pokvariti, to je istina; ali istina je i to, da se opet zločesto diete može popraviti u dobrom društvu. No dobri roditelji moraju, da budnim okom paze, s kim im se druže djeca. Pa se još izgovaraš, da nisi kriv, a dopustaš svojoj djeci, družiti se sa zločestimi ljudmi i polaziti opaka družtva, gdje se uče kojekakovim nevaljanštinam i sramotam? To ti je samo, moj roditelju, pusto naklapanje, a sam znadeš i osjećaš, da svoju vlastitu krivnju prikrivaš izpraznim izgovorom.

Tim sam vam evo dokazao, da nisu krivi oni, koje biedite radi nevaljanosti vaše djece. »Pa tko je onda kriv?« čujem pitati roditelje. »Mi svakako nismo, jer volimo svojoj djeci, nego ikomu drugomu«, izgovaraju se opet drugi. Tko se izgovara, sâm se ogovara, stara je i istinita rieč. Sami se izgovarate i svakoga drugoga prije krivite, samo ne prvoga i pravoga krivca. Krivac su taj sami *roditelji*. Stari jedan rimski pjesnik kaže: »Uzrok razpuštenoj mladeži, na koju se tuže roditelji, jesu upravo roditelji sami«. Pa tako i jest. Rodjena je kuća djetetu sav sviet; neka djecu okružuje izvan kuće Bog zna kakva nevaljanština, ako samo u kući vlada krepost i čestitost, priučit će se djeca ovomu, a ne onomu. Smije se skoro kazati, da domaći uzgoj sve može, jer su roditelji neprestano skoro uz djecu, oni mogu na nju uviek i svagdje paziti i mogu skoro njihove misli znati; a djeca opet imadu napram roditeljem svojim neograničenu ljubav i vjeru, te ih rado u svem nasljeduju i idu njihovim tragom.

Ovoj dakle današnjoj zloći naše mladeži krivi su jedino roditelji i nitko drugi. Da je to istina, dokazat ću vam iz sv. pisma, vašega života i vaših rieči Slušajte me samo!

U sv. pismu čita se ovo: »Ne fali nikoga prije smrti, jer tek po sinovih poznati je čovjeka«. To znači, čini li ti se tko za života Bog zna kako znamenitim i pravednim, pričekaj, dok umre, i pazi, kako mu se vladaju djeca. Po tom ćeš moći prosuditi, kakav je bio čovjek, jer po životu djece možeš većim dielom upoznati život roditeljâ, kako su ju uzgajali i kakov joj primjer ostavili. Dobra voćka donosi dobar plod, zločesta zločest; a sâm Božanski Spasitelj rekao je na svom smrtnom pohodu plačućim ženam: »Plačite radje nad sobom i nad djecom svojom«. I doista im bjehu djeca, da ih požališ, jer evo propeše Sina Božjega; a da ju budu majke privadjale k Isusu i učile ju ljubavi i poslušnosti prema njemu, pošla bi njihova djeca zaista za Isusom, a ne bi ga na križ propela.

Krivi uzgoj roditeljski potvrdjuje i *iskustvo*. Ovo nas uči: »Kakov otac, takovi sin: kakva mati, takova kći«. Je li ovo laž? Samo pomislite, roditelji, da su sveci ponajviše imali svete i bogobojne roditelje, ili barem vrlo pobožnu majku. Primjerâ ima toliko, da se ne mogu svi nabrojiti. Tako bl. dj. Marija imadjaše za roditelje sv. Joakima i sv. Anu, sv. Ivan Krstitelj sv. Elizabetu i pravednoga Zakariju itd. Sveti oci i svete matere znali su i u najtežih prilikah i u najpokvarenije doba uzgojiti valjane sinove i kćeri. Tako je stari Tobija uzgojio u strahu Božjem svoga sina Tobiju; a sveta majka Monika privede svoga sina Augustina suzami i molitvami kreposti i svetosti.

Krivnju u uzgoju roditeljskom potvrdjuju i *vlastite njihove rieči*. Pitam roditelje, zašto se tuže na svoju ne poslušnu, lažljivu, kradljivu, lienu, prkositu i besramnu djecu? Sigurno zato, jer nema nikoga, koji bi ju znao na uzdi držati i k sebi pritezati. A čija je to preča dužnost, ako ne roditeljska? Sv. Ivan Zlatousti liepo kaže: »Vi ste roditelji apostoli svojoj djeci, vaša je kuća vašom crkvom«. Mudri opet Sirak opominje ovako: »Ne puštaj im po volji, za mlada prigibaj im vrat i krši rogove, dok su mali«. (Sir. 30, 12, 13.) A što kažete ovimi riečmi: »Jabuka ne pada daleko od debla?« Kad se skupite gdje u selu i stanete rešetati pijance, psovače, lopove, svadljivce, pak jezičavu ženskadiju, mudrujete ovako: »Nije ni čudo i otac mu taki bio«; drugo žena povladjuje: »Taka joj i majka«; treći zaključuje: »Ni mu od Boga, no od roda». Eto kod drugih sudite zloću dobro i krivite prave krivce; ali kad se to tiče vaše kože, branite se i ne priznajete istine. Za vas vriedi tada ova naša rieč: »Koga svrbi, taj se i češe«.

Sada ćete roditelji, sigurno priznati, da ste kriv zloći vaše djece. Pitajmo se sada: čim kvarite svoji

djecu? Odgovaram: 1. *kasnim uzgojem* i 2. svojim *zločestim primjerom*.

1. Djecu *kasno* uzgajate. Najškodljivija krivica nerazumnoga uzgoja, kojim se djeca upropašćuju, jest ta, što roditelji kasno uzgajaju djecu. Lako je naći takovih roditelja, koji ravnodušno gledju razne nepodobštine svoje djece, pače i s njom lakoumno sbijaju šalu, govoreći: »Ta pusti ga, diete je, što ono zna?« ili: »Kad odraste, opametiti će se«; ili: »Kašnje ću ga ja već školovati«. — Varaš se jako, moj roditelju. Dječje se nepodobštine ne gube s vremenom same od sebe, nego bivaju svakim danom sve to veće i silnije, ako im se za rana na put nestane, upravo onako, kano što mala iskrica bukne plamenom, ako je ne prigaziš; onako isto, kano što ti korov njivu zahvati, ako ga odmah, čim nikne, ne izčupaš; upravo onako, kano što se laka groznica prevrne u neizlječivu bolest, ako se ne izlieči s početka. Ta i sami kažete, da se »drvce previja, dok je maleno«, a ne kad naraste i ojača; da se »rana lieči, dok je u zametku«.

Za to si zapamtite, roditelji, da djecu treba *rano* početi uzgajati, kako to uči i Duh sv.: »Prigibaj sinu vrat, dok je još diete, inače ti utvrdne i postane neposlušan; jer kao što neukroćen konj postaje tvrdoust, tako i diete, ako mu se propušta, leti strmoglavce«. (Prop. 30, 12, 8.) Sveti pako Ivan Zlatoust ovako pûti roditelje: »Tužiš se, da imaš nevaljana sina? Valjalo ti ga, dok bijaše malenim djetetom, kad bi se još lasno dalo ukrotiti, pomno držati na uzdi, priučat ga njegovim dužnostim, učiti ga redu i svekolike mu zle mane iz duše izkorjenjivati. Kad se je njegovo srce poput sipke zemljice dalo i bez velike muke obraditi, već onda si morao izčupati iz njega sve trnje, jer tad bi mlado

korienje bilo lakše popustilo, a dječje strasti ne bi bile tvojom krivnjom narasle tolike i postale neizkorenjive«.

U drugu ruku nije samo dosta, da za rana u djetetu *zlo* izkorjenjujemo, nego treba da se za rana *dobro* ucjepljuje i njeguje. U svojoj knjizi poslovicâ opominje roditelje kralj Salamun ovako: »Pridržavaj diete od prvoga početka na dobar put, po kojem mu valja stupati; ono ga onda, i kad bude veće ne će tako lako ostaviti«. Ovu istinu priznajete i sami, govoreći često medju sobom: »Čemu čovjek privikne u mladosti, tomu ne odvikne tako lasno ni u starosti«. Nu što to koristi, kad ovu istinu odmah lakoumno zaboravljate, ili ne ćete, da činite što vam ona kaže. Sa uzgojem ne valja čekati, dok razum dozrije i djeca razumiju ono, čemu se priučavaju; jer tko kako nikne, onako i obikne; što dikla navikla, to kao baba navikla; vuk ostaje vukom, makar ga držao na lancu, on doduše mienja dlaku, ali ćudi nikada. Priuči li se diete zlu u djetinjstvu ono će ponajviše u zlu i dalje živjeti ili će barem nagibati na zlo. Grešna navada postane čovjeku reć bi drugom naravi, te se je ostavlja težko i velikom mukom. Njegova je navada jača od svega razbora i razuma, a i sâm to potvrdjuje riečmi: »Ja iz stare kože nikuda«.

Bilo indi zloća u djetetu izkorjenjivati ili bilo dobro u njem usadjivati, valja uviek početi, dok je diete maleno; o čem se sa sv. pismom slažu i svi prosvietljeni i iskusni ljudi, t. j. da uzgoj mora početi u djetinjstvu, u onoj dobi, kad diete ne zna još pravo govoriti, a to je prvih 6 godinâ, kada još nije došlo do razuma. Veliki jedan mudrac našega vremena rekao je ovako: »Ako diete nije uzgojeno do desete godine, kako treba, već ga nije moguće ni uzgojiti«. Drugi opet govori ovako: »Za svega svoga života ostane obično čovjek onakov,

kakov je bio prvih šest godinâ, dok ga majka nosaše u krilu«. — Ne zanemarujte dakle svoje malene djece!

Doklem god, roditelju, živiš, zapamti si dobro, da *sve zavisi o prvih šest godinâ.* Što se u to vrieme zanemari, to se dade težko ili više nikada popraviti!

2. Djecu svoju kvarite svojim *zločestim primjerom.* Primjer starijih, bio on dobar ili zločest, veoma djeluje na uzgoj djece. Mala se djeca najradje povadjaju za tudjim primjerom, osobito pako svojih roditelja, koji su joj vjera i knjiga. Kako su djeca još nerazumna, te ne mogu prosuditi svaki čin starijega, to sve vjeruju i drže, da je to dobro i da tako mora biti, pa tako rade, govore i po tom se vladaju. S toga znajte, da diete prati svaki vaš mig, svaki korak, svaki kret, svaki čin i svaku rieč. Pokažete li dakle štogod djetetu zla svojim primjerom hotice ili ne hotice, on je za njega poguban, jer ono više pazi na ono što radiš, nego što govoriš.

Sve dakle zloće naše današnje mladeži, na koje se gorko tuže roditelji, kano: neposlušnost, neštovanje, nezahvalnost, besramnost, psovka, kradja, lažljivost, nenavidnost, pijanstvo, mržnja itd. usadili su u nju roditelji svojim zlim primjerom. — Ogledjimo se, moji roditelji, redom, da vidimo, tko ima pravo ili krivo, jer zašto da vas ne vine korim!

Mnogi vâs živi pod jednim krovom sa svojimi starimi i nemoćnimi roditelji, koje gledjete i hranite pod stare dane gore od tudjinčeta, te onu koricu kruha, o kojem žive da ne umru, i ono prnjâ, kojom skrivaju svoju golotinju, proklinjete, mjesto da ih u starosti i slabosti podpomažete, ljubite i posljednje im dane zasladjujete. To vam sve gleda bistrim okom vaše diete i po vama se ravna, vraćajuć vam ono, što vi vašim starim činite. Zato su vam djeca prkosna, nezahvalna i

neposlušna, jer ste ih sami na to naučili, kad su vas gledala, kako vi vaše roditelje zametavate i zapostavljate.

Mnogi opet roditelji, bilo to od navade ili od ljutosti, psuju i kunu Boga, svece i svete stvari, i to baš u oči djeteta; dapače ima i takovih, koji svoje diete priučavaju hotimice psovki. Učini li majka sinku što proti volji ili ga ošine, eto »pametnoga« oca, pa uči mazunka: »Zašto te bije kuja? Ded joj kuni oca ili majku«! I kad mali opsuje, ocu to godi, srce mu raste i miluje »mudro djače«. Reci mi sad, ti pametni oče, zar ga ovim svojim primjerom ne priučavaš *psovki?*

Zavirimo u koju obitelj ili zadrugu. Što ćemo tu čuti? Čuti ćemo, kako otac govori besramno, kako majka, braća, sestre, družina i drugi pridošli seljani, i to opet pred djecom vode neslane govore ili zbijaju besramne šale. Svi se ovi toga ne stide, jer da tobože djeca »ne znadu«, što je stid i sram, ali se varaju, čim su roditelji izvan kuće, evo djece sa istim govorom, a često puta ne srame se ni roditeljâ, koji na sve to šute. Ima i takovih roditelja, koji sami pred djecom vode ne čist život ili dopuštaju, da drugi u njihovoj kući žive razkalašeno. Ne uči li se dakle diete u rodjenoj kući od rodjenih roditelja *besramnosti* i *nečistoći?*

Drugi roditelji kradu sve, što samo dograbe, pa u isto zlo vode i svoju odrasliju djecu, ili ju upućuju, kako će ukradeno čim bolje zatajiti ili sigurnije sakriti. Mnogi opet, da zametnu trag svojoj lopovštini, uče djecu, da kažu: otac je noćas bio »doma«, ili majka je bila »bolestna«. Ovakovim evo primjerom priučavaju roditelji djecu *kradji* i *laži.*

Recimo nadalje, uz tvoju je kuću šljivik, oranica ili livada tvoga susjeda, te je sve bolje, urednije i napre-dnije od tvoga. U njega su takodjer bolji konji, voli i svaka stvar, nego li tvoja. Ti toga ne možeš gledati, bacaš iz sebe otrov nenavidnosti i svaki dan govoriš pred djecom: »To je gnjida od poroda, pa mu opet Bog daje; badava: komu Bog, tomu i sveci. Ja se evo mučim kao vol u jarmu, ni noć mi nije mirna, ali opet nemam, što ima ova hrdja i ovaj nevaljanac. Sâm Bog nije »pravedan«. Što učiš ovakim govorom svoju djecu? Ništa drugo, nego *nenavidnost,* koja ne može mirno gledati tudju sreću. Dogadja se i to, da se roditelji medjusobno porječkaju. Majka tad grdi muža pred djecom, da je lopov, zlotvor, nevaljanac i ne znam što sve ne; muž pako kiti ženu, da je jezičavka, luda, koja ne vriedi, što je živa. Kako će vas onda vaša djeca *poštivati, slušati* i *ljubiti,* kad se sami medjusobno pogrdjivate? Tim sami narušavate pred djecom vaš roditeljski ugled, pa je li čudo, što vas djeca onda ne slušaju i ne poštivaju?

Pogledajte opet oca, komu čaša iz rukû ne izpada. Lice mu se zažarilo, a oči se od pićâ kriese. Mali se sinčić oko njega svija i drâga ga. Njemu to godi i pruža mališu čašu. Sinčić se okusi, ali ga otac dalje nutka, da bolje »povuče«. On posluša i cmrkne jače, a otac ga opet nudi i slobodi. Kad ju pako mali izkapi, od dragosti se ocu topi srce, draga svoga junaka i govori: »Vidi se, da si tatin sinak«. Tako biva danas, tako sutra i svakom prilikom. Mali se evo priuči čaši i roditelji su svojim primjerom iškolovali *pijanca.*

Na posljedku imamo dva vjerna susjeda i prijatelji su od starinâ. Došlo vrieme ili slučaj, te u svadnji postali najveći neprijatelji. Djeca pako njihova, ne znajući što je svadja i mržnja, svakoga su dana zajedno. Toga roditelji ne mogu gledati. »Tamo da mi nisi više išao«! prieti se otac sinu, »Zašto«, majko, ti više ne govoriš sa strinom Katom?« upituje kćerka mater, koja odgo-

vara: »Tako — ne trebaš ni ti; da te nisam vidila i čula!« Što učite, roditelji ovim primjerom svoju djecu? Učite ju još za mlada bližnjega *mrziti* i *prezirati*.

Ne mogu nabrojiti sve načine, na koje kvarite i svojim primjerom zavadjate vlastitu svoju djecu. Toga treba, da se okanite i nastojite iz petnih žila, kako ćete uzgojiti sebi bogobojnu, poštenu i krepostnu djecu, kojom ćete se moći tada dičiti. Ne znate li, što su djeca? Ta ona su djeca Božja, njegovi miljenci, ciena krvi Isusove, hram Duha sv., biser crkve Isusove, ljubimci angjelom, radost roditeljem, cviet čovječanstva, nada domovine, baštinici kraljestva nebeskoga. Vam su, roditelji, povjerene njihove duše, ter će ih Bog tražiti iz vaših ruku. Čuvajte se dakle, da ih ničim ne pokvarite. Svaka vaša rieč pada duboko u njihova nježna srca, koja će jednom niknuti i roditi pšenicom ili korovom. Pitajte se uviek, hoće li vam uzgoj njihov donieti na smrtnoj postelji utjehu ili žalost; hoće li vas u ime toga djeca na sudu Božjem blagoslivljati ili proklinjati. Sjetite se često puta rieči Spasiteljevih: »Koji smuti jednoga od ovih malenih, koji u me vjeruju, bolje bi mu bilo, da mu se o vrat objesi mlinski kamen i da ga potonu u dubljinu morsku«. (Mat. 18, 6—7); sjetite se i ovoga: »Tko sije vjetar, što može drugo nego li buru žeti?« (Osea 6, 7.) »Bezbožni sin samo je majci na žalost. Uzgojili ste ga sami sebi za neprijatelja i naučili ga nepoštivati sjedina naših«. (Sir. 16, 1 — Posl. 10, 1.) »Tko je nemaran pri uzgoju, neka se ne oslanja na milosrdje Božje«. (Sv. Ivan Zlat.) — Blago onomu roditelju: »Tko sina dobro uzgoji, doživjet će u njem radosti i ne će kucati susjedu na vratima. Falit će ga radi njega i dičit će se s njime pred znanci. Umre li pako, kao da nije umro, jer je ostavio iza sebe sebi ravna. Za svoga ga života pazio

s veseljem, a na samrti ne će se raztužiti ni sramiti pred neprijatelji svojimi; jer ostavlja braniča kući svojoj i zafalna zatočnika«. (Sv. pismo).

Četrnaesti grieh: nemar za bolestnika.

Štije se u knjizi Sirahovoj (30, 14—16.) sliedeće: »Bolje je, da je čovjek siromašan, a uza to krepak i zdrav, nego da je bogat i boležljiv. Zdravlje i snaga vrednija je od zlata, a zdravo tielo veće je blago, nego najveće imanje. Nije bogatstva na svietu, koje bi se moglo prispodobiti zdravlju; niti veselja, koje bi više vriedilo, nego veselo srce.« U tom smislu vriedi i naša narodna rieč: »Zdravlje je najveće bogatstvo«.

Ako se dublje zamislimo u gornje rieči, priznati moramo, da su mudre i istinite. Bez zdravlja nema doista ugodna života, nema ni u kojem zvanju i poslovanju uztrajna i uspješna rada. Tko je zdrav, taj je zadovoljan s malim, makar živio u najsiromašnijoj kolibici. Štogod nam je tjelesnih dobara, slastî i ugodnostî, prvo nam je svakako *zdravlje*. To mi svi dobro znamo; s toga je u nas običaj, da se svagdje pozdravljamo krasnim pozdravom: »Zdravo, brate! Zdravo, prijatelju! Da si mi zdrav! Zdrava mi bila! U zdravlje! Zdravljiće ti cvalo!

Ali, moj narode i seljače, nije svaki čovjek tako sretan, da uživa uviek zdravlje. Dodje vrieme, da oboli s raznoga uzroka; pa bolest krene i na zlo, da je u pogibelji život. Život je čovječji neprocjenjive vriednosti, i nema toga blaga, kojim bi ga nadoknadili. Naša je po tom prva i sveta dužnost, da u slučaju, kad nam ukućanin oboli, skočimo na noge, nežaleći počinka, napora, požrtvovanja, troška niti išta, samo da bolestniku pomognemo i život mu spasemo. Pa sve ako nam je trud ostao i bezuspješan, te bolestnik uz ovu njegu našu

umre, to nam je savjest naša mirna, jer nema ljepše utjehe srcu od uvjerenja, da smo dužnost našu učinili. Zar ne bi grozno bilo i nečovječno, kad bi nas duša pekla i karala po vas život, da je s našega nemara i nemilosti ugasnuo život našega roditelja, brata, sestre ili bližnjega?

Na žalost tvoju, moj narode moram te jako ovim griehom ukoriti, jer slabo mariš za svoga bolestnika. Tvoj nemar i nehaj pokopao je više ljudî u zemlju, nego li same bolesti. Koliko je još moglo ljudî živjeti i svietu koristiti, koje si prije redao povalio u grob svojim nemarom? Kad se koje čeljade razboli u tvojoj kući, ne mari u prvi čas nitko za njega. Razboli li se djetešce, briga je onda još manja, jer kuća tvoja negubi radne sile, pa se tješiš čemu da tobože tražiš lieka, kad će i od »sebe« ozdraviti? Razboli li se tko stariji, manje je jedan na poslu, a to kuća osjeća, pa ga silom ćeraš na posao, da se »ne lieni« i nagovarate ga da se »ne da« bolesti. Bolestnik onda hoćeš ne ćeš mora da se otima i radi, dok ga bolest sasvim ne shrva i ne povali u krevet. Kad je jednoč u krevetu i kad se već uvjeriš, da je zaista jako bolestan, istom onda tražiš pomoći i izpituješ ga, što mu je. To je obično skrajnje vrieme, kad ti bolestnik sasma padne, da se ne može tielom vladati.

Podješ li barem sada pravim putem? Kamo sreće! Sve prije radiš, nego li što bi morao, da najme zovneš vješta liječnika. Prije svega kupiš oko bolestnika vrače i vračare, da baju i benetaju; i kad ništa ne pomogne, okrećeš glavom i govoriš neznalice: »Bog zna, što mu fali«, ili »Ozdravit će, ako mu je sudjeno i ako je Božja volja«.

Ako napokon i dovezeš liječnika i on kaže, što je činiti i kako se mora liek bolestniku davati, čim je on

petami iz kuće, već si zaboravio na njegove zapoviedi i opomene, a povjerovao prije kojoj babetini i radiš sasma protivno. Lieka ne daješ po liječničkoj odredbi, nego po svojoj volji, pa ako k tomu liek ne pomogne, eto grmljavine i na liek i na liječnika! Od liječnika i medicine tražiš čudesa! Po tvojem sudu bolest mora odmah proći, čim dodje liječnik i bolestnika samo okom pogleda. Ako nije liječnik prvi put pomogao, dalje se ne brineš, nego se tješiš: »Ta nije mu ni doktor pomogao!« Zgodi li se pako, da je bolestniku iza medicine nešto teže, govoriš na sva usta: »Kriva je medicina«. Medicina nije još ni počela pravo raditi, a ti od nje očekuješ već čudesa, ili ju kriviš za sve, što se dogadja.

A kako, seljače, dvoriš bolestnika? Žalostno. Zapustiš ga sasvim. Po čitav dan leži gdje u zapećku sâm samcat, da ga nitko i ne prigleda ili čim god ponudi i posluži. Ako ga i prigledješ ili pohodiš, ne radiš, da ga poslužiš, razgovoriš ili utješiš, nego da ga oplačeš, uplašiš i ražalostiš: »O, kako si propao!« ili »Iz tebe, moj kume, ništa, samo dok zineš«, ili: »Je li ti, majko, žao umrieti?« Ovakov govor ne valja i treba, da ga se kaniš, jer ga ne tješi i ne hrabri, nego ga plaši i ožalošćuje, da bolestnik upravo zdvaja. Kad bolestnik ne jede nekoje vrieme, onda vjeruješ i tvrdiš, da će za sigurno umrieti i tad ne radiš već ništa drugo, nego se spremaš za ukop i karmine. Je li mu malo teže, ne gledaš, da mu kakogod olakšaš, nego pališ svieću i stiščeš ju u ruke jadnomu bolestniku. »Naopako, da umre bez Marinjske svieće!« Pati li se bolestnik još i iza svieće, onda se traže svi rodjaci i znanci, da se s njim oproste, neka bi se »lakše« s dušom rastavio. Po nekoliko satî daleko vodiš ili voziš tetku, strinu ili ujnu, da se s bolestnikom oprosti i da ga još posljednji put vidi.

*

Jako, vrlo jako griešiš, moj seljače, u toj stvari svojim nemarom, nebrigom i nerazumom, jer tvojim nemarom i ludim običajem zapušćaš bolestnika odmah s početka u najodlučnijih časovih, pa kad mu je već duša na jeziku, onda kriviš liečnika, što ga nije spasao od smrti. Nikada ne kažeš, da ti je bolestnik umro »zapušten, zanemaren i zabajan«, već, ako si ga sâm liečio, onda je umro, jer tako htjela »Božja je volja«; ako li ga je liečnik liečio, onda ga je on »usmrtio«, što mu nije pomogao u zadnjem trenutku. Istina je, da je svaka bolest u Božjih rukuh, ali Bog kaže: »Pomozi si, čovječe, sâm, pak ću ti pomoći i ja«. I sv. pismo liepo ti govori: »Poštuj liečnika! — — Sevišnji stvori na zemlji razne ljekovite trave, a pametan čovjek znati će njima se na svoju korist poslužiti«.

Ovo je nemar oko tjelesnoga zdravlja tvoga bolestnika; ali ti ne mariš takodjer ni za zdravlje njegove duše. Kod svakoga skoro bolestnika, — pa tako misle i zdravi, — vlada tvrda vjera, da će za cielo umrieti, ako k njemu »pop dodje«. S toga s dušom na jeziku zateže s ispoviedju, a kućani ga još u tomu pomažu, govoreći: »Tko bi mu to smio spomenuti!« ili: »Joj, kako će se prestrašiti!« — Ako tako govoriš i ne ćeš, da svoga bolestnika, koji je na smrtnoj postelji, nagovaraš, da se pomiri s Bogom, sličan si čovjeku, koji ne će opomenuti sliepca, koji ide k ponoru ili u vodu. Nemoj misliti, da će se on silno uplašiti. Bolestniku se kadšto mora štogod i opasnije kazati, n. pr. da će mu rezati nogu ili ruku, pa se ipak na to ne osvrće, što bi se on tobože prestrašio, već mu se to odlučno kaže u potrebi. Čemu indi ne bi rekao bolestniku, da se izmiri s Bogom i pripravi na smrt, kojoj i onako nitko ne uteče?! Izmirivši se s Bogom, spokojniji

će postati i na duši i na tielu, pak će mu se i zdravlje tako lakše i brže povraćati.

Osobito zlo i neoprostivo rade oni ukućani, koji šalju po svećenika tek onda, kad je bolestnik već zaniemio i ne zna za se. Tim se spasenje duše izvrgava vječnoj propasti. A i danas još vriedi rieč Isusova: »Što koristi čovjeku, ako sav svijet dobije, a dušu si izgubi?«

Petnaesti grieh: zločesta društva.

Živa je i nepobitna istina, da društvo, koje vrsti bilo, može čovjeka poboljšati i oplemeniti, ali i pokvariti i podivljati. Liepo veli o tom naša rieč: »U kakvo kolo dodješ, tako igraš«. Što to znači? Znači, da društvo vlada s čovjekom. Valjano i pošteno društvo dozvati će k sebi i najgorega čovjeka, dočim zločesto i pokvareno zavede i najboljega. A da je tomu tako, mudro nam o tom zbori opet naša rieč: »Kaži mi, s kim druguješ, kazat ću ti, kakov si«.

Meni nije ovdje govoriti, moj seljače, o tvojih valjanih društvih, koja su u tebe dosta riedka, nego ću te ukoriti radi zločestih, koja te truju i upropašćuju i koje je već tvoj zemljak M. A. Relković u svojem »Satiru« okrstio tvojimi svakdanjimi »škulami«. Tvoja su takova kužna društva: *prelo, posielo* i *divan* ili *kolo*. Mnoge će majke, znam, zbog brižljivosti za poštenje svoje djece silnu kišu na me oboriti. Meni je svejedno, makar i pokisao i ne bojim se toga pljuska, jer sam vičan svakomu istinu u lice kazati.

Prelo se drži u vrieme adventa. U kući, gdje je nestalo stida i poštenja, sakupljaju se tvoji momci i djevojke bez ičijega nadzora, pa tu borave u društvu do neko doba noći. Da je roditeljem samo poslušati i pogledati, što im tu govori i čini sin ili kćerka i u kakvu

padaju mrežu. Ali kako si, roditelju, za mladosti u takvoj školi bio, ti izgovaraš svoje diete: »Zašto da mu branim? To mu je sve u životu«. O ludi i nepromišljeni roditelju! A deder gledaj, što ti tamo radi diete! Na prelu se peku kolači, za koje je kćerka potajno doniela brašna i masti, onako kako ne znadu »dada i mama«, a kamo li kuće gospodar; tu se peku kokoši, koje sinak pokrao sa svoga ili tudjega sjedela; pije se i vino, koje se prikrilo od roditeljâ. Prelom se evo uče djeca kradji, koja je danas postala zanatom, a da ne spominjem drugih zloća, koje radja prelo, kao: psovaka, besramnih rieči i govora i razkalašenosti, te mladenačke današnje kuge.

Druga je tvoja škula *posielo*, koje se drži nedjeljom ili kojim drugim svecem, a i poslenim danom. Pred čijomgod kućom sakupi se ponajviše jezičava ženskadija bez razlike dobi, koja tad po svojoj već staroj i svakdanjoj navadi uzme rešetati, što god joj dodje na blatni jezik. Rešeta se tu i lievi i desni susjed, župnik i učitelj, trgovac i zanatlija, siromak i bogataš i ćak deseto koljeno; jednom riečju: u selu ne ostane nitko čitav i čist, koga nisu takve blebetuše oblatile i protresle. Takve žene znadu svakomu nešto prišiti, jedino ne sebi, pa ne znaš, koja je tomu vještija. Ogovaranje ovo, koje potječe iz nenavidnosti i pakosti, slušaju ti i djeca, da se bolje ovoj školi nauče i priprave za život! Zar, ljudi Božji, nemate koristnijega razgovora? Zašto se ne razgovarate o onom, što ste ove ili one nedjelje dobra uradili, ili što ste gdje pametna čuli i čitali? Jest, da! Od ovakova razgovora bježite kano djavao od svete vode.

Treća je tvoja ponajgora škula *divan* ili *kolo*. Ovo je pravi otrov i kuga tvoje djece. Obdržaje se kao i posielo u oči svetkovinâ i za svetkovine, čim se je zamračilo, onih dana, kadno bi se kršćanin morao Bogu

moliti, a ne kolo voditi. Posielo se barem drži danju, dočim kolo noću na kakvoj ledini izvan sela ili u selu na krstopuću. Još nije pozdravljenje Gospino odzvonilo niti se večeralo, već se sinak ili kćerka spremaju, pa žure u kolo, da se naigraju i pozabave mlada srca. Stidljivu i bogobojnu čovjeku mora se upravo pozliti, kad pogleda i posluša, što se radi i govori u kolu. Tu se mladež upravo natječe, tko će zapjevati sramotniju pjesmu, tko li neslanije reći; tu su bludni i nečisti pogledi i čini, tu se ori psovka iza psovke, sve biranije i mastnije. To roditelji dobro znadu, pa ipak dopuštaju svojoj djeci u kolo, govoreći: »Neka idu; ta to je bilo momačko i djevojačko od davnine. Kad ostare, ne će im pasti na pamet«; dapače ti se sâm podkašeš u kolo, da pogledaš veselje mladenačko, ili da znaš barem, kako ti pjeva i igra »rodjeno zlato«. — Pitam vas, roditelji, kako možete očekivati od svoje djece poštena glasa i imena? Kako li od kćeri čista poroda, kad ju hotimice rivate u bludne pandje? O, ne nadajte se poštenju od takve djece! O vas samih i o vašoj djeci izpunit će se, što piše sv. apostol Pavao svomu učeniku Timoteju: »Tko ljubi pogibelj, poginut će u njoj«. (2. Tim. 2, 5); ili kako sami govorite: »Što tko traži, ono i dobije«.

Jedno je još, čega ne mogu zašutiti. Kad se je mladež u kolu do sita besramno nagovorila i napjevala, razilazi se u neko doba noći, i to kojekuda samo ne domu svomu. U kojem pritriemku ili za kojim deblom vidiš dvoje čeljadi stajati. Tko drugi, već djevojka sa svojim momkom. Tako biva jedne noći, tako druge i tako ciele godine, a roditeljem ni brige, gdje su im djeca, već bezbrižno spavaju ili na opomenu govore: »Što koga za to briga? Znadu već gdje je dom, pa će doći«. Nu doskora se pokaže njihovo noćno postajanje. Uz svu volju ili nevolju, dok djevojka još plete pletenicu

a još ne vidila prosacâ: kćerka tvoja, moj roditelju, postane majkom na sramotu svoju i tvoju. Sad ju hoće otac da satare, majka proklinje i ćera iz kuće »sramotu«. Ali je kasno, jer tvoja kuća, tvoje ime, tvoj rod i porod, tvoja kćerka: sve je osramoćeno do vieka! Nije kćerka kriva, nego ti, nemarni roditelju, s tvojim nemarom: na tvoj obraz pada mraz. Ovo je grieh kćerin, a majka domeće k tomu još drugi. Da tobože pokrije sramotu svojega djeteta, traži joj lieka i napaja ju svakojakim otrovnim pilom, dok napokon kćerka, pobacivši plod, ne odleži u krevetu ili padne pod ledinu. Tko kriv? Majka, koja uči diete svoje ovomu griehu i ponovno ga podbada na prijašnju sramotu, misleći si kukavna kćerka: ima u mame »lieka«.

Šestnaesti grieh: zaduživanje.

Mnoge već kano da čujem, gdje govore i brane se: »Ta, zašto nas koriš ovim griehom, kad je danas dužan i bogatiji čovjek, a kamo li ne mi, koji smo sirotinje?« Sve je to istina. Ali pošten se čovjek trsi, da svoj dug i pošteno vrne. Mnogi vâs rado uzajimate, ali težko ili nikada ne vraćate; i to je za što vas korim, da uvidite, koliko je to djelo grešno, a dužniku veoma škodljivo i pogibeljno.

Rekao sam, da dodje potreba i čovjek mora uzajmiti bilo žitka ili novca. Čovjek je tada dužnik svojemu vjerovniku. Tko je dužan, taj dobro zna, da ima teret na ledjih, i pošten dužnik neprestano smišlja, kako će svoj dug što prije podmiriti, jer je svakoga dana nemiran, doklem goder mu je dug za vratom. Mudro o tom zbore naše rieči: »Dug zao drug«. »Tko je dužan, taj je tužan«. Ovoga se dobro sjeća sdušan dužnik; no koliko ima dušâ, koje rado uzajmljuju, a poslije si

malo glavu taru, da dug povrate, nego se još podičuju sa svojim vjerovnikom i govore: »Meni je bila nužda, da pozajmim; on se neka sada brine, kako ću mu povratiti«.

Evo tako mnogi rade i govore. To je grešno, nepošteno i veoma ubitačno po svakoga dužnika. Svi znamo, kad što pozajmimo, da na tu glavnicu — žitak ili novac — moramo dati kamate ili interes. Tako za jedan akov pića ili vreću žita povraća se dvostruko, a na jednu pozajmljenu forintu plaća se mjesečno 10 ili 20 novčićâ. Da ti se je, moj dužniče, barem namjeriti na poštena vjerovnika, dobro po te; jer takov ne traži od tebe tih kamata ili bar ne tolikih, već ti uzajmljuje, da ti u nuždi pomogne. No većom stranom padaš u ruke bezdušnim gulikožićem, koji jedva čekaju tvoju nuždu, da te ogule i tvojom se nuždom okoriste. Takvi bezdušnici traže od tebe preogromne kamate i gule te do kosti. Ti ne vidiš i ne znaš, već si veseo, da plaćaš kamate, a glavnica neka stoji. Tako ti prolaze dani i godine i plaćajući kamate, preplatio si peterostruko glavnicu. A kad ćeš nju? Obično odgovaraš: »Kad uzmognem«. Evo gledaj, kakvu ti korist nosi zaduživanje i nehajstvo.

A što je sa onimi, koji ne plaćaju ni kamata, a kamo li dužne glavnice? Tri put veće zlo, koje dužnika dovodi do propasti; jer kad taj nemar uvide vjerovnici, traže svoje sudbeno, čim se tebi, dužniče, tovare na sav stari dug još i sudbeni troškovi. K tomu ti je na rovašu porez i druge potrebe, što te takodjer gnjete i tišti. Što sada i na koju stranu? Trčiš k drugomu vjerovniku, koji te od sebe ćera, jer znade, da si slab i nepouzdan platac. Nemajuć tako ni od koga pomoći, imetak ti se konačno promunta, a ti moraš sa ženom i djecom u sviet, moraš poći sa rodjene očevine, koju je prekupio tudjinac: Talijan, Švaba ili Magjar, koji u

tvojem nekadanjem dobru postane gospodarom. Da se kako prehraniš, ti mu se klanjaš, njemu služiš i njemu se umiljkuješ i ulaguješ. Za koju dobačenu kost ili za lulu duvana približuješ mu se ponizno kano sluga. Tim se evo i sličnim načinom pune tvoja sela kojekakovimi naseljenici, koji sjede i gospodare, gdje si ti sjedio i gospodario, a ti mu onda robuješ i ližeš noge! Tko je tomu kriv? Tko drugi, do li ti, zalupani čovječe. Ima li veće sramote, nego li biti stjeran sa svoje djedovine? Nije li to sramotno biti stranjsko ruglo, pritucalo, podmetalo i smet? Upitaj se ovako, seljače, i sâm odgovaraj.

To su ti evo posljedice nehajnoga dugovanja. Ako te dakle kadgod snadje nužda, da moraš pozajmiti, prije dobro promisli, hoćeš li moći dug povratiti, kada i čim? A kad si se već zadužio, brini se i trsi dan i noć, da dug čim prije i pošteno povratiš, pa ćeš se i drugi puta u nuždi pomoći. Pri zaduživanju pazi osobito, od koga pozajmljuješ, jer se lako možeš namjeriti na bezdušnoga lihvara, koji ti se pokazuje prijateljem i pomoćnikom samo na oko; u istinu ti je podmukao neprijatelj koji će te do gola svući i napokon izćerati sa tvoje očevine. Ti pako bezdušnici neka znadu, da je taj njihov zanat veliki grieh i to jedan od glavnih. Sv. Toma Akvinski kaže: »Lihvarstvo je odurna zloća i vriedna pakla«. Ona potječe od lakomosti, koja je opet tolika zloća, da ju je već nazvao poganski mudrac Bias »glavnim gradom« svih zloća. Lihvarstvo vodi čovjeka i u druge griehe; zato i govori mudri Sirah: »Ništa nije veća nepravda, nego li ljubiti novac i za njim ginuti, i koji to čini, jeftine je duše.« Tko je lakom za novcem, mnogo se teže i redje obraća, nego drugi grešnici. Bludnika možemo osvjedočiti o vlastitoj sramoti, pijancu dokazati životinjski život: lakomac pako nazivlje svoju najveću škrtost samo mudrom štednjom za stare dane!

Kako je lihvarstvo težak grieh, neka nam svjedoči sliedeća pripoviest: Neki fratar prodikovaše jednoč u nekom gradu medju ostalim i ovo, kako je njegov jedan vrlo pobožan brat iz istoga reda vidio u snu ovu prikazu: Usred ognja leži jedan čovjek i iz tiela mu poraslo jedno visoko drvo. Na granah visili ljudi i žene, koje plamen nemilo davio i mučio. Onaj pako čovjek, koji ležaše podno, najviše je trpio i patio. Kad je rečeni brat zapitao svoga poglavara, što znači ova prikaza, reče mu on: »Onaj čovjek, koji ležaše podno drveta, praotac je svijuh onih na drvetu; on bijaše za mladosti siromašan i pomože se jedino lihvarstvom. Ostali su njegovi sinovi i unuci, koji trpe zbog grieha očeva. Radi toga i trpi otac tolike muke, jer mora gledati patnje i muke svojih potomaka«.

Sedamnaesti grieh: dioba.

Čita se u biblijskoj povjestnici staroga zakona, kako je Bog narod Žudijski težko kaznio, poslavši s vojskom babilonskoga kralja, koji razori njihov grad Jerusalem, a stanovnike odvede u sramotno robstvo. Nad ovako potlačenom domovinom, zarobljenim narodom i nad porušenim gradom jadikovaše gorko prorok Jeremija. Poput ovoga proroka jadikovati je i meni nad rasulom tvojim, a plakati moraš i ti, moj narode.

Danas i negda! Nema tomu trideset godinâ, domovina se naša dičila imućnimi seli, zidanimi kućami, u kojih živilo 10 i 50 duša u zajednici; bile su kuće, u kojih bilo svakovrstnoga smoka i soka, staje pune krupnoga i sitnoga blaga: tu viloviti konji, vitorozi volovi i krave dojkinje, tu zlatorune ovce, a lugovi pun debelih svinja, da im se ne znalo broja. Negda je seljâk gledao na obadva oka i bio u svem težak: u ruvu i u

kruvu, na vrieme plaćao caru carevo, Bogu Božje, i ni u čem nije oskudievao. A danas?

Danas je naša domovina puna sirotinjskih sela, od jedne podobre kuće stvorilo se tri i više kućicâ, u kojih žive tri do četiri duše, ili životare samci. U kući ima seljak smoka i soka jedva za Božić, staje su mu traljave i opale, u kojih preživa po jedna kravica ili grizka mršavo kljuse, a ima ih, da nemaju u dvoru ni papka. Danas seljak jedva gleda na jedno oko, a i na to žmiri te je u svem lagan, da jedva i pod silu plaća porez i daću; danas je seljak pravi sliepac kod očijû, koje ga vode, samo da ne padne u vodu.

Takovo je danas seljačko imućtveno stanje. Pa ti, seljače, samo kukaš, a ne pitaš se, što je ponajglavniji uzrok tvojoj današnjoj sirotinji i rasulu. Mnogi to znadu, mnogi opet i ne haju, pa se i ne pitaju. Što bi drugo tomu bilo krivo, nego li tvoja zlosretna *dioba,* koja te dovela na takve grane!

Kadno bješe dioba zakonom dozvoljena, svi vi, malo, veliko, mužko i žensko, zavikaste jednoglasno: »Pravo je to! Ja da slušam gazdu, koji prigrće sebi i djeci svojoj, a pred mojim nosom sve zatvara; i koji se, dok se ja mučim težkim poslom, časti s gospodom i u hladu odpuhuje? Ne ću, volim biti svoj, nego njegov sluga i nadničar«. Svaki skoči na noge, te danas zlo u kući, sutra svadja i psovka, a prekosutra tučnja skoro do krvi. Došlo i do diobe. Otac kazuje sinu, koja je njegova »greda«, sin pokazuje njemu svoga »vola«, brat otima od brata »kola«, a sinovac gura strica iz »zapećka« i baca na put. A žene? Sikću kano zmije i bljuju sramotniju iza sramotnije, koja će bolje. Tako svoju kuću razkomadaste, zemlje razcjepkaste, marvu rasuste, dok jedvice sklopiste krov nad budalastom glavom i spletoste tora oko zgradicâ, a tad zadovoljna

žena i sretni čovjek spokojno govore: »Fala Bogu, sad smo u svojem, da zapoviedamo i gospodarimo, kako hoćemo i znamo. Ne bojimo se, da će nam tko prigovarati i izpod nosa frćkati, a razgledati smijemo svagdje i svagda«.

O krasne li sreće i zadovoljstva! Istina Bog, da kano samac gospodariš po svojoj volji i pameti; ali čim? Zagledaš svagda i svakuda bez prigovora, ali da je gdje i u što? Zemlje imaš pedalj, marve nekoliko glavâ, a smoka i žitka do badnjega dana; kud zagledaš, sve ti je prazno i postno. Čim dakle da gospodariš i u što da zagledješ, kada te je volja? Eto ti tvoga gazdaluka, eto sreće i zadovoljstva! Usporedi sve to sa prijašnjim zadružnim životom, kad je bilo dosta radnih ruku, bilo posluha i sloge; sve to uzporedi sa tvojim današnjim životom i stanjem i reci mi, govorim li pravo ili krivo, je si li zaslužio ovaj ukor?! — Mnogi danas samac, sit već svoje željene »sreće i zadovoljstva«, sjetivši se staroga, bezbrižnoga i lagadnoga zadružnoga života, uzdiše i govori: »Drago se, da mi se je još jednom rodit i u punu kuću dospit!« I doista takov zadružni život bijaše srećan i zadovoljan; danas je tužan i tegoban!

Sad ću vam kazati, kakvo vam je donjela zlo dioba. Nazadak u svem i kućno rasulo! Čujmo!

1. Diobom *propada* ti i *nazaduje* imetak. Dok je u kući živilo puno dušâ, nije ti poljski posao zaostajao kao danas, kako si se podielio. Posao ti je bio u vrieme počet i svršen, a tu je onda moglo biti napredka, jer kad ti je koje čeljade uzmanjkalo, nije se to opažalo na poslu kano danas. Tada je od čeljadî moglo jedno vojevati, drugo bolovati, a treće se i odmarati. Danas nije toga u samca čovjeka. Zadesi li ga bolest, posao mu stoji i propada; ako je na jednom poslu, nije na dru-

gom, koga je baš trebalo u isto vrieme početi i dovršiti, kano i prvi. S toga se danas, moj samče, ne čudi, što ti nisu oranice u vrieme poorane i zasijane, hrana požeta i spremljena, vinograd okopan i otrgan, livade pokošene i sieno pouvažano; jer kad nahrupe poslovi da ih u vrieme obradiš, ti bi se morao na sto strana razdieliti, ali toga ne možeš. Zato ti nešto imetka propadne ovdje, nešto ondje i ti tako ideš u nazadak. — Još nešto. Kako si se odielio, oranice ti i druge zemlje posve ojalovile, jer nemajući marve, ne možeš ih podjubriti i ojačati, kako bi to trebalo. Imaš zato s njih posve malo roda i ploda. Kad to vidiš, izgubiš svaku volju za rad, pa se ulieniš tako, da sve oko tebe opada, sve se ruši, korov ti se širi njivami i ti, kad tvoje prodje do nedraga, ideš štapom u svietu, a stranac se smješta u tvojoj očevini i djedovini.

2. Diobom ti *opustiše* i *izumrše* porodice. Kako se potrgaše zadruge, žene se silno uplašile i viču: »Što će nam još djeca samicama?« Pak što rade danas? Latile se grešna i sramotna trošenja svojega ploda. Nemajući tako samac pomladka, koji bi ga negda nasliedio, ostavlja svoju sirotinju ni svomu ni svojemu, već tudjincu. O, kolike stare i jake zadruge poznajem, koje bez pomladka pomrieše, a na tom starom ognjištu sjede tudjinci. Bog zna koje vjere i kojega poriekla! S toga i zaredaše danas toliki tudjinci u naša prije čista sela, te se po njih razmeću kano domorodci i starosjedioci.

Akoprem je ubitačna dioba, ti se, seljače, još ne daš opametiti, već se i dalje dieliš, pak se bacaš u još veće siromaštvo. Osobito je u tom poludio naš današnji mladji mužki naraštaj, da od jednoga siromaštva pravi crnje i gore siromaštvo. Tako je za diobom poludio, da čim dva u kući dorastu, eto sutra diobe. Otac danas u samoći jedva sina pridigao na noge, da ga u poslu

zamieni, sutra već sinak traži diobu; on ne uvidja, da mu je otac već sliepac, nego se sâm pravi gotovim prosjakom. Što više? Nezafalni se sin tako propne, pak ocu u brk: »Ako ti je tiesno, idi na polje iz kuće, tamo je prostranije«. O sinovi, kako ste se zaboravili? Nije li vam već dosta očeva siromaštva? Zar se ne bojite Boga, kad za zafalnost stare roditelje ćerate iz kuće?

A tko je *kriv* toj zlosretnoj diobi? Koga god zapitaš, svaki ti odgovara: *žene.* U koliko mi je kazivano i koliko sam se sâm osvjedočio, istina, da su diobu žene započele i dokrajčile. Kako to? Tako. Moramo svi znati, da je u svakoj ženi ponešto krvi majke Eve, da drugoga zavadja na zlo i da se dade lako od drugoga zavesti. A živa je i to istina, hoćeš li se pomoći kod muža, osiguraj se prije kod žene, pa te nije brige. Mnoga žena ne može mirnim okom gledati, što se u kući čini i radi, njim se sve čini nepravo, pa bilo to kršćanski i bratski; s toga potajno ili javno mumlja, melje, grize, štipa, bocka i po kući rogobori, da živo peče u srce i najmirnije družinče. Tako naduvena i nabrundana svojom će vještinom ili plačem dotle muža nakretati ili navijati, dokle ga ne predobije na svoju ruku.

Živa je nadalje i to istina, da se svako nezadovoljstvo, svaka zloba i nenavist, kad se pojave u ženskom srcu i tuj se uvrieže, ne dadu ničim utažiti, a žena je tad živi grieh i pakao. Ugrabivši takva žena gdjegod muža na samu ili u kućaru, ovako mu čita: »Kakov si ti čovjek? Radiš kano vol u jarmu, a nitko ti ne pripoznaje. Eto si sa mnom i djecom gol i poderan kano sliepac u svojih taljigah, a gazda je sa svojimi čil, sit i zaodjeven. U kući te gledju kano psa. Da sam ja išto mužkoga kroja, Boga mi, toga ne bih trpila, već bi gazdi pokazala, da sam i ja u kući mužka glava. Svoje bih uzela; bila zadnja kravica, moja je, pa što mi je volja

s njom«. Dakako ovim se nadje muž postidjen u očijuh žene. Njega to boli i pali, te da se pokaže pred ženom, sutradan mrči, na svakoga se otresa i napokon traži od kuće svoj dio, ili zameće medju ukućani svadju, kavgu i tučnju, da ovi moraju iz kuće.

U koliko su diobi krive žene, u toliko i više još *muževi*, kojim se eto više piše u grieh, nego ženi, jer joj sve vjeruju i dadu se od nje na diobu zavesti. Ljudi moraju znati, da je u njih mužka krv i da su gospodari svoje žene, kojoj ne moraš u svem vjerovati i u svačem poslušati i njoj se pokoravati. Kad ti stane tako žena koješta predbacivati, ne idi za njom u bunar, nego se prije osvjedoči o istinitosti; i ako se osvjedočiš, ne traži diobe, već kaži nepravdu gazdi ili družini. Osvjedočiš li se o protivnom, pokaži tad za uvieke ženi, da si mužko, da nosiš gaće i začepi joj usta, pa budi uvjeren, da te ne će više nigda na zlo zavadjati.

Treći je uzrok diobi, što svako pojedino družinče *mjeri* na tanko i lako svaku rieč i svaki čin pojedinca, osobito pako kuće gospodara. A kažimo, tko je na zemlji bez mane i pogreške? Nitko pod nebom. Ona pogreška, što ju vidiš na ukućaninu svomu, može biti i u tebi, pa kad sebi ne zamieraš, čemu drugomu? Tu se u tebi potvrdjuje rieč sv. pisma: »U tudjem oku vidi trun, u svom ni brvna«. Ti zaboravljaš, da i pravednik može u tom pogriešiti, a kamo li ne će grešni čovjek!

Da indi izbjegneš diobi, koja te upropašćuje, upamti si ove opomene: 1. Ukućanin mora biti *blag*, t. j. mora mirno i spokojno podnositi nanesene uvrede i nepravde i rado ih opraštati. Blagost i krotkost osobito kiti i diči ženu. 2. Ukućanin mora biti *miroljubiv*, a to je, kad izbjegava sve i čuva se svega, čim se narušava kućni mir. »Blaženi mirni, jer će se zvati sinovi Božji«. (Mat. 5, 9). 3. Ukućanin ima biti *složan*, a to je, kad se svega kloni, čim se poremećuje sloga medju družinom. Zato on gleda upoznati druge ukućane, kakve su ćudi i što ih vriedja, pa izbjegava svaku rieč i svaki čin, što bi ih vriedjati moglo; on snosi s toga slabosti tudje po uputi sv. Pavla: »U svoj poniznosti i strpljivosti podnašajte jedan drugoga u ljubavi«. (Efež. 4, 2.). Sloga je medju ukućani veoma potrebna, jer se oni po njoj svietu ukazuju kao jedna braća i jedna obitelj i diže se kućno blagostanje. Kako je dobro i blagoslovno, kad su ukućani složni! I naše rieči mudro govore o slozi: »Slogom rastu male stvari, a nesloga sve pokvari«. »Sloga od Boga, nesloga od zloga«. »Nesložna braća propila kuću«. »Gdje se bratska srca slože, tu i olovo plivat može; a nesloga gdje zavlada, tu i perje na dno pada«. 4. Ukućanin mora biti *ljubežljiv* i *družtven;* jer to dvoje podržava medjusobnu ljubav u zadrugi. 5. Konačno mora ukućanin biti *pomirljiv*, a to je, kad moli odmah svako družinče za oproštenje, kad ga uvriedi, a sâm opet uvriedjen, rado oprašta drugomu. O tom liepo govori Spasitelj: »Ako vi oprostite ljudem, to će nebeski Otac i vam oprostiti griehe vaše. (Mat. 6, 14.).

Osamnaesti grieh: neznanje.

Jedan od najvećih grieha, koji baca seljaka u oskudicu, nazadak, biedu i svakojake životne neprilike, jest svakako *neznanje*. Ovaj grieh zaslužuje takodjer veliki ukor. Čovjek bez znanja sličan je kladi, koju valjaš, kuda ti je volja; on je ne samo za sebe i za svoje, već i za ovaj sviet mrtav. Mudro li o tom govore naše rieči: »Znanje je veliko imanje«. »Ljudi se mjere umom ne pedljem«. »Tko umije, njemu dvije«. »Koliko znaš, toliko vriediš«.

Akoprem su ove rieči zlata vriedne, ti ih, seljače, slabo ili nikako ne cieniš. Ni malo se ne trsiš, da si pribaviš znanja, da možeš s ostalim svietom napredovati. Danas si isto tako neuputan u svemu kao i prije pedeset godinâ, te tako — kako kažeš — pleteš »kotač kao i otac«, i tu baštinu ostavljaš i svojoj djecí. Tvoje neznanje ne potječe, kako možda misliš, s tvoje slabe i tupave pameti, već od tvoje slabe ili nikakove volje za znanjem. Život ti je dokazao, da imaš bistru i mudru glavu, kojom sve brzo upamtiš, samo kad hoćeš. Bio si u tudjini, gdje je drugi jezik, pa si ga brzo i dobro naučio govoriti. A gdje su tolike tvoje rukotvorine, koje izvadjaš iz glave i kojim se veoma čude strani ljudi? A gdje su ti navlastito tvoje svakdanje rieči, koje su pune soka, jedrine i mudrine? Sve ti ovo jasno dokazuje, da imaš u glavi mozga i dara kao malo koji narod, samo daj si k znanju volje, pa ćeš biti još vidjenijim čovjekom!

Čovjek, koji što zna i koji nije kod »očiju sliep«, drugačije promatra ovaj sviet, razaznaje bielo od crna, dobro od krivoga, svatko ga štuje, otvaraju mu se svačija vrata, snadje se brzo u svakoj neprilici, niti se s njim ne titraju lahkoumnici. A neznalica? On se jedva osjeća, da je čovjek; svačije je pritucalo, posprdalo i stvorenje, na koje možeš natovariti, koliko hoćeš, i ošinuti, kada hoćeš; on je sâm sebi teret i težak križ.

Neznanje dakle, u kojem čami naš seljak uz tolike svoje domaće škole i svoje knjige, škodi svakomu i u svaku ruku.

1. Neznanje ti, seljače, kao gospodaru škodi ponajprije *gospodarstvu.* Da umiješ, kako se valjano timari marva, obradjuju polja, livade i vinogradi, sade i njeguju voćke i ostalo ti bi drugačije u životu prolazio; ti bi bio pun krasne i tražene marve, polja bi tvoja

rodila zlatnim žitom, livade sočnom i zdravom travom, vinogradi rujnim i obilnim vinom, a voćke bi se tvoje kršile pod sladkim voćem Jer svega toga podpuno ne znaš, to svega toga toliko i takova nemaš, pa zato nazaduješ i propadaš.

2. Neznanje ti škodi kod *prodaje* i *kupovanja.* Žalostno je doduše i sramotno, ali je živa istina, da još ima tvojih domara, koji ne umiju u novac, a još manje u mjeru i vagu. Kupe li štogod ili prodadu, lupaju si glavu, dok provide, što su dobili i što pazarili, te nigda nije čista računa. Kod poštenih ljudi nekako izpuzaju, ali kod bezdušnika padnu svojim neznanjem u vlastitu stupicu, pa budu izvarani na sve strane i u svako doba. Da takov nedotupànac nema napredka, razumije se samo po sebi.

3. Neznanjem svojim upropašćuješ *mladje svoje.* Neuk roditelj ne zna pronaći puta, kako će uzgojiti djecu svoju i mladje svoje, da postanu jednoč ljudi pobožni, pametni i radini. Prva i najpreča je roditeljska dužnost, da valjano uzgoje svoju djecu. Neuki roditelji ne mogu tu najsvetiju i najveću dužnost izpuniti; pa će zato vječnomu sucu polagati težak račun za nesreću djece svoje.

4. Neznanjem se sramotiš pred *svojim* i *tudjim svietom.* Imao si već sigurno prilike, razgovarati sa kojim strancem. Znaj, da ti dobro pazi na svaki tvoj korak i svaku riec. Upita li te štogod, ne znaš mu pametno odgovoriti; pitaš li ga za što, zaplećeš se kao pile u kučine, da najposlije ostaješ osramoćen, ruglu izvrgnut, pa te stranci krste divljakom i »ludim šokcem«.

5. Neznanjem si napokon zadaješ mnogo *svakdanjih neprilika,* izmedju kojih navesti ću samo ova dva slučaja. Recimo dobiješ od oblasti ili suda poziv ili pismenu ubaviest. Ti si ne znaš pročitati niti protumačiti nego trčiš k drugomu, da te ubaviesti. Ovaj te hotimice

krivo ubaviesti, ti ga poslušaš i vjeruješ mu, jer moraš, pa propustiš poziv ili ubaviest i eto za te kazne ili kvara s tvoga neznanja. — Uzmimo, da si više puta primoran sklopiti s kim ugovor ili kakvu zadužnicu. Ti si tomu nevješt, ne znaš čitati ni pisati, već vidiš »crno na bielu«, i tako često puta budu ugovor ili zadužnica krivo sastavljeni. Ti svega toga ne znaš, no poslije kod obračuna vidiš istom, da si ljuto nasamaren. Dodje do tužbe, ti krivac, onaj prav. Tko kriv? Ti svojim neznanjem.

Neznanje je indi štetno po svakoga čovjeka, pa i po seljaka. Ali ono je danas grešno i sramotno, jer se danas svakomu, pa i seljaku upravo turaju u ruke prilike, da se svašta liepa i koristna nauči. Upravo je čudnovato, što sviet često puta ne će nikako da prione uz ono, što mu je koristno; dočim ono, što mu je nepotrebno ili pače škodljivo, prihvaća rado i objeručke. Danas je svakomu, pa i seljaku, širom otvoren put, da se može mnogo pametna, liepa i koristna naučiti. Ti evo, seljače, ne ćeš da učiš, a imaš za te napisane *knjige* i imaš svoje *škole*. Svetojeronimsko se društvo brine za tvoje znanje i pouku, izdavajući za tebe svake godine poučnih i liepih knjiga. Do sada ti je dalo u ruke medju ostalimi: »Kršćanski uzgoj«, »Život svetaca«, »Ratarstvo«, »Govedarstvo«, »Peradarstvo«, »Pčelarstvo«, »Svilarstvo«, »Vinogradarstvo«, »Voćarstvo», »Povrćarstvo« i mnoge druge knjige. Iz njih se možeš, ako imaš volje, naučiti bogoljubno živjeti, pametno djecu uzgajati, razumno gospodariti, pa i naučiti, tko si i što si, i kako da svietom prolaziš. Mjesto što nedjeljom i drugom svetkovinom spavaš, ogovaraš i dangubiš, bolje je, da uzmeš koju od ovih knjiga i da ju pažljivo čitaš. Uz nju ćeš se odmoriti, koristno zabaviti i sačuvati se od

mnogih zala, navlastito od dangube, koja najviše zavadja na svakovrstno zlo i donaša nesreću na vrat.

A škola? Uz knjige ona ti čini najviše dobra. Ti se u njoj učiš štovati i ljubiti Boga i svoga iskrnjega; uči te, što nam Bog zapovieda, da činimo, a što zabranjuje. U školi se učiš čitati, pisati i računati, pa te upoznaje sa tvojimi pradjedovi, kako su se proslavili sabljom i mudrom glavom; ona te uči svemu, što ti je potrebno kano gospodaru. Liepimi nauci oplemenjuje ti se i srce i duša, i tako je ona vrt Božji, u kom se oplemenjuješ i uzgajaš; a učitelji su vrtlari, koji ti liepim naukom bistre pamet i oplemenjuju srce, te oštrim nožem, najme kaznami, klaštre s tebe zle navike i mane.

Uzprkos dakle tolikim knjigam i školam, tebi je sve ovo trun u oku i »vražja izmišljotina«. To dakako govori onaj, koji sâm ništa ne zna, niti je sâm išta učio niti išta boljega čuo i vidio, te koji nikako ne može dokučiti, da su knjige i škole potrebne i koristne.

Pa ipak čuo sam gdje mnogi grdi školu, veleć: Što će mi škola, kad se iz nje ne postaje gospodinom, a učitelja da badava plaćamo? Diete mi u nju ide već tolike godine, pa ipak ne zna ništa; stari naši nisu imali tako skupe škole i učitelje, pa su ipak dobro prolazili«. Čujte što ću vam reći na te prigovore.

Nije baš takva sreća biti »gospodinom«, kako se misli. Ako gospodin i ne radi težkoga posla niti se peče na sunčanoj žegi, on je ipak za mnogo odgovoran; njemu dodju dosta puta časovi, da bi se rado prihvatio seljačkoga kruha, samo da ga umije dobavljati; on ako i ima novaca, taj se ne jede, već krušac, koji dolazi iz ruku ratarevih. Služba mu je tako nesigurna, da i za najmanju pogrešku može lako izgubibiti čast i kruh, a kamo je onda pristao? Rabotiti ne zna, jer nije naučio. Ratar, koji je na svojem mjestu, pa podmiruje točno

sve svoje daće, može svakomu u brk reći: Ovo je domak moj! Na ratare se ogleda car i kralj, pop i siromak, jer ponestane li njemu žitka, oskudicu tu svi ljuto osjećaju. Ne hlepi dakle toliko za gospodstvom, što i nije stvar seoske škole, već se drži brižnije svoga pluga i motike. Škola ne uči tvoga djeteta Bog zna kojih visina i mudrolija, već u njem polaže temelj znanju, što mu treba u obće bio on ratar, majstor ili kakvi gospodin.

Nije ni učitelj zaslužio, da ga grdiš, jer on nastoji iz svih sila, da ti se diete nauči dobru i koristnu, pa to ne samo za školu, nego i za život. Tvoje diete u školi napreduje i pametnije je, nego ti; ali ti toga ne znaš, jer mu nisi nigda rekao, da ti što piše, čita, računa i kaže, što znade, a kamo li, da si kad god zavirio u školu i zapitao učitelja, kako ti se uči i vlada diete. Ti mu pače veliš: »Ne muči si, sinko, pameti!« Pred njim psuješ školu, grdiš učitelja i sve one, koji ti djetetu dobro žele, samo da mu ih omraziš i ogadiš. Što više! Kad ti diete ostavi školu, nisi ga silio, da ponavlja knjige, već ako uzme knjigu, ti se izadereš: »Gle ti gospodina, hoće da u hladu sjedi: novine čita. Deder zasuči rukave, pa motiku u ruke, jer knjiga nije nikomu još dala kruva«. Tako u djetetu gušiš volju za naukom, a siješ mu u srce mržnju na knjigu. Je li čudo ako ti diete ostane glupo i postane svojevoljno, neposlušno i pokvareno. Nije čudo, ako s vremenom sasvim podivlja, pa u svojem divljačtvu trči s kolcem u ruci i na svoje vlastite roditelje. I tako tebe stara uči pameti, kad ga ti nisi mlada učio! Sada sudi, tko je kriv tvomu neznanju: škola, učitelj, diete ili ti?

Svaki roditelj, koji se obara na školu i učitelja, ne ljubi pravo svoje djece i pokazuje, da je bezbrižniji od životinje; jer svaka životinja: kurjačica i lavica, orao i

neznatna ptičica žrtvuju se za svoje mlade, pa i istim životom, kad je potrebno. Zar da se čovjek manje brine i žrtvuje za svoju djecu? Divljaka ostane uviek divljakom, ako se ostavi u šumi, i ne presadi u dobru zemlju i ne oplemeni za mladosti. Tako je i s djecom, ako ih ne šalješ u školu, ostat će glupa i nevaljana. Sâm Bog zapovieda, da djecu šalješ u školu, jer se kaže u sv. pismu: »Roditelji! uzgajajte djecu svoju u *nauci* i *stezi* Gospodnjoj!« To traži od tebe i domovina, koja će biti samo onda sretna, ako budu njezini sinovi i kćeri *valjani* i *pametni* ljudi.

Devetnaesti grieh: loše gospodarstvo.

Ako sam te, moj seljače, imao pravo koriti zbog prijašnjih grieha, to podpuno imam pravo, da te radi ovoga korim, jer gospodarstvo je tvoj prvi i pravi zanat, a težko svakomu, koji ne umije svoga zanata! Već sama rieč *gospodar* častna je, a kud i kamo je častnije i dičnije biti valjanim i naprednim gospodarom; no kako ti danas gospodariš, nisi gospodar, nego razpikuća. Dičiti se moramo, što se hrvatski narod skoro sav bavi gospodarstvom, odnosno poljodjelstvom, ali kad pomislimo na način njegova gospodarenja, moramo zažmiriti i bolno zajaukati. Gospodar je prvi čovjek na svietu, te da ga nema, zlo i naopako po druge sališe! Gospodar bo pribavlja svojim radom i trudom sve, što je potrebno i nuždno svim bez razlike stališa i zvanja, jednom riečju: on svietu pribavlja svakdanji krušac. Već sa ove uzvišenosti svoga zvanja morao bi svaki gospodar biti dičan i ponosan, pak se valjano i razumno prihvatiti gospodarstva, da si časti i imena ne okalja. Danas pako, kako gospodariš, ne samo da si sâm željan kruva i imetka,

već i druge uza se rivaš u biedu i težak život, a tomu je sve krivo tvoje *loše* i *nerazumno gospodarstvo*.

Svetojeronimsko društvo znajući dobro tvoje kukavno gospodarstvo, dalo ti je u ruke već mnogo gospodarskih knjiga i to pisanih baš tvojim pučkim jezikom. Ti ipak za to ne haješ, već gospodariš po svojem starom kalupu, t. j. pleteš kotac kao i otac; a danas tko razumno ne gospodari, nema napredka, jer su danas nastale nerodice, prevelike daće i životne potrebe. Ti bi s toga morao upravo svojski prionuti uz ove knjige, da se što koristna naučiš i tim popraviš i unapriediš svoje gospodarstvo, jer samo tako moći će ti gospodarstvo namirivati tvoje svakdanje potrebe. Ako te koji pametan čovjek stane u što putiti, ti ga gledaš preko ramena i posprdjuješ se, gdje bi tobože taj koga naučio gospodariti iz »knjiga«, a sâm nije nigda gospodario! Istina, da taj nije gospodario, ali je gospodarstvo temeljito proučio ili vidio kod čestitih gospodara, kako se razumno gospodari; mnogi je opet prokušani gospodar, pa kako ne bi jedan i drugi bolje znali od tebe gospodariti?

Što je tvoje današnje gospodarstvo tako loše i traljavo, nije nitko drugi kriv, nego ti svojom *tvrdoglavošću*. Jer kad si štogod upiliš u glavu, ne daš si izbiti više iz glave; to mora da je dobro i pametno, makar čitav sviet govorio, da je to nevaljano i ludo. Uz ovu pogrešku gospodarstvo ti propade duboko *s neznanja* i s tvoje *lienosti* (i što se baviš *cjelokupnim gospodarstvom*).

Govoriš obično, da se je već Bog »namolio«, a rod (plod) »izrodio«, što će po tvom mnienju reći, da ti Bog uza sav tvoj trud ne da blagoslova, a zemlja ploda ili roda. Jako se varaš; jer što Bog ne pruža svoje darežljive ruke, a zemlja obilna ploda, kriv si ti svojimi griesi, neznanjem i lienošću. Bog pomaže težaku, a ne

ležaku. Dogodilo se na žalost, da ti je imanje prekupio Niemac ili Talijan, koji je bogobojan, razuman, voljan i marljiv, i tvoj se imetak u tudjih rukuh pomladio za kratko vrieme, i pretekao imanje svojih susjeda. Otale vidiš, da se nije Bog namolio niti rod izrodio, već si se ti izrodio u bezbožnjaka i lienčinu, s čega i propadaš. Gledaš svaki dan, kako se drugi ljudi tepu po bielom svietu za koricom kruha; ti se ne moraš potucati, jer te Bog nadario plodnimi njivami, bujnimi livadami, vinorodnimi gorami i svakim miljem i obiljem. Tebi evo ne fali ništa, do volje, znanja i marljivosti; prioni uz ovo objeručke, pa da vidiš, kako se umnožaje tvoje gospodarstvo!

»Lakome su oči pri pogači«, rieč je tvoja, i mnogi je se drži kao pijan plota. Mnogi je vâs rad, da je *podpun* gospodar: bio bi ujedno ratarom, livadarom, vinogradarom, voćarom, stočarom, pčelarom i tako dalje. To je zaista za svakoga dično, koji samo može i zna, a to mu i preporučujem. Ali kako svaka ova struka zahtieva podpuna i temeljita znanja, vremena, novca, truda i pogodnosti, a najviše marljivosti: to je težko i po onoga, koji je svemu tomu uputan, a kud i kamo teže i nemoguće po te, koji si neuk, većinom samac, siromašan i na posao mlak! Hoćeš li, da samo jednu od ovih struka uradiš svojedobno i valjano, druga ti ostaje zanemarena; zato su ti zemljišta većinom slaba i zapuštena, marva kržljava i neugledna, voćnjaci mašinom zarasli i podivljali i tako dalje. Svaka ova gospodarstvena struka, ako se pojedince obavlja vješto, u vrieme i marljivo, može te poštenim hraniti kruhom i podmiriti tvoje troškove i potrebe. Komu je indi prikladno ratariti, komu stočariti, komu vinogradariti, komu livadariti, komu voćariti ili pčelariti: neka se *tim bavi* i ne će se kajati; no svako razumno i neutrudno. Ovo

želim s toga, što si većinom samac. Medju tobom je mudra rieč: »Tko svašto počinje, riedko što dočinje«, a i ova: »Tko mnoge zanate uči, riedko koji izuči«.

Sada ću ti kazati, kako gospodariš u nekojih poslovih loše i nerazumno, a sve na svoju štetu i propast.

1. Griešiš u *poljodjelstvu*. Ne mogu ti ovdje svih pogrešaka potanko nabrojiti, nego ću ti napomenuti nekoje važnije. Kad zasiješ njivu, govoriš pouzdano: »Bože, pomozi!« Jest istina, da se treba uzdati u Boga; ali i do tebe je, da ti zemlja dade željeni plod. Usjev je dozrio i vidiš, da si se u nadi prevario. Sve je bilo pogodno, u vrieme si ju obradio i zasijao čistim i zrelim sjemenom, pa ipak nemaš pravoga ploda! Što je krivo? Ti, jer ti zemlja nema *snage*, a to je uzrok njenoj nerodici. Mnogi vas je upravo rad zemljište isisati, a ne drži ga u snazi. Kao što se čovjek radom iztroši i smalaksa, te bi sasma pao, da se ne okriepi hranom i odmorom: tako i zemljište, ako ga uviek obradjuješ i skidaš s njega plod, mora se konačno omršaviti i izjaloviti, a navlastito, ako ga riedko ili nikada ne djubriš. Prva ti je dakle pogreška u poljodjelstvu, što *slabo djubriš* (gnojiš) svoja zemljišta. Prije zemljište dobro djubri, onda ga zasij a tada vruće uzdahni; »Bože, pomozi!« — Drugi puta govoriš ovako: »Usijao sam nadnicu pšenice, nadnicu kukuruza, pol ječma i pol zobi. To je mojoj »obćini« (obitelji) za dragu volju«. Govoreć ovako, vrlo se varaš u svom računu, jer dodje neudesna godina, pak te rad prevario. Drugi tvoj medjaš usijao trostruko više od tebe; i njega je priuštinula godina, ali je nešto hrane sakupio, da se može prehraniti. Kako to? Lako; jer on je više usijao, pa ako i bijaše neudesna godina, s više zemljišta nešto je i nakupio, da toliko ne osjeća zle godine. Uzmi i to, da je godina bila i najrodnija, tvoj medjaš ima opet više hrane od tebe, jer je tvoja rieč,

da ne daju »rodne« (godine), nego »mnoge« (usijane zemlje), a u »malom« nema »blagoslova«. S malo usijana zemljišta dobiješ malo ploda, makar bio i Božji blagoslov! Račun ti evo onaj tvoj nikako ne valja, jer tako govoreći i računajući, prije bi čovjek rekao, da si prorok budućnosti, koji unapried poznaje odredbu Božju, ili da si s Bogom pravio ugovor. Tako dakle, seljače, nemoj računati i ne sij toliko, koliko misliš, da će biti dosta tvojoj »obćini«, već usij, *koliko više* možeš, Bogu se vruće moli; tim ćeš biti siguran proti nerodici, a u rodnoj godini imati ćeš i preko tvoga računa, da ćeš imati hrane i za trošak i za prodaju, čim ćeš zakopati svoju nuždu. Ako li ne ćeš prodavati, imaš opet žitka i za dvie godine, ako bi nestala nerodica. Što *malo* siješ, to je tvoja *druga* pogreška u poljodjelstvu. Ti dakako malo vjeruješ u ovu pogrešku; zato već o božiću trčiš vrećom na tržište, da hrane kupiš sebi i svojoj marvi.

2. Griešiš u *livadarstvu*. Valjano uredjeno livadarstvo duša je stočarstvu, jer kakve su ti livade, takva ti je i marva. To moraš i sam uviditi. Prvi ti je u tom grieh, što *ne čistiš* svojih livada od trnja i korova. Poznato je, da se trnje brzo razgranjuje, ako se marljivo ne krči, i za neko vrieme imaš trnjak od livade. Čim ti se dakle pojavi trnje u livadah, krči ga iz korienja, da ga posve uništiš. — Drugi ti je grieh, što imaš u livadah *zločeste trave*, koje ti marva ne će jesti, i od koje je malo koristi. Takvih trava ne smiješ trpjeti, već preori svoju livadu i zasij ju boljom i sladjom travom, pa ćeš imati siena kano svile, koje će marva jesti sve u slast. — Treći ti je grieh, što na livadah *ne razgrćeš krtinjakâ*. Da ti je ovo na štetu, ne uvidjaš, već revno proganjaš nedužna krta, koji je tobože pokvario travu. Nije tomu kriv krt, već u zemlji proždrljivi kukci,

koji žderu travi korienje; pa gdje je ovih dosta, tu je i krt, koji se njimi hrani. S toga vidiš, da je krt koristna životinja i vriedna, da ju čuvaš, a ne ubijaš. Mjesto krta krivi sebe, što si nemaran, pa ne ćeš razgrtati krtinjakâ. Ne činiš li toga, livada ti postane s vremenom neravna ili glibava, koju je tad težko jednako kositi. Štetno je po livadara i to, što se u onih glibah zaustavlja voda, od koje postaje trava kiselasta, promećući se u zločeste trave, kao u situ, šaš, žabokrečinu itd. — Četvrti je grieh, što proljećem *napasuješ marvu na livadi.* Uzprkos izdanim zapoviedim, da se livade imadu s proljeća rano zatvoriti, a marvu strogo čuvati, ti vrlo malo za to haješ, nego već ranim proljećem tjeraš marvu u livade, gdje pase skoro do koševine. A što si se tim pomogao? Je li ti se marva udebljala? Nije, nego si učinio sebi veliku štetu, pošto onako malenu i nejaku travu sbrije marva do zemlje, a livade ugazi. Kako dakle da imaš dosta siena? Druga trava, koju čuvaš za kosu, koliko treba vremena, dok se otme i prispije za koševinu! Neka ju k tomu zatekne žega, kano što to obično biva, trava ti sva ostane nizka i tanka, odkos ti je slab i imaš malo siena, što ne bi bilo, da si prvu travu čuvao. Pravilom ti dakle budi: u livade smije marva ići samo s jeseni i to za suha vremena, da popase preostalu travu; inače više nigda, a svinje ni pošto, jer će ti livade sasma prerovati. — Peti ti je grieh, što *kasno kosiš livade.* Sieno je samo onda za marvu hranivo, ako se kosi trava u soku, a to je, kad je najbolje u cvietu. Ti radiš baš protivno. U tom je tvoje pravilo, da se može s travom pričekati, jer da »naraste viša«. Trava ti s toga na livadi prezrije, ostari i otvrdne da ti pod kosom sve ršti. To ne valja. Dobrota trave ili siena visi o ugodnih proljetnih kišah, a ne o tvojem pričeku. Kad je već vrieme travi, da se

kosi, ona više ne raste, nego se suši, biva tvrdjom, soka je u njoj sve manje; takvo sieno hrani marvu, samo da živi, a ni pošto da napreduje. Toga se kani, pa kosi svoje livade, kad su u najljepšem cvietu, a to je medju Antunovom i Petrovom.

3. Griešiš u *stočarstvu.* Ne ću spominjati, od koje je koristi stoka ili marva, samo mi je sjetiti seljake, da su im bez nje ruke odsječene. Meni je ovdje tebe stočara ukoriti, što marvu nerazumno timariš. Od stočarstva imati ćeš samo onda korist, ako budeš timario samo *dobru i valjanu pasminu,* te koja odgovara podpuno tvojim mjestnim prilikam. Kakva je tvoja danas marva, Bog bi jedini znao, koje je pasmine, a tomu si ti najviše kriv svojim nerazumnim timarenjem. Ti n. pr. dojiš tri ili četiri krave, od kojih jedva udojiš 10 litarâ mlieka, dočim tvoj susjed doji samo jednu kravu, pa od te jedne odoji isto toliko. Ti se začudjeno pitaš, kako je to moguće, pa ga još k tomu biediš, da on »nešto zna« ili da tvoje mlieko »odnaša«. Sve je to tvoje ludo bajanje, jer ne znaš, da je njegova krava dobre pasmine muzarâ, dočim tvoje nisu. Prva ti po tom budi briga, da si marvu zamieniš dobrom pasminom, pak se ne ćeš pokajati. — Druga ti je pogreška u stočarstvu, što svoje marvinče *zapustiš* još od *mladosti.* Imaš li ždriebe, tele, janje ili prase, ti se ne staraš, da ih brižno timariš i njeguješ, već ih zapustiš; zato ti sve ovo već od mladosti zakržljavi i ne izraste nigda ni visinom ni snagom, kano što bi moralo. Mlado marvinče treba marljivo čistiti i dobro ili tako rekuć dvostruko hraniti, jer mu je to potrebno i za život i za razvitak, pa budi uvjeren, da ćeš odhraniti japarna konja, snažna vola ili dobru kravu itd. — Griešiš treće i tim, sto držiš *više* marve, nego ju možeš *valjano prehraniti.* Ovo je prava, ali žalostna istina. Da vidimo, kako sad hraniš marvu. Primakla se

blatna jesen i ti misliš, ne treba marve još hraniti, kad se vani još može napasti. S toga je tjeraš u blato i na kišu, da si traži kukavnu hranu. Gladnu iztjeraš, gladnu i sklopljenu i dotjeraš. Marva ovako evo gladuje i tim slabi. Dodje i zima. Što sad? Nemajući dosta hrane, ti škrtariš, i pred svoju marvu baciš nešto slame, siena ili napoja, pa te više nije briga, jer si joj dao jesti, pa nek jede. Tako ju hraniš danas, tako sutra, prekosutra i tako čitave zime. Marva ti opet vazda gladuje. Nu naskoro vidiš plod svoga timarenja. Svako je tvoje marvinče oslabilo, da bi ga mogao na iglu nabosti, svako jedva vuče noge i svako se ceba kano trska na vjetru. Čim pako osvane proljeće, opet tjeraš svoju marvu u polje, neka si u »ime Božje« traži hranu. Pred večer evo ti marvice doma, ali ne sve. Ti ju tražiš i nadješ, gdje se bori sa smrću, ili kako stenje u kakovu kalilu, kao da bi ti jadno reklo: Vidiš, gazdo, ovo je tvoj grieh! I doista tvoj je grieh, jer si svoju marvu ubio gladom; to je i tvoja šteta, jer onako slabo marvinče niti možeš pod cienu prodati, niti se možeš njim u poslu poslužiti, već obično vješaš kožu na pajantu, a meso bacaš za plot. Dika je i želja dakako, da imaš svakovrstne marve i dosta. Nu još je veća dika i želja, da ti je debela i snažna. To je samo onda, ako se hrani uviek do sita, čemu treba dosta hrane. Kako ju ti, seljače, hraniš, grehota je i govoriti. Svaki dakle stočar neka si preko zime ostavi toliko glavâ marve, koliko može *valjano* hraniti i prehraniti; ili neka si pripravi *dosta* hrane. Bolje je i pametnije imati 10 komadâ hranjene marve, nego 50 mršave, i slabe. Tako rade svi razumni stočari, tako radi i ti, seljače!

4. Griešiš i u *kućanstvu*. Kad sam govorio o griehu »rasipnosti«, kazao sam ti toga dosta. Ovdje ću te koriti onim, što sam hotimice prešutio. Bila rodna i dobra godina i ti s Božjim blagoslovom dobio prilično pića, samo da je Bog dao komu. Kako si sad lakom, ne čekaš, da vinograd ili šljive dobro sazriju, pa da ih onda bereš i treseš, već trgaš sve zeleno, samo da čim prije gutneš kapljicu i sebe tobože okriepiš. Uzmeš li k tomu svoje neznanje, kako se postupa sa pićem i tvoju nečistu burad: pitam te, kako ćeš imati zdravu i dobru kapljicu, kojom bi se razumno okriepio, gosta ponudio ili prodao, da podmiriš svoju kuburu? Nu evo tvoje još veće lakomosti! Što nisi pića pokvario svojom prvom lakomošću, to činiš drugom. Da ga naime imaš što više, ulievaš u vino vode, od koje postane pravi kiseliš; a rakije vataš, doklemgod ima koma u kazanu. Sada ćeš uviditi, da ti nijedna ne valja niti za tebe, niti za prodju. Kani se toga, moj čovječe, pa pravi piće valjano, ako misliš, da ga dobro upotrebiš i unovčiš. Jedno ipak, kano da sam zaboravio. Dok ti kap pića mućka u sudu, obadva ste si nerazdruživi prijatelji. Kudgod ideš, tikva ti ga je puna, a dana opet nema, da nisi sa svojimi znanci bio pod pipom. Tako za jeseni i zime *raztepeš* svoje *piće*; tada ga ima u svakom loncu, a kad nastupi ljetni posao, ili dodje u kuću pošten čovjek ili nadodje nužda, ti se za težka posla kriepiš vodicom, pred prijateljem gledaš preko nosa, a u vrieme nužde češeš si glavu i sležeš ramenima. Tako ne gospodari valjan kućanin. On mudro razdieli, što će pića prodati, što će ostaviti za kućni trošak, pa s toga ima čašu pića i za prodaju, za posao i za prijatelja, ima ga za godovinu, za bolestnika i za svaku potrebu.

Nepametno gospodariš i sa *hranom*. Hambar ti je pun zrna, a kad tamo na uranku proljeća, ti zaprtio vreću i trčiš, da kupiš hrane sebi i svojoj marvi. »Kako to«, pitaš se tobože začudjeno. Kad vidiš u sebe nešto hrane, već misliš, trošit se može, koliko se hoće, jer

nagrabiš vreću, dvie hrane, koje jeftino prodaš, a novac ti prodje, da sâm ne znaš kamo; ako to ne, tvoj je svaki kut sobe pun rasute hrane: tu prosuto brašno, tu zakorjele korice kruva ili drugoga peciva, koje ti se kotrljaju izpod nogû, pa je i mačkom i psom na pretek. Tako ti se dakako brzo izprazni hambar, pa nemaš ni hrane ni novaca, već gladnu i praznu kuću. To nije, dragoviću moj, gospodarstvo već rasap, koji se ne dogadja u kućah brižnih gospodara. — A kaži mi, kako gospodariš sa *smokom?* Opet po starom običaju. Kad u jesen pokolješ hranjenike, mesa je i masti u svakom kutu. Ima ga i ima je u zapećku, pod stolom, na opanku i na osovini. Dok ti teče mrsa u kući, ne poznaješ mjere ni posta. Bio petak ili nedjelja, ti se častiš mesom, torba ti zaudara slaninom, a svako ti jelo pliva u masti. Tako u kratko vrieme rastepeš svoj smok, da ga nemaš za Božić ni za Uskrs, a kamo li, da si ljeti jelo zamastiš i brk omrsiš. Tako ne valja gospodariti. Pravi se gospodar brine, da mu ništa ne propadne, pa svoj smok razdieli *uvidjavno*, da ga ima preko čitave godine; on troši redom: ovo za Božić, ovo za Uskrs, ovo za kopanje, ovo za koševinu, ovo za žetvu i za vrševinu, a ovo za kuma i prijatelja itd.

5. Griešiš napokon, što *zapuštaš seoske pašnjake.* Malo koje selo da nema svoga pašnjaka, koji je jednake vriednosti kao i livade. Svi dobro znadete, da ljeti nehranite svoje marve u staji, kako bi se moralo, već ju tjerate na pašnjake, koji su veoma zapušteni. Pašnjaci su vaši većinom trnjem zarasli, ili su sasma prerovani od svinjâ. Pitajte se sada, gdje će vam se marva napasti? Nigdje. Što nije prostora zauzelo trnje, to je sasma prerovano u same grude, izpod kojih gdje gdje proviruje po koja kukavna travčica. Da na takvih pašnjacih mora marva gladovati, razumije svatko, te se

nije nimalo čuditi, što marva dolazi kući gladna i sklopita. Ovako gospodarstvo sa pašnjaci grešno je i nevaljano. Kako je marva na paši skoro ciele godine, to bi se moralo za pašnjake brinuti kao i za livade. Trnje se ima izkrčiti, a svinjam zabraniti, da ne idu na nje zimi i proljećem, kad obično i najviše zemlju ruju. Svinje neka se tjeraju na oranice i u šume. Prerovane pašnjake treba poravnati, da se opet uledinče; ako su slabe hrdjave trave, selu se je brinuti, da se pašnjaci složnimi silami preoru i zasiju boljom travom; jer se sve može, kad se samo hoće. No ti si, moj seljače, vrlo oporan i svojeglav, pa ne ćeš, da se sâm prije latiš posla, već očekuješ na čitavo selo, govoreći: »Kad se za to ne stara onaj, koji ima 50 glavâ marve, ne ću borme ni ja, koji imam jednu kravicu. Ako njegova marva ne pogine od gladi, moja ne će po gotovo«. Rieč je, da dobar izgovor mnogo vriedi; no ovaj ti ne vriedi baš ni probijene pare. Kolika je šteta po onoga sa puno marve, tolika je još veća po tebe sa jednom kravicom, koja ti je jedino stanje i ufanje. Svega dakle toga treba, da se okanite, ter si sami pomognete, kako kaže sâm dragi Bog: »Čovječe, pomozi si sâm, pak ću ti pomoći i ja«.

Tim sam gotov o lošem gospodarstvu. Gospodareći ovako i nadalje, bolje ti je objesiti gospodarstvo na klin, pa služiti kod čestita gospodara, nego da ovim načinom grdiš i kaljaš i nadalje dično ime: gospodara.

Mili moj narode! Dolazim evo do konca ove knjige, u kojoj sam ti nabrojio svakdanje i najobičnije tvoje griehe. Njimi vriedjaš Boga, kaljaš i blatiš svoj obraz, a sâm sa svojim imetkom srnjaš u neizbježivu propast. Pročitaš li ovu knjigu, viditi ćeš zaista, da si na rubu

propasti. Iz ove ćeš se propasti samo onda izbaviti, ako budeš poslušao sve one savjete i upute, koje ti daje ova knjiga. Ja to rekoh, a ti me voljno poslušaj, pa ćeš viditi, da će sve na bolje okrenuti, jer će te Bog milovati, ljudi štovati i domovina se s tobom pred svietom dičiti. To ti od srca želim a Bog dragi neka dade!



se

Sadržaj.



